

1. JOHANNES DE HEER, DE VADER VAN DE MARANATHA-BEWEGING
2. HERVORMD HOLLANDSCHEVELD, OMSTREEKS 1930.
3. DE MARANATHA-CONFERENTIE VAN DECEMBER 1930
4. EEN ROERIG 1931
5. MARTEN FABER, EVANGELIST TE HOOGEVEEN
6. DE BRIEFWISSELING TUSSEN DS. KOOIMAN EN MARTEN FABER
7. DE AFSCHIEDING VAN DE MARANATHA-BEWEGING. UITTREDING OF UITSTOTING?
8. DE MARANATHA-GEMEENTE VAN HOLLANDSCHEVELD
9. DE MARANATHA-GEMEENTE VAN HOOGEVEEN
10. HENDRIK BLOK, DE FAMILIE SEINEN EN DE VERGADERING VAN GELOVIGEN
11. DE MARANATHA-AUTO
12. DE VERGADERING VAN GELOVIGEN VAN NIEUWEROORD EN OMSTREKEN
13. DE CRISIS VAN 1952 TE NIEUWEROORD
14. DE VERGADERING VAN GELOVIGEN VAN HOLLANDSCHEVELD 1961-1971
15. DE VERGADERING VAN GELOVIGEN VAN NIEUWLANDE 1952-1963
16. DE ROZENDALISTISCHE VERGADERING VAN NIEUWLANDE 1963-1971
17. DE VERGADERING VAN GELOVIGEN VAN DE OTTOZOMERWEG 1971 E.V.

1. JOHANNES DE HEER, DE VADER VAN DE MARANATHA-BEWEGING

ALBERT METSELAAR

"De eerste zegen in mijn aardse leven, dat op 23 Mei 1866 te Rotterdam begon, was een vrome moeder die echter ongeveer een jaar na mijn geboorte stierf. Toen haar gevraagd werd of zij mij nog eens wilde zien, was haar antwoord: "Nee, ik zal hem in de eeuwigheid terugzien." De tweede zegen die ik evenals de eerste onbewust ontving, was dat ik bijna een jaar later een nieuwe biddende moeder kreeg, wier begeerte het was mij voor de Heer op te voeden en in alles als haar eigen kind te behandelen. Ook had ik grote voorliefde voor muziek. Ik herinner mij nog dat ik op 4-jarige leeftijd een bouwdoos kreeg. Ik bouwde echter geen huis, maar maakte van de plankjes en zwarte en witte blokjes een klavier om daarop met de gebaren van een organist te spelen. In de kerk zat ik liefst zo dicht mogelijk bij de organist en als ik ergens in huis kon komen waar een orgel was, liet ik dat niet na."

Zo begint Johannes de Heer zijn autobiografie "Ik Zal gedenken", een boek dat van voor- tot achterkaft gevuld is met de weerslag van zijn denken, doen en laten en voor zijn levensverhaal als voornaamste bron heeft gediend. Als kind al was hij gegrepen door de muziek. Zijn vader is daar op ingesprongen, door een orgeltje voor hem te kopen. Hij schrijft hierover: "Een orgel in huis was toen nog een grote zeldzaamheid. Een groot geluk viel mij te beurt toen ik ongeveer tien jaar oud was. Mijn vader kocht een klein serafien-orgeltje voor mij, zonder registers. Ik kreeg daarop orgellessen van een scheepmaker, wiens honorarium een kwartje per avond bedroeg. Na drie maanden had hij zijn kunst echter aan mij uitgeput, zodat ik genoodzaakt was mijzelf verder te helpen."

Jammer dat hij toentertijd met zijn orgelles moest stoppen, maar het belangrijkste dat daarmee bereikt was bleef in stand: de jonge Johannes de Heer wist nu hoe hij zijn muzikale interesse in daden om moest zetten. In het voorjaar van 1877 verliet Johannes de lagere school van de heer R. Dercksen aan het Zwaanhals, om daarna nog negen maanden lang de hogere school van de heer Meijer aan de Goudsesingel te bezoeken. Ruin elf jaar oud deed hij daarop zijn intrede in de smederij van zijn vader. Er was geen goede smid van hem te maken. De 7de mei 1879 trad hij in dienst bij de heer Lichtenauer op de Zuidblaak. Hij was er jongste bediende in diens muziekhandel. Hij kon er zijn liefhebberij voor muziek naar hartelust botvieren, wat ten koste ging van het helpen van zijn patroon. Dit laatste beseftte hij zelf later ook. Maar wat belangrijker was, hij beseftte ook dat hier de fundamenten gelegd werden voor zijn latere loopbaan. Ook een sluimerende handelsgeest werd wakker gemaakt. September 1886 trad hij in dienst bij de heer Alsbach. Zo soepel als zijn eerste patroon was, zo streng was de tweede. Toch leerde hij er veel, zou hij later beseffen. Hij leerde er systematisch en correct te werken. Muziektechnisch was zijn groei inmiddels gestagneerd. Voor het pianospel misten zijn vingers de nodige lenigheid. Hij moest zich dus vooral bepalen tot het rustiger orgelspel. Omdat het lezen van muziek ook niet zo goed ging, speelde hij meestal uit zijn hoofd.

De dertigste oktober van het jaar 1889 is Johannes de Heer in het huwelijk getreden. Voor de geestelijke dingen had het echtpaar toen nog niet zoveel oog. Ze stelden zich geheel in op het stoffelijke. Zijn betrekking werd goed bezoldigd. In die periode raakte hij ook bekwaam in de theorie van de muziek. November 1895 werd hun oudste dochtertje ziek. Bang dat hij het kind zou verliezen, begon Johannes de Heer weer te bidden en uit de Bijbel te lezen. Hij beloofde God dat, als Hij zijn kind beter zou maken, hij Hem zou dienen en alle zondige dingen nalaten. Het kind knapte inderdaad iets op, met het gevolg dat hij spijt kreeg van zijn belofte. Verslechtering van de toestand van het kind, beloften, verbeteringen en spijt, bleven elkaar nog enige tijd opvolgen. Uiteindelijk moest het kind geopereerd worden. In de kerk werd gebeden voor het welslagen van de operatie. Toch moesten ze het kind 3

januari 1896 afstaan: het stierf. Het werd het keerpunt in het leven van Johannes de Heer en zijn vrouw. Hij zou hierover schrijven: "Wij ontwaakten uit onze slaap en wierpen ons als onverzadigbaren op geestelijke spijze, zoals Bijbellezingen, samenkomsten e.d. Toch was er nog steeds onzekerheid over de vergeving mijner zonden."

Johannes de Heer sloot zich enige tijd aan bij de Jeruël-kring, een evangelisatiekring, waar het contact met de broeders er toe leidde dat hij na een periode van twijfel door eenvoudig geloof in het Evangelie tot de zekerheid kwam, dat de Here Jezus Christus ook zijn Verlosser en Zaligmaker was. Ook kwam hij in contact met Zevendedags Adventisten. Door de argumenten van de in de Schrift zeer doorknede Adventisten kwam hij tot het besluit om de sabbat te vieren. Hij zei ervan "... hetgeen niet bijdroeg tot verhoging van mijn pas ontvangen blijdschap". Anderszins moet gesteld worden dat zijn inbreng in de gemeente van Zevende Dags Adventisten vrij groot was. Hij was een overtuigd en hardwerkend aanhanger van de Rotterdamse gemeente, tot zijn uittreding in 1902. Juni 1896 werd Johannes de Heer lid van de gemeente. In 1899 werd hij ingezegend als ouderling van de gemeente, die toen 44 leden telde. Het geestelijk leiderschap paste bij zijn wezen als een op maat gemaakt pak. Hij bleek zo succesvol als evangelist van de Zevende Dags Adventisten, dat hij ongeveer 25 leden voor zijn gemeente wierf. In zijn werkkring bleek het moeilijk om als sabbat vierend Christen goed te functioneren. Na enige strubbelingen hoopte hij in stilte dat hij ontslagen zou worden. Toen dit niet zo uitpakte, vond hij de vrijmoedigheid om zelf ontslag te nemen. Hoewel zijn patroon dat aanvaarde, werd hem verzocht om nog een half jaar op zijn post te blijven. Hij stemde daarin toe, niet van harte, om per 1 januari 1898 vrij man te worden. Hij begon zelf een orgelhandel. Hij bleef nog enige tijd ijverig de sabbat vieren. Juist die ijver waarmee hij de sabbat vierde werd er de oorzaak van dat hij op den duur inzag dat hij een andere keus moest maken. Hij schreef hierover:

"Op 37-jarige leeftijd besloot ik na ernstig en langdurig biddend overleg, om de Sabbatviering prijs te geven. Ik zag hoe de Sabbat-vierders wèl de onveranderlijkheid en eeuwige geldigheid van het vierde gebod predikten en stad en land afreisden om anderen voor hun leer te winnen, maar door de praktijk van hun eigen Sabbatviering blijkt gaven dat zij zelf niets van die onveranderlijkheid geloofden. Ik zag predikers vrijmoedig op de Sabbat van de ene naar de andere plaats reizen om gemeenten te bezoeken. Huismoeders kookten en bakten gaarne iets extra's op de Sabbatdag, vooral wanneer er bezoek was van predikers of colporteurs. Iets extra's werd door Mevrouw White, de leidster der Zevendedags Adventisten, zelfs aanbevolen, opdat de Sabbat een feestelijk karakter zou dragen. Deze feiten en tal van andere hebben mij er in hoofdzaak toe geleid om afstand te doen van een weg, die ik, na hem zes en een half jaar bewandeld te hebben, duidelijk als een doolweg had leren kennen. Ik zocht de Jeruëlkring weer op en nam weldra aan de

arbeid van getuigen en redden dezer Stadsevangelisatie deel. Wat heb ik daar veel geleerd en hoe kwamen nu de vroegere ervaringen en leidingen in mijn leven tot hun recht!"

De breuk van Johannes de Heer met de Zevende Dags Adventisten stond niet op zich. In 1902 scheidden zich veel meer leden af. Heel wat motieven speelden daarbij mee, maar centraal in een intern conflict stond de heiligdomsleer, waarin een flink stuk Amerikaanse geschiedenis verwerkt was. Later kreeg men echter ook de indruk dat de predikanten die de scheuring veroorzaakten in de heiligdomskwestie meer een stok zagen om mee te slaan. De echte strijdpunten zouden elders liggen. Johannes de Heer noemt dit punt niet eens in zijn levensverhaal. Hoe dan ook, zijn levensweg is sterk door de periode bij de Zevende Dags Adventisten beïnvloed. De evangelist Johannes de Heer had daar zijn eerste werkervaring opgedaan. De Maranatha-man had de Adventgedachte in zich opgenomen, en zou het uitzien naar de wederkomst van Christus nooit weer loslaten. Ook zijn wijze van bijbeluitleg bleef sterk door de Adventbeweging beïnvloed, al zou er later een belangrijk verschil ontstaan met betrekking tot de visie op de rol van Israël in de eindtijd. Johannes de Heer, de Sabbattist, werd nu een overtuigd bestrijder van de Sabbattisten. Het wettisisme kon zijn goedkeuring niet wegdragen. Vooral het persoonlijke geloof en de persoonlijke omgang met Christus stonden voor hem centraal.

De naam van Johannes de Heer is nauw verbonden met de door hem samengestelde zangbundel. Over het ontstaan en de achtergronden gaf hij in zijn levensverhaal de volgende uitleg: "Bij mijn intrede in de vrije kringen bemerkte ik een groot gebrek aan eenheid op het gebied van de zang. Op sommige conferenties had men een half dozijn liederenbundels nodig. Ik ging hierover peinzen en toen ik in 1904 voor zaken in Londen was, vond ik de oplossing. Ik zag in een uitstalling een muziekbundel van 801 liederen en koren, die f 1.50 kostte, en besloot voor Nederland een dergelijke bundel samen te stellen. De liederen vond ik voor een groot deel in de verschillende Zangbundels, die in "Jeruël" gebruikt werden. Ik zette dag en nacht door en (naar ik meen op Oudejaarsdag 1904) was de bundel gereed. Deze arbeid was niet gemakkelijk voor mij geweest. Immers was ik dilettant".

De reacties op de bundel liepen zeer uiteen. Noch de muziek, noch de woorden vielen goed bij diegenen die als muzikkenner of tekstdichter te boek stonden. De kenners, al dan niet tussen aanhalingstekens, waren van mening dat het "niets" was, teveel gerijmel, niet voldoende poëtisch, niet voldoende evenwicht tussen de tekst en de muzikale wendingen, enzovoort enzovoort. De eenvoudige gelovigen liepen er echter mee weg, letterlijk en figuurlijk. De bundel werd razend populair. Hij is tot op de dag van vandaag in gebruik, in een inmiddels enigszins geaktualiseerde vorm. Door zijn eenvoudige bewoording en de eenvoudige muziek is de bundel een volksbundel geworden

die velen de weg naar de Heer gewezen heeft, en velen in staat gesteld heeft om de emoties van het geloof in woord en muziek om te zetten. Wat dat betreft sloot Johannes de Heer zich aan bij wat hij gehoord had van een lid van een zekere kerk die eens aan diens predikant schreef: "Dominee, Gods kudde bestaat niet uit giraffes, maar uit "de schapen die Zijn hand wil weiden." U hangt de kort met voedsel zo hoog dat een eenvoudig schaap er onmogelijk bij kan." Later zag Johannes de Heer in dat de totstandkoming van zijn bundel een deeltje was in een veel groter plan met de wereld. Hij zei daarvan:

"Later heb ik begrepen, waarom dit alles zo moest geschieden. Want terwijl wij druk aan de zangbundel werkten, werd de Opwekking in Wales geboren, en toen als gevolg daarvan in 1905 in ons land tal van samenkomsten en conferenties gehouden werden, waren de bundels gereed om gebruikt te worden, het eerst bij de Opwekkings~conferentie van freule Hartsen in Hilversum. In een samenkomst in de kathedraal van de Ned. Herv. Kerk te Schiedam, waar ook Ds. E. B. Couvée, Ds. M. ten Broeken, de Lutherse predikant Ds. Duyvendak tegenwoordig waren, zongen mijn vrouw en ik toen het lied: "Een jongeling wandelde in d'avondstond" en het lied: "Nooit zag ik een Vriend die zo trouw was als Jezus" van Charles Alexander. Een jonge man, toentertijd slager, werd door deze liederen in het hart gegrepen en bekeerd. Hij ging naar de Zendingsschool van Ds. Joh. Rauws in Rotterdam en is de latere Zendeling Bout geworden."

Langzamerhand groeide de Rotterdamse muzikhandelaar Johannes de Heer uit tot de prediker, zoals deze in de herinneringen van de ouderen is blijven hangen. Er zou echter nog één belangrijk moment nodig zijn: de beslissende fase in zijn leven, waarin hij het besluit zou nemen tot zijn zending in Nederland. Daarvoor moeten we naar Wales, waar in die jaren een opwekking aan de gang was. Johannes de Heer vertrok de 17de februari 1905. Hij schreef er als volgt over:

"Ons reisgezelschap bestond uit de oude ds. L. H. A. Bähler, ds. Kuijman van Hoedekenskerke, dr. J. Hovy, br. T. van Essen en mij. Br. Schmidt, uit Rotterdam, voegde zich in Londen bij ons. We hadden een tafelorgeltje bij ons, zodat in de trein en op de boot en waar we ook vertoefden, onze liederen konden laten schallen. In Londen aangekomen, troffen we het juist dat de Evangelisten dr. Torrey en de gezegende zanger Charles Alexander daar één van hun campagnes hielden. We woonden zaterdag en zondag de samenkomsten bij in de Albert Hall, waar ongeveer 15.000 mensen een plaats kunnen vinden. Daar ontmoetten we ook br. Jacob Vetter, uit Duitsland, die met ons mee naar Wales ging. In Cwm-Avon bemerkten wij spoedig, dat we in het centrum van het opwekkingsvuur waren. Het ging er wonderlijk ongeregeld toe. Niemand kon precies zeggen, waar en wanneer er een bijeenkomst zou zijn. Men begon soms in één kerk en eindigde er in twee of

drie. Men kondigde als openingsuur bijvoorbeeld 6 uur aan, maar was soms om 4 uur reeds begonnen. Overal langs de weg hoorde men de mensen zingen.

Doordat we wat laat aankwamen, was de kerk, waar Evan Roberts sprak, overvol. We gingen toen naar een zogenaamde "Overflowmeeting" of bijvergadering. Als namelijk de kerk, waar de eigenlijke samenkomst gehouden werd, vol was, ging men naar een andere kerk of ander lokaal, waar de later-komenden zich verenigden. Zo kwamen wij in een schoollokaal terecht. Men zag, dat wij vreemdelingen waren en vroegen waar we vandaan kwamen? Op ons antwoord stond een meisje van 14 jaar op en las voor uit Johannes 15. Ze knielde daarop neer en bad om een machtige werking van de Heilige Geest ook in Nederland. Politieagenten brachten ons na afloop paarsgewijze bij gastvrije gelovigen onder dak. Alle kerken, behalve de Engelse staatskerk, stonden voor de Opwekkingsbijeenkomsten open. Niet zelden gebeurde het dat de predikant der Methodisten in de Baptistenkerk, en de Baptistendominee weer in de Presbyteriaanse kerk sprak, enz. Van werkelijk preken was echter geen sprake. Men vertelde ons, dat het reeds drie maanden geleden was, sedert de dominee het laatst had kunnen preken en ook dat het orgel al die tijd niet had kunnen spelen. Sinds November waren een 80.000 mensen uit de omgeving tot bekering gekomen.

Lang voor het opgegeven uur was het volk al in de kerk en daar wisselden dan - zonder enige menselijke leiding - de liederen, getuigenissen en gebeden elkander af. Ds. Bähler schreef er over: "Onder, het heerlijke, in Wales genoten, is mij onvergetelijk een kerksamenkomst, waar in deze hoek gebeden, ginds gedankt, daar gejubeld en gezongen werd. Het scheen alles verwarring, maar het was niet zo. Het was als in een groot bos, waar men door elkaar allerlei vogels hoort zingen en kwinkeleren, en toch is er geen disharmonie. En mij was het, alsof ik een leiding van de Heilige Geest zag van het begin tot het einde." De samenkomsten duurden vaak tot middernacht. Het scheen ons, alsof we in een andere wereld waren gekomen. In huis, op straat, op de markt, in de winkels, in de treinen, overal zag men de gevolgen der opwekking. De meest frappante staaltjes werden ons verteld, bijvoorbeeld dat in de anthracietmijnen de paarden in ijver verflauwden, omdat ze de vloeken, waarmede ze vroeger werden aangespoord, niet meer hoorden; gevangenissen die leeg, herbergen die gesloten waren, enz. We hadden ook het voorrecht een onderhoud te hebben met Evan Roberts, het door God gebruikte instrument voor de Opwekking in Wales. Hij was een jonge mijnwerker, 26 jaren oud, de eenvoud zelf, met een gezicht dat straalde van blijdschap, doch de sporen droeg van overspanning, hetgeen niet te verwonderen was. Hij hield samenkomsten tot diep in de nacht en was vaak des morgens vroeg weer op stap om eer de morgenploeg in de mijn afdaalde met zijn vroegere kameraden een bidstond te houden. We troffen het, dat we hem nog in een volgepakte kerksamenkomst gehoord hebben, want juist daarna is hij lange tijd in de stilte gegaan.

Over die samenkomst vermeldde "The South Wales Daily News" van 22 Februari 1905 o.m.: "Er was groot gedrang om een zitplaats te krijgen in de Calvinist-Methodisten kerk te Cwm-Avon. Dinsdagavond 21 Februari waren 2000 mensen in de kerk opéén gepakt. Hoewel tegen zes uur de bijeenkomst zou beginnen, waren om drie uur reeds mensen aanwezig en om half vijf was er geen plaats meer te krijgen. Er waren veel buitenlanders, onder wie ook een Nederlandse dominee. De heer E. Roberts kwam om ongeveer zeven uur. De atmosfeer was ondragelijk. Roberts zei, dat er frisse lucht moest komen, hoe ook. De vensters werden ingeslagen, omdat er anders geen ventilatie te krijgen was. "De strijd zal zwaar zijn hedenavond," zei Roberts, "laat ons daarom alles doen om fris te blijven." Hij vermaande ook om alle eigen vertoning achterwege te laten en zich beschikbaar te stellen voor de werking van de H. Geest."

Dezelfde krant vermeldde in het nummer van 23 Februari dat te Briton Ferry des avonds tevergeefs op Roberts gewacht was. Terwijl de samenkomst "Kroont Hem" zong, verscheen een zuster voor het orgel en las zijn boodschap voor, waarin hij mededeelde dat hij verhinderd was te komen. Hij moest te Neath blijven en daar bidden voor de zielen. Er was grote teleurstelling onder de aanwezigen, maar toen iemand opstond om te zeggen, dat we hier niet op Evan Roberts, doch op de Heilige Geest wachtten, gingen geweldige "Amens" op en werd de samenkomst voortgezet. Het was, naar ik mij meen te herinneren, juist in deze samenkomst, dat ik de zichtbare opdracht kreeg, waarvan ik reeds eerder schreef. Wij bezochten nog enkele plaatsen in de omgeving, maar zijn slechts tot het einde der week in Wales gebleven, veel te kort dus om een volledig overzicht te krijgen van het grote Godswerk aldaar, maar ook juist lang genoeg om vol indrukken huiswaarts te keren en "van over de zee weg te nemen" datgene, wat God voor ons vaderland had bestemd.

Ds L. H. A. Bähler die zich graag verlustigde in woordspelingen, had mij vóór onze reis een briefkaart geschreven en daarbij gezinspeeld op de naam Wales. Het Engelse woord "whale" betekent walvis. Hij herinnerde mij aan de geschiedenis van Jona die door de "whale" werd uitgespuwd op een plaats, die hij niet gezocht had. Zo is het ook inderdaad gegaan, althans voor mij. Wales heeft mij op ongezochte plaatsen gebracht."

Het gaat te ver om stap voor stap ieder levensjaar van Johannes de Heer te beschrijven. In ieder geval heeft het voorgaande laten zien hoe hij kennis maakte met de eindtijdverwachting en de persoonlijke, op bekering gerichte prediking. De beide hoofdzaken van zijn binnen- en buitenkerkelijke evangelisatie in Nederland. Verder is het belangrijk te weten hoe hij het grote publiek wist te bereiken. Johannes de Heer, de man die de Wederkomst des Heren predikte, startte in 1919 een eigen blad: Het Zoeklicht. Dit blad bestaat nog steeds en is het belangrijkste orgaan binnen de Maranatha-beweging gebleven. In 1922 startte Johannes de Heer met de Maranatha-conferenties,

waarvan er in 1930 een in Hollandscheveld gehouden zou worden. De 4de april 1924, 's avonds om half tien, hield Johannes de Heer zijn eerste radiotoespraak. De NCRV stelde de zender tot zijn beschikking en zou dat nog jaren blijven doen. In tijden dat de radio nog een centrale plaats innam in vele Nederlandse huishoudens, maakte Johannes de Heer gebruik van dit toen hypermoderne middel om de gelovigen te bereiken. De eerste toespraak begon aldus:

"Hoe wij door de draadloze de geestelijke dingen verstaan. Denk niet dat ik de twintig minuten die mij zijn toegestaan, gebruiken zal om u een slapeloze nacht te bezorgen met spiritistische geestesopenbaringen of fantastische dweperijen. Wat ik u te zeggen heb is van nuchtere aard, bovendien al eeuwen oud en te controleren. Wij leven in een monsterachtige tijd die ongeveer alles opeist voor de vergankelijke dingen, zodat velen vervreemd zijn van die dingen welke niet alleen gedurende ons aardse leven vrede en blijdschap schenken, maar ons deze ook doen behouden wanneer al het begeerlijke dat de wereld schenkt, ons in de steek laat ... in de ure des doods. Is het niet vreemd dat wij, Nederlanders, die zo gesteld zijn op onze vrijheid, ons door mensenvrees vaak schamen om kennis te nemen van de eeuwige dingen? Waarom genéren wij ons niet bij het lezen van waardeloze lectuur en blozen we als we verrast worden bij het lezen in het Boek, dat ons van de allerhoogste dingen spreekt - de Bijbel?"

Het bezoek aan Wales had de zendeling in Johannes de Heer wakker gemaakt. Via de tentzending bracht hij velen de boodschap van de Wederkomst des Heren. Zijn blad vergrootte zijn invloed binnen de Nederlandse samenleving en werd door velen gelezen, herlezen en doorgegeven. Maar misschien is de radio wel zijn grootste troef geweest. Zijn bekendheid werd groter en groter. Zijn boodschap drong door tot in vele Nederlandse huiskamers. Zijn boodschap drong zo indirect door tot in de kerken waar Johannes de Heer als persoon niet of nog niet gevraagd zou worden, waar zijn conferenties niet of nog niet welkom waren, om zo een voedingsbodem te vinden, waarop de activiteiten van de toekomst alvast voor konden kiemen. Om zo ook het Hollandsche Veld te beïnvloeden.

2. HERVORMD HOLLANDSCHEVELD, OMSTREEKS 1930.

ALBERT METSELAAR

"De burgerlijke gemeente Hoogeveen behoort, zoal niet tot de meest uitgestrekte, dan toch tot de zeer uitgestrekte gemeenten van Drente. Maar in

dit opzicht is ze misschien enig in haar soort, dat ze, evenals de grote steden, zich uitbreidt over haar eigen grenzen heen. Grote stukken van Beilen, Westerbork, Oosterhesselen en Zuidwolde, kleinere van Coevorden, Dalen en Ruinen zijn vanuit Hoogeveen ontgonnen en bevolkt, dragen het Hoogeveense stempel en zitten aan Hoogeveen vast. Hoogeveen is een zich steeds meer ontwikkelend centrum. Vooral in de laatste 25 jaar is Hoogeveen tot ontwaken gekomen. Waren de buitenstreken vroeger niets dan turfvelten, met vaarten en wijken doorsneden voor de turfafvoer, waarlangs de bouw van arbeiderswoningen de turfgraving op den voet volgde, daar alle bewoners van die turfgraving leefden - sinds het veen verder en verder aan den bodem onttrokken werd, moesten de mensen trachten op andere wijze in hun onderhoud te voorzien. Het werk in "de bos", het planten, hakken en schillen van het eikenhout, leverde nieuwe verdienste op, hoewel altijd nog schraal. De nog niet zoo lang geleden opgerichte tuinbouw-vereniging met vier onderafdelingen in de buitenstreken heeft echter veel grotere verandering teweeggebracht, en de beangstigende toename van de werkloosheid onder de duizenden arbeiders aanmerkelijk tegengehouden.

Ook op kerkelijk gebied is Hoogeveen misschien een unicum. Waar is de grote massa zo kerks als daar? Waar bezoekt viervijfde van bevolking 's zondags de godsdienst oefeningen, zoals ze het daar doen? Waar worden de mensen 's zondags met trommelslag naar de kerk gebracht? Als men in Hoogeveen over de buitenstreken spreekt, denkt men in de eerste plaats aan Hollandscheveld, in tegenstelling met "de kom". Want Hollandscheveld is geen dorp, waar meer of minder huizen groepsgewijs bijeen staan. Het is ook niet een vaart waarlangs de huizen zijn gebouwd, zoals dat in andere veenkolonies het geval is, maar een net van vaarten en wijken met huizen, op meer of minder afstand van elkaar, aan weerszijden. Verreweg de meeste Hoogeveners kennen Hollandscheveld niet. Ze weten wel, waar de kerk staat, op een uur afstand van de Kom. Maar Hollandscheveld strekt zich naar het zuiden en naar het noorden nog ongeveer twee uur verder uit."

Aan het woord is ds. J.Kooiman, predikant van de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld. Het is een gedeelte uit de bundel "Het tarwegraan dat in de aarde valt." Ds.Kooiman geeft een beschrijving van het dorp en de kerkelijke gemeente waarin hij werkzaam was. Over hoe hij de streek bij zijn komst als predikant aantrof zegt hij onder meer: "De (Hervormde) kerkelijke gemeente is plm. vier uur lang en drie uur breed. En overal ziet men huizen en huisjes, als ze tenminste vanwege de bossen en de vakken kreupelhout te zien zijn. Wie voor het eerst op "het Hoekje" komt, kan zich niet voorstellen, hoe daar zo'n grote kerk nodig is, waar wel 600 mensen in kunnen, en als hij dan hoort dat die kerk 's morgens zo goed als geheel gevuld is, en dat er 's avonds nog wel 300 komen, vraagt hij verbaasd: waar komen al die mensen vandaan? En als hem dan verteld wordt, dat op een afstand van een uur gaans vier scholen staan aan de hoofdvaart met plm. 600 kinderen, slaat hij de handen ineen. Dan

moet er echter nog bij gezegd worden, dat er aan de grenzen nog zeven scholen staan, tezamen bezocht door plm. 1200 kinderen. Van die elf scholen zijn er vier Hervormde, drie Gereformeerde, ook nog bezocht door vele Hervormde kinderen, en de overige openbare. De bijzondere zijn bijna alle te klein, de openbare alle te groot. Op dit terrein is hier ontzaglijk veel te doen. Evenzo is dit het geval op kerkelijk gebied. De Hervormde gemeente Hollandscheveld telt plm. 3000 zielen. Hollandscheveld Zuidoost, in 1915 gesticht, plm. 1400. Verder zijn er drie evangelisaties op de grenzen, te Nieuweroord met plm. 1000, te Zwinderscheveld met plm. 800 en te Geeserveld met plm. 400 zielen, alle onder de leiding van de predikant van Hollandscheveld, die van het bestuur te Nieuweroord zelfs voorzitter en secretaris is."

Dat er zowel op het gebied van het christelijk onderwijs als op het gebied van de gemeentegerichte activiteiten "ontzaglijk veel te doen" was, had ds. Kooiman al snel door gehad. Hij ontpopte zich na zijn komst in het Hollandsche Veld als initiatiefnemer voor een Hervormde school, de "Witte Schoele" aan het Zuideropgaande, en nam het initiatief tot kerkstichting in Elim, terwijl hij de andere evangelisaties stimuleerde in hun groei en bloei. Daarnaast was hij ook op maatschappelijk gebied actief. Hij schreef over de bevolking: "De verdiensten waren in het voorjaar bij 't "graven" groot: in den zomer bij het "keren" en het "laden" schraal, in den winter nihil. De winkeliers leverden de niet bepaald prima waren voor de hoogste prijzen. Soms pachtten ze een stuk veen, en lieten dat door de arbeiders bewerken, onder voorwaarde, dat deze bij hen hun waren moesten kopen. In den slechten tijd konden ze ook borgen. Het werd dan wel weer van het werkloon successievelijk afgehouden. Deze praktijken, en de dronkenschap van mannen en vrouwen, van jongens en meisjes, gevoegd bij de slordigheid en de onkunde, om slijtende kousen en kledingstukken te herstellen, hielden de bevolking arm. Het slechte en vaak afwezige schoolbezoek, (waarvan ook vaak. de grote afstand de oorzaak was) hield elk opkomend geslacht dom, een ras, dat niet veel hoger stond dan dat, hetwelk den Indischen Archipel bewoont. Zóó vond ik het in 1908."

Toen hij in 1908 in het gebied kwam, nam hij alles wat hij zag in zich op en lanceerde al snel het idee dat tot revolutionaire veranderingen in de sociale gesteldheid van de bevolking moest leiden. Als alle grootgrondbezitters hun bezittingen zouden verdelen over vlijtige en geschikte arbeiders, die pas na enkele jaren de grond zouden hoeven te betalen, zou de hele bevolking er bovenop kunnen komen. Aanvankelijk sloeg dit idee bij vrijwel geen enkele grootgrondbezitter aan. Later, toen de revolutie in Rusland begonnen was en de grootgrondbezitters in Hoogeveen bang waren dat dit ook hier kon gebeuren, kreeg hij hen zover dat er serieus over dit onderwerp vergaderd werd. Toen de angst voor de revolutie verdween, verdween ook de interesse voor zijn idee bij de grondeigenaren. De initiatiefrijke en sociaal betrokken predikant kwam in 1908 in de buitengebieden van de Hoogeveen in een

omgeving terecht, waarin hij niet alleen de motor van de veranderingsprocessen kon zijn, maar ook de uitvoerder, tot in de details. De goedwillende mensen die zich om hem heen verzamelden hadden vaak niet de capaciteiten om werk van hem over te nemen. In hoeverre er bij ds.Kooiman ook sprake was van een perfectionistische houding, waardoor de eventueel beschikbare krachten niet altijd dat vertrouwen en die taken kregen die ze wél uit zouden kunnen voeren, is niet goed na te gaan. Het gebied beschikte over een kleine bovenlaag die mogelijk meer gemobiliseerd had kunnen worden. Daar staat weer tegenover dat de predikant een bepaalde status had, waardoor de doornsee dorping hem snel extra taken toeschoof. Zelf schreef ds.Kooiman erover:

"Vroeger deed ik alles zo goed als alleen af. Dat moest ik wel doen, want ik had niemand om me te helpen. Mijn kerkeradsleden waren allen eenvoudige turfgravers, die ternauwernood lezen en schrijven konden. Er waren er zelfs bij, die het in het geheel niet konden. En van hetgeen niet in hun dagelijks leven te pas kwam, hadden ze geen flauw begrip. Zo heb ik hier de eerste Christelijk School moeten stichten. De bestuursleden waren: "de domeneer" en zes kerkeradsleden. "De domeneer" was voorzitter, secretaris en penningmeester. De "domeneer" vergaderde in de drukken tijd van het turfgraven vaak moederziel alleen. En zo nam ik soms de gewichtigste besluiten moederziel alleen. Het nodige geld voor een school met drie lokalen moest ik alleen bij elkaar brengen. De bouw werd vanwege de goedkoopte in eigen beheer genomen. Van week tot week moest ik het loon van de werklieden bijeen schrapen: uit collecten; uit leningen, die ik dan weer uit de collecten zo spoedig mogelijk moest zien af te lossen; uit mijn eigen traktement, waarvan ik het laatste gedeelte pas na drie jaren terug kreeg, tot groot ongerief van mijn vrouw (want mijn traktement was niet groot). En het is me altijd nog gelukt, op één enkele keer na, toen ik aan de werklui zeggen moest: "Jongens, deze week krijg je geen geld, maar ik hoop het de volgende week te hebben." En ik had het ook. Ik was zelfs uitvoerder en opzichter, ook al voor de goedkoopte, terwijl de architect, die in Bergum woonde, om de twee of drie weken kwam kijken, en mij de nodige opdrachten gaf, waarvan ik soms geen tittel of jota begreep. En toch is het werk tot een goed einde gekomen.

Wat heerlijke ervaringen heb ik daarbij vaak opgedaan. Eén voorbeeld nog. Op een Vrijdag kreeg ik bericht, dat 's maandags daar aan volgend twee wissels zouden worden gepresenteerd, die moesten betaald worden, samen groot fl 140.-. En ik breidde dit bericht, zoals Hiskia de brieven van Sanherib, uit voor het aangezicht des Heeren. En den volgenden dag, zaterdag, ontving ik een aangetekende brief met f 100.-, en twee postwissels, één van f 37.50 en één van f 2.50, juist f 140.-!

Ds. Kooiman heeft van 1908 tot 1938, het jaar dat hij stierf, "zijn" Hollandscheveldse gemeente geleid. In de loop der jaren is er nogal het een en

ander in zijn gemeente veranderd, zo blijkt uit zijn verhaal: "Hollandscheveld was in het begin van deze eeuw bijna niet te bewerken. Afstanden van 2 en 2½ uur moesten te voet afgelegd worden. Want al had men een fiets, men kon niet fietsen. Niet alleen waren alle wegen zandpaden, veenpaden, 's winters modderpaden, langs de vaart en "wijken" langzamerhand vanzelf ontstaan, omdat de mensen ze met hun voeten hadden gevormd als het wild gedierte zijn "sporen", om de 100 of 200 meter kwam men voor een "wijk", waarover een smalle plank, soms met, vaak zonder paal als leuning. Vanuit Hoogeveen kon men alleen tot op vijf minuten afstand van de kerk en pastorie te Hollandscheveld met "gerij" komen langs een enigszins met puin verharde weg. Altijd moest men die paden langs vaarten en "wijken" houden, telkens op gevaar af er in te glijden, vooral in het pikkedonker, ook al had men een lantaarn in de hand. Echt Hollandschevelder was men pas, als men minstens éénmaal "in de wijk gezeten" had. En altijd moest men, om de woningen op de "wijken", te bezoeken, rechte hoeken nemen, omdat er geen nadere wegen waren. Zo had men zeer vaak voor één ziekenbezoek of één begrafenis 4 of 5 uur nodig wegens de afstand heen en terug, zonder de tijd die men in de woning doorbracht.

In de laatste jaren is dit alles zeer veranderd en verbeterd. Tal van flinke basaltwegen en fietspaden doorkruisen in de letterlijke zin de ganse landstreek. In de plaats van de "vonders" zijn dan grote bruggen of smalle van 1.10 meter gekomen. Passeerde men vroeger naar het uiterste gedeelte 65 "vonders", thans fietst men over een 40 brugjes door deze zeer mooie en schilderachtige gedeelten van het nog in menig opzicht zo onbekende Drente. Voorzagen die nieuwe wegen en fietspaden in een dringende en veel te lang verwaarloosde behoefte van de talrijke bevolking, omgekeerd werkten zij de snellere ontwikkeling van de ganse streek weer zeer in de hand. Naast, of in de plaats van vele krotwoningen komen flinke huizen te staan. Voor het vervoer van materialen, van meststoffen en producten, vroeger alleen te water, per "bok" mogelijk, is thans gelegenheid per vrachtauto, waarvan dan ook steeds meer gebruik wordt gemaakt, al blijft het vervoer per "bok" als nog altijd het goedkoopste gehandhaafd. En het bezit van een watervliegtuig, waarheen vroeger mijn verzuchting wel eens uitging als naar het enige doeltreffende middel van vervoer alhier, staat thans niet meer op mijn verlanglijstje."

Ds.Kooiman beschrijft de veranderingen die in verband stonden met de toegankelijkheid van het gebied, terwijl hij ook praat over "de snellere ontwikkeling van de ganse streek." Hollandscheveld maakte, net als de rest van Nederland, in de twintiger jaren de opmars van de radio mee. Kortom. het gebied kwam in contact met mensen, ideeën en situaties, waar het aan moest wennen. De predikant die oorspronkelijk alléén voor zijn kudde stond, kreeg informele leiders in de eigen gelederen en kreeg als extra taak zowel deze leiders te begeleiden, als de vele daardoor in verwarring geraakte gemeenteleden. Door de verbeterde toegankelijkheid van het gebied en de

groeïende bevolking kwamen er mensen binnen die niet opgegroeïd waren in de traditionele Hollandscheveldse gezagsverhoudingen. Mensen die meer geneigd waren om een eigen mening te vormen, welke niet altijd hoefde te stroken met die van de predikant. Binnen de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld kregen ze posities in de kerkeraad en de kerkvoogdij. Mede door hun aanwezigheid ging een deel van de gegoede arbeidersbevolking, waaruit de kerkeraadsliden naar voren kwamen, meer over tot het vormen van een eigen mening.

Daarbij kwam nog dat de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld van oudsher veel oudere doopleden had. Deze voelden zich nauw betrokken bij de bijbel en het geloof op zich, lieten hun kinderen trouw lieten dopen, maar kwamen ondanks dat maar zelden tot het doen van belijdenis. Deze groep doopleden was voor een belangrijk deel qua geloofsbeleving vrij emotioneel ingesteld en zocht vooral naar persoonlijk geloof en persoonlijke ervaring. Ze vond aansluiting bij een deel van de kerkeraad- en kerkvoogdijleden. Het woord bevindelijk is hier op zijn plaats. Het zoeken naar Gods bedoelingen met de dingen van alledag en naar informatie over de eigen heilstaat vormde samen met een fundamentalistische kijk op de bijbel een belangrijke leidraad voor het leven. Mede door de emotionele omgang met het geloof en al haar waarden was de bijbel belangrijker dan de daarvan afgeleide belijdenisgeschriften. Ook de geringe betrokkenheid bij de kerkelijke tradities speelde bij een deel van deze mensen een rol. Sommigen waren van generatie op generatie dooplid geweest. Door mensen van het Drentse zandplateau werd de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld als "zwaar" ervaren. De hiervoor beschreven groep met een sterk persoonlijk geloof was voor hen "zwaar". Zo ook haar tegenhanger binnen de gemeente. De tegenhanger werd gevormd door de mensen die vrij dogmatisch ingesteld waren. De kerkelijke geschriften werden van groot belang geacht. Men sympathiseerde met de Gereformeerde Bond, of was daar lid van, noemde zich Confessioneel, of sympathiseerde met deze stroming. Deze groep was kerkelijk bewust, kende de kerkelijke wegen om dingen te regelen en men was over het algemeen ook belijdend lid. Tussen deze beide groepen in stond ds.Kooiman en een ander deel van zijn gemeente, de gematigden.

Ds.Kooiman voelde zich door geen van beide groepen aangesproken, vond ze beide te extreem, maar zou zijn uiterste best doen om ze samen in één kerk te houden, zei het dat het dan wel een kerk zou zijn die wat meer aan zijn visie voldeed. De groepen waren sociale groepen, nog geen georganiseerde groepen. De leiders van de groepen waren informele leiders, die formeel nog niet bestonden, omdat hun groepen zich nog niet georganiseerd hadden, en zich nog niet al te scherp aftekenden. De Maranatha-conferentie van 1930 zou daar verandering in aanbrengen. De eerste hier beschreven groep trok sprekers van buiten aan, aansluitend bij hun geloofsbeleving. De tweede groep zou het conflict aangaan, waardoor de kern van de eerste uiteindelijk buiten de kerk

zou komen te staan. In de zestiger jaren kwam een deel van deze groep zelf na een conflict voor jaren buiten de kerk te staan.

3.DE MARANATHA-CONFERENTIE VAN DECEMBER 1930

ALBERT METSELAAR

Een van de indringendste vormen van geloofs- en informatie-overdracht, is de conferentie. Enige dagen of dagdelen achtereen samen bezig zijn met bijbelstudie, gesprek en bidden, laat een diepe indruk achter in de belevingswereld van de deelnemers. Johannes de Heer gebruikte conferenties voor het uitdragen van de Maranatha-boodschap. Aanvankelijk leidde hij ze zelf, later namen anderen, waaronder predikanten die in zijn geest wilden werken, deze taak gedeeltelijk van hem over. Johannes de Heer schreef over deze conferenties:

"De eerste van deze Maranatha-conferenties vond in 1922 met slechts 45 deelnemers plaats in het Rusthuis „Erica" te Amerongen. De zestiende Maranatha-conferentie, die in het voorjaar van 1932 op het terrein van hotel „Boslust" te Zeist werd gehouden, telde ca. 300 bezoekers. Ten behoeve van hen was door de Zoeklicht-propaganda voor pension gezorgd. Mede met de bezoekers uit de omgeving was in sommige samenkomsten de grote tent, die voor dit doel was gehuurd en 1200 zitplaatsen telde, zo goed als geheel gevuld. Op de conferentie te Amerongen volgden de Zoeklichtconferenties te Ermelo en Zeist en daarna kwamen de jaarlijkse conferenties in de grote zaal van „Tivoli" in Utrecht die 2000 personen kan bevatten en menigmaal geheel gevuld was. Er gaat van zulk een vierdaags samenzijn een grote bekoring uit. De geestelijke warmte van het goddelijk gezinsleven wordt er gevoeld, hetgeen waarschijnlijk een van de oorzaken is, dat deze Maranatha-conferenties de geboorteplaatsen zijn geworden van vele zielen, die er tot het licht en de volle blijdschap komen. Ook de radio-uitzendingen van een deel van deze samenkomsten trokken duizenden uit den lande om de Maranatha-boodschappen en Maranatha-liederen te beluisteren. De Maranatha-conferenties zijn ook door de bidstonden, getuigenis- en zangdiensten vaak een levende manifestatie van het diepe, soms onbewuste verlangen naar eenheid, dat onder de gelovigen gevonden wordt. Wij mogen dit mede rekenen tot een der krachtigste tekenen voor de nabij zijnde toekomst des Heren. Dezelfde Geest toch, die bij de geboorte der Gemeente over haar is uitgestort, gaat weer levendig worden nu de tijd van haar voltooiing nadert."

Hoewel een Maranatha-conferentie over het algemeen een blijvende indruk bij velen achterliet, waren het weinigen die er de aanzet toe gaven. In het Hollandsche Veld speelden Wolter Hartman en Vels een leidende rol bij de aanzet en het verdere verloop van de gebeurtenissen. Vels heette voluit Johan Gerhard Vels. Hij was een boerenzoon, op 20 april 1893 in de gemeente Hummelo en Keppel geboren. In het Hollandsche Veld stond hij zo duidelijk onder zijn achternaam bekend stond, dat iedereen wist wie met 'Vels' bedoeld werd. Dit is opvallend. In het Hollandsche Veld noemde men elkaar vooral bij de voornaam. Uitzonderingen daarop waren de predikanten, de dokter, de schoolmeesters en enkele anderen met aanzien binnen de bevolking. Dat Johan Gerhard Vels "Vels" genoemd werd, zegt al iets van de status die hij had in de ogen van de veldelingen. Vels, laten we hem zo maar blijven noemen, verliet zijn ouders (Johan Vels en Aleida Hendrika Wassink) toen een baan bij de Heidemij hem noodzaakte elders te gaan wonen. Hij kwam naar het Hollandsche Veld als opzichter. Volgens de mensen die hem gekend hebben was hij "baos bij d'Heidemij". In het archief van de Heidemij bleek weinig of niets over hem terug te vinden, zodat we ervan uit kunnen gaan dat zijn functie niet verder ging dan ploegbaas en opzichter bij enkele plaatselijke activiteiten.

Vels werd 5 december 1923 ingeschreven als inwoner van de gemeente Hoogeveen. Hij woonde toentertijd in het pand dat we nu nog terugvinden op de noordkant van het Hoekje, op de oostkant van de Doorsnijding. Toentertijd was dat pand volgens de huisnummerregisters bewoond door Hendrik Bakker Gzn en Roelof Kleine. Vels was bij Hendrik Bakker in de kost en had er een kamer. Vels' vorige woonplaats was Zwolle, volgens het Hoogeveense bevolkingsregister. Blijkbaar was hij niet van plan geweest om zich daar echt te vestigen, want toen hij 7 maart 1924 ingeschreven werd als lidmaat van de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld, kwam hij formeel rechtstreeks over vanuit zijn geboortegemeente, de Hervormde Gemeente Oldenkeppel. Vels trouwde 1 oktober 1924 met Roelofje Middelveldt. Haar vader bezat een bakkerij en een winkel aan het Zuideropgaande, waar eveneens een landbouwbedrijf bij hoorde. Dit huwelijk bracht hem extra status binnen de bevolking van het gebied. De schoonvader zat goed bij kas en hoorde bij de bovenlaag van de velden. Vels trok in bij zijn schoonouders. Hij zou hun bedrijf overnemen. Al gauw had de kerkelijke gemeente hem gevonden. Hij werd tot kerkvoogd benoemd. Kerkvoogden waren binnen de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld in die periode vooral afkomstig uit de bovenlaag van het gebied, de winkeliers, handelaren en gegoede landbouwers.

Uit Vels' huwelijk werden vier kinderen geboren. Drie daarvan stierven jong. Alleen een dochter, Ada, zou volwassen mogen worden. Het zoontje Hendrik ('Henkie') werd 27 juli 1935 begraven, vier jaar oud. Enkele maanden voor de Maranatha-conferentie te Hollandscheveld verloren Vels en zijn vrouw een tweeling, in de kraam. De beide levenloze kinderen werden 20 augustus 1930

begraven. Hun dood wees Vels op de betrekkelijkheid van het leven en stimuleerde zijn zoektocht naar het hogere. De dood van de tweeling was voor Vels een aanleiding om een familiegraf te kopen, op de begraafplaats van het Hollandsche Veld. Drie graven naast elkaar.

Wolter Hartman was toen ook al kerkvoogd. Wolter was 16 december 1883 geboren als zoon van Albertus Jan Hartman en Gezina Kreuzen. Wolters vader was schipper geweest. Wolter zelf vestigde zich aan wal als houthandelaar. Hij trouwde met Femia Pol, de dochter van Klaas Pol en Femmigje Stoter. Aanvankelijk woonde hij onder de Hervormde Gemeente van Hoogeveen. Na een verhuizing werd Wolter 4 maart 1919 ingeschreven als lidmaat van de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld, overkomend van Hoogeveen. Wolter, Femia en hun vier kinderen woonden in het Hollandsche Veld op de zuidkant van het Hollandscheveldse Opgaande. Wolters woning was het pand dat tijdens de Boerenpartijrellen van 1963 in vlammen op zou gaan. De houthandelaar werd daar landbouwer. Aanvankelijk vond Wolter Hartman voldoende geestelijk voedsel in de preken van ds.Kooiman. De 8e februari 1926 stierf zijn vrouw, twee maanden na de geboorte van hun jongste kind. Het verdriet werd hem teveel. Vanaf dat moment zocht hij meer, zo wisten zijn kinderen later te herinneren. "Hoe kan ik een kind van God worden?", was een vraag die hij zichzelf stelde. Hij zocht naar mogelijkheden om zijn geloofsleven te verdiepen. Hij zocht verder dan de vertrouwde boodschap, zoals deze 's zondags in Hollandscheveld vanaf de kansel gebracht werd. Hij vond Vels als een zoekende broeder naast zich.

De kerkvoogden Wolter Hartman en Vels gingen ooit eens samen met kerkelijk administrateur Karst Berkenbosch naar een Maranatha-conferentie in Hardenberg. De conferentie maakte een onuitwisbare indruk. De indringende persoonlijke prediking die ze daar vonden, sloot aan bij wat ze gezocht hadden. Napratend over de daar opgedane ervaringen, rijpte het idee om ook in de kerk van de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld een dergelijke conferentie te houden. De geestelijke opwekking, door een dergelijke conferentie teweeg gebracht, zou het algemene geestelijke klimaat in de gemeente ten goede kunnen komen. In de ogen van Hartman en Vels was de gemeente ingedut, wat betreft de emotionele beleving van het geloof. Het levende geloof dat ze zelf in de Maranatha-prediking gevonden hadden, gunden ze ook hun broeders en zusters in de eigen gemeente. De Maranatha-beweging was interkerkelijk. De beweging wilde geen nieuwe kerk of gemeente stichten. De beweging wilde, en wou, want ze bestaat nog steeds, binnen bestaande kerken en gemeenten werkzaam zijn, om intern de boodschap te vernieuwen en de wederkomst van Christus onder de mensen te brengen. Kortom, en leek alleen maar voordeel bij een vanuit de Maranatha-beweging gestartte opwekking te zijn.

Hartman en Vels leidden de voorbereidingen voor een Maranatha-conferentie te Hollandscheveld. De voorbereidingscommissie deed een verzoek aan de kerkvoogdij om gebruik te mogen maken van de lokalen van de kerk. Achter de kerk was een vergaderlokaal, dat gebouwd was toen in het begin van de eeuw het kerkelijke verenigingsleven begon te bloeien. Het verzoek van de voorbereidingscommissie werd besproken op de vergadering van kerkvoogden van 21 oktober 1930. Op de vraag om gebruik te mogen maken van de lokalen, de al genoemde zaal en de kleinere kamers in de kerk, voor het houden van een conferentie op 2 en 3 december, besloot de vergadering "de lokalen hiervoor beschikbaar te stellen, en indien nodig ook de kerk." We lezen niets over discussie. Het aanbieden van de kerk zélf, mag als een signaal opgevat worden: blijkbaar stond de kerkvoogdij niet alleen niet afwijzend tegenover de conferentie, maar was men ook geneigd deze conferentie te steunen. Men reageerde in ieder geval uitnodigend. Bij dit alles moeten we natuurlijk niet vergeten dat Hartman en Vels zelf deel uitmaakten van de vergadering van kerkvoogden. Wolter Hartman had zelfs een centrale positie: hij was president-kerkvoogd.

Bij de voorpubliciteit werd onder meer de Hooogeveense Courant ingeschakeld. In de krant van 22 november 1930 stond vermeld: "Holl.Veld - 2+3 december in kerkelijke gebouwen der NH kerk te Holl.Veld een maranatha conferentie o.l.v. Ds.C.J.Hoekendijk uit Bussum en met medewerking van Ds.Waardenburg uit Laren." Nadrukkelijk werd vermeld dat de conferentie onafhankelijk van een kerk of een sekte gehouden werd. De bedoeling van de conferentie was, zo citeren wij de krant: "de bevordering van het Koninkrijk Gods en de uitbreiding van de gemeente van Jezus Christus door de prediking van het Evangelie naar Gods heilig Woord en de opwekking van de thans zo vaak sluimerende Maranatha-verwachting bij de Christenen, welke hun steeds tot een vertroosting is geweest in moeilijke tijden zowel de eerste gemeenten als die door de eeuwen heen." Een week later werd het programma via de Hooogeveense Courant bekend gemaakt. In de krant van 29 november 1930 lezen we dat de eerste bijeenkomst dinsdag 2 december 's middags om drie uur begon. Het onderwerp was: "De roeping van de Christen". Dezelfde dag was er 's avonds om half acht een bijeenkomst in het teken van de tekenen der tijden. 's Woensdags, 3 december, was er 's ochtends om tien uur een bidstond. Die middag om drie uur was er een bijeenkomst over "De kracht van de Christen". De avondbijeenkomst, de afsluiting van de conferentie, begon om half acht en stond geheel in het teken van "De wederkomst des Heeren". De toegang was altijd vrij, al was het ook toen al bij conferenties gebruikelijk om te collecteren. De leider van de conferentie, ds.C.J.Hoekendijk, was een goede vriend van Johannes de Heer. Aanvankelijk was hij zendeling in Nederlands-Indië. Na zijn terugkomst in Nederland werd hij predikant bij de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten, waar ook ds.Waardenburg werkzaam was.

Van de Maranatha-conferentie zelf weten we weinig of niets. We moeten vrijwel alles wat we ons bij de conferentie kunnen voorstellen afleiden uit zijdelingse informatie. We mogen er van uit gaan dat het programma verliep zoals het van tevoren aangekondigd was. In 1990, toen erover werd gepubliceerd in de Hoogeveense Courant, heb ik maar twee oog- en oorgetuigen kunnen vinden, kerkgangers tijdens deze conferentie. Hieruit mogen we afleiden dat de aanwezigen vrijwel geen jongeren waren. Ook uit de namen van de mensen die later als Maranatha-aanhangers naar voren komen kunnen we afleiden dat de aanhangars overwegend de dertig jaar al gepasseerd waren, of zelfs tot de ouderen gerekend konden worden. Dit was ook de indruk van de beide ooggetuigen. Op papier is er bij mijn weten niets van de conferentie vastgelegd. Ook in de archieven van Het Zoeklicht is er volgens de redactie van het blad niets meer te vinden. Daaruit kunnen we afleiden dat de conferentie niet veel anders verliep dan alle andere conferenties. Er was geen opvallend verschil, anders was dit zeker in Het Zoeklicht opgenomen.

We weten niet hoeveel mensen er aanwezig waren. Uit het feit dat er een bijbelkring uit ontstaan is met zeker 15 leden, en wetend dat lang niet iedereen die er geweest is zich daarbij aangesloten zal hebben, kunnen we afleiden dat er tientallen mensen geweest zijn. Op zijn minst. De beide ooggetuigen herinnerden zich een volle kerk. Er waren zoveel mensen opgekomen, dat men de hoofdbijeenkomsten in de kerk moest houden, en pas daarna, voor het persoonlijke gebed en een persoonlijk gesprek, uitweek naar de ruimtes achter de kerk en onder de toren. Van een vurig prediker als ds.C.J. Hoekendijk kan verwacht worden dat ook deze conferentie indringend en vol enthousiasme gebracht is. Dat was ook het gevoel van de beide aanwezigen. Een indrukwekkende, persoonlijke prediking, sprak hen aan tot in het diepst van hun wezen. Uit de reacties binnen de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld mogen we afleiden dat de conferentie als conferentie zeer geslaagd was. Want er werd bij de tegenpartij, de meer dogmatische en kerkelijk ingestelde groep binnen de Hervormde Gemeente van het dorp, heel wat losgemaakt.....

1.EEN ROERIG 1931

ALBERT METSELAAR

"Het is een bedroevend verschijnsel, dat het Woord Gods zo dikwijls gebruikt wordt voor doeleinden, waarvoor het niet bestemd is, en dat het daarvoor pasklaar wordt gemaakt. Dat misbruik kan voortkomen uit onkunde, doordat men de tekst niet begrijpt, of het verband niet kent, waarin het aangehaalde voorkomt, of de omstandigheden negeert, die er het juiste cachet aan geven.

Dat misbruik kan ook willens en wetens plaats vinden, zoals door de duivel bij de verzoeking in de woestijn, zoals de duivel het altijd willens en wetens doet, ook als hij het doet door mensen. Maar wat ook de oorzaak is, altijd wordt het dienstbaar gemaakt aan het bereiken van eigen voordeel of eer, of aan het bereiken van succes voor eigen richting of partij. De duivel is er de vader en het eigen ik is er de moeder van."

Het is zondag 3 mei 1931. In de Nederlands Hervormde kerk van Hollandscheveld luisteren de gelovigen naar de preek van ds.Kooiman. Dit keer gaat de preek over Handelingen 20:27 "Ik heb niets achtergehouden, dat ik u niet zou verkondigd hebben al den raad Gods." Al na het begin van de preek zitten de mensen bij wijze van spreken op het puntje van hun stoel te luisteren. Het is niet voor niets dat deze preek niet lang daarna in druk zal verschijnen. Ze voelen aan welke kant ds.Kooiman op wil. Hij vervolgt zijn betoog. Verderop in de preek zegt hij:

"Men verwijt ons, predikanten, wel eens, dat wij het altijd over 'de grondtekst' hebben. En het is niet te ontkennen, dat er wel eens onnodig mee geschermd wordt. Maar het is soms ook ten zeerste noodzakelijk, om het juiste begrip te krijgen van de juiste bedoelingen van de schriftwoorden. De meeste ketterijen komen voort uit valse verklaring wegens onkunde ten opzichte van taal, tijd en levensverhouding van de Heilige Schrift. Ernstige studie is waarlijk niet uit den boze, maar uit God! Zo kunnen we ook hier alleen juist verklaren aan de hand van de grondtekst. Wat staat er in het oorspronkelijke, in het Grieks waarin Lucas zijn boek geschreven heeft, en waarin Paulus waarschijnlijk heeft gesproken? Welke woorden heeft Paulus volgens Lucas gebruikt? Vergeef mij, dat ik u schijnbaar met letterzifterij lastig val. Het is hier onvermijdelijk tot recht verstand en tot rechte toepassing. Wij gebruiken het woord 'raad' in drie betekenissen. Maar dat deden de Joden en de Grieken nooit. Zij hadden voor elk van de drie gedachten een apart woord. In onze Statenvertaling, de Hollandsche vertaling en het Hebreeuwse Oude en het Griekse Nieuwe Testament, vinden wij dus het woord 'raad' in drieërlei zin, maar niet in het oorspronkelijk Hebreeuws en het oorspronkelijk Grieks.

De Grieken hadden drie woorden voor 'raad', die alle drie met elkaar in verband stonden, van één en hetzelfde werkwoord, en onderling weer van elkaar afgeleid waren, maar nooit door elkaar gebruikt werden. We behoeven daar dus nooit te vragen: hoe moet het opgevat worden? En nu staat er in onze Griekse tekst het woord 'boule', dat nooit iets anders kan betekenen dan 'raadgeving'. Paulus heeft dus gezegd: 'Ik heb niets achtergehouden, dat ik u niet zou verkondigd hebben al de raadgeving Gods.' De raad Gods, die Paulus verkondigd heeft, is de raadgeving Gods. Hoe zou hij het ook hebben durven zeggen, dat hij verkondigd had 'al de raad', als hij er mee bedoeld had: 'de Eeuwige Raad'? 'Wie heeft de zin des Heeren gekend?' 'Ondoorzoekelijk zijn Zijn oordelen, onnaspeurlijk Zijn wegen!" wij hebben hier dus niet te doen

met 'de verborgen Raad Gods', maar met 'de geopenbaarde Raad Gods'. Niet dus met de voorbeschikking, niet met de verkiezing of de verwerping, maar met Wet en Evangelie. De 'boule' is de raadgeving Gods, die haar uitdrukking vindt in de 'boulema', de wil Gods, de 'geopenbaarde wil' Gods. De verkondiging daarvan was het werk van apostelen en profeten. Dat en anders niets!'

De mensen gaan na de dienst naar huis, maar de preek blijft goed hangen. Als men ds.Kooiman om de tekst vraagt, om deze te laten drukken, blijkt hij deze niet te hebben. Hij was niet gewend om teksten uit te schrijven, en heeft dat ook nu niet gedaan. Maar hij belooft ervoor te zullen zorgen dat de tekst alsnog op papier komt. Hij doet zijn best om zo zuiver mogelijk weer te geven wat hij gezegd heeft, waarna de preek uitgegeven kan worden. Later wordt de preek eveneens opgenomen in de bundel "Het tarwegraan, dat in de aarde valt." De tweede keer dat de preek uitgegeven wordt ontbreekt de datum van het uitspreken ervan. In de oorspronkelijke uitgave vinden we die wel terug. Volgens de preekbeurten in de Hoogeveense Courant heeft ds.Kooiman zondag 3 mei 1931 zowel 's morgens om tien uur als 's middags om vijf uur in de kerk van zijn eigen gemeente gepreekt. In welke dienst de preek werd uitgesproken, is onbekend. Waarom heeft de preek zoveel indruk gemaakt? Zondag 3 mei 1931 staat ds.Kooiman als predikant middenin de kerkelijke branding. Aan alle kanten wordt hij of voelt hij zich aangevallen. De Maranatha-aanhangers en de mensen die meer thuishoren in de stroming van de Confessionele hoek of de Gereformeerde Bond, hebben de onderlinge spanningen in de kerk aan het Hoekje op laten lopen.

In Elim is Albert Otten net een evangelisatiecampagne begonnen. Hij heeft ook aanhangers in de velden rond het Hoekje. Albert Otten is tegen de kerk als systeem en tegen de predikanten. Als consulent van Elim, in een periode dat de Hervormde Gemeente van Elim vacant is, is ds. Kooiman degene die er tegenwicht aan moet geven. Albert Otten heeft zijn eigen bijbeluitleg. Ook de groepen in de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld bestrijden elkaar met hun eigen bijbeluitleg, waarin de letterlijke uitleg van de Statenvertaling centraal staat. Dit wetend is het duidelijk dat ds.Kooiman zijn preek van 3 mei gebruikt om de mensen op hun plaats te zetten. Hij probeert weer greep te krijgen op zijn gelovigen. Niet zij, de gelovigen, maar hij, de predikant, is degene die de aangewezen persoon is om duidelijk te maken wat God van de mensen wil.

Wat de tegenstanders tegen hadden op de Maranatha-conferentie? Er is geen stuk uit 1930 wat daarover spreekt. Uit stukken uit latere jaren, deels weer gebaseerd op getuigen, en uit wat overgeleverd is blijkt dat er nogal wat mensen waren voor wie de Maranatha-beweging te extreem was. De beweging hield te weinig vast aan de kerkelijke geschriften, de kerkorde en de bestaande traditie. Men vond het onaanvaardbaar dat de voorgangers in hun ogen

onvoldoende geschoold waren, of niet door de Nederlandse Hervormde Kerk erkend werden als voorganger. Deze mensen brachten ideeën mee, zoals bijvoorbeeld over het 1000-jarig Vrederijk, die niet pasten in de theologie van de Hervormde Kerk. Het persoonlijke, emotionele gebed vond men overdreven. Het oproepen tot bekering vond men ongepast. Men was toch al gelovig?

De woede van de tegenstanders ging zover, dat er al tijdens de conferentie geruchten gingen dat er twee kerkvoogden afgezet moesten worden. Dat vond men nog wel het ergste, dat de conferentie door kerkvoogden georganiseerd was. De 11de februari 1931 schreef Vels een brief aan de kerkeraad van de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld. De brief geeft een verhelderend beeld van de bestaande verhoudingen van dat moment. Vels begint zijn brief met een vraag aan de kerkeraad. Hij zou graag een uitspraak willen over de gehouden conferentie, waaruit duidelijk werd hoe men tegenover deze conferentie gestaan had. Volgens Vels was de kerkeraad steeds in gebreke gebleken, als het erom ging de uitspraak te gronden op Gods Woord. Vels gaf aan dat er van 27 tot 29 januari 1931 een conferentie in Leeuwarden geweest was, waar de predikanten van die plaats van te voren hun medewerking aan verleend hadden. Vanaf de kansel was er informatie verspreid. De laatste avond van de conferentie in Leeuwarden waren er zo'n 1300 a 1400 mensen in de kerk geweest. Was het niet noodzakelijk dat de kerkeraad, indien op die conferenties Gods Woord werd verkondigd, alle medewerking tot het houden daarvan zou verlenen, of dat ze die zelf zouden organiseren?

Het begin van Vels' brief maakt duidelijk dat het conflict rond de Maranatha-conferentie van Hollandscheveld feitelijk al een conflict tussen de kerkvoogdij en de kerkeraad geworden was. Zoals we zagen stelde de kerkvoogdij zonder discussie zelfs de hele kerk ter beschikking. De kerkeraad had geen enkele medewerking verleend. Van afkondigen van de preekstoel was geen sprake geweest. Er waren blijkbaar wel uitspraken door individuen gedaan, en de houding van kerkeraadsliden sprak boekdelen, maar het was niet tot een formeel standpunt gekomen. De individuele reacties zeiden genoeg. Dit blijkt eveneens uit het vervolg van de brief.

Vels gaf aan dat leden van de kerkeraad de organisatoren van de conferentie (hijzelf en Wolter Hartman) zwart gemaakt hadden. Hij schreef hierover: "Is het mogelijk, dat een kerkeraad, die de leiders van een conferentie verdacht maakt en degene die de conferentie voorbereiden vals beschuldigen of onwaar tegen hen waren, en niets doen om de hierdoor ontstane toestand te veranderen, op een wijze Avondmaal vieren zoals Jezus Christus onze Heiland en Zaligmaker, dat van ons vraagt?" Blijkbaar was de sfeer tussen de kerkvoogden en verschillende leden van de kerkeraad om te snijden en leek avondmaal zo niet mogelijk. Tot slot stelde Vels een vraag over een te houden ledenvergadering, bedoeld om twee kerkvoogden af te zetten. "Is het mogelijk

dat de kerkeraad een ledenvergadering bij elkaar kan roepen op aanvraag van enkele gemeenteleden, zonder deugdelijke gronden om twee kerkvoogden uit hun ambt te zetten, zonder laatstgenoemden van iets op de hoogte te stellen of te vermanen? En is tenslotte de kerkeraad niet met mij van oordeel dat wanneer een en ander niet tot een oplossing wordt gebracht op grond van Gods Woord een meer bevoegd kerkelijk lichaam in ons land om advies moet worden gevraagd?"

Het antwoord van de kerkeraad liet niet lang op zich wachten. In een brief van 16 februari sprak men uit dat men met grote verbazing kennis genomen had van de brief. "Geen der aanwezigen en er ontbrak er maar één, was iets bekend van een ledenvergadering ter afzetting van twee kerkvoogden. U bent blijkbaar afgegaan op praatjes, die al lopende waren tijdens en kort na de conferentie, maar die niet uitgegaan waren van den kerkeraad, of van een der kerkeraadsliden", zo lezen we. Wat betreft het doen van een uitspraak over de conferentie liet men Vels alsnog in het ongewisse. Ds.Kooiman schreef dat Vels maar eens langs moest komen, voor een broederlijk gesprek. Hij zou hem graag ontvangen, al was het ook midden in den nacht. De beide brieven sluiten aan bij de overleveringen. De kerkeraad heeft zich nooit formeel tegen de Maranatha-beweging uitgesproken, maar hield zich netjes op de achtergrond. De patstelling tussen de kerkvoogdij en de kerkeraad bleef bestaan, al waren er in beide groepen enkele mensen die het niet met het meerderheidsstandpunt eens waren.

Doordat de kerkeraad nooit officieel tot een uitspraak kwam, ontstond er een jarenlang durende ondergrondse strijd. Ds.Kooiman heeft bewust gekozen voor die situatie. Als de kerkeraad in 1931 wél een uitspraak gedaan had, was er een kerkscheuring geweest, zo vreesde ds.Kooiman. De uitspraak zou negatief geweest zijn, op een moment dat de emoties het hoogst waren. Verder zou de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld formeel gekozen hebben voor de felste tegenstanders, die lid waren of sympathiseerden met de Gereformeerde Bond. Ook die was voor ds.Kooiman te extreem, zoals deze zich binnen zijn gemeente op dat moment liet kennen. Ds.Kooiman probeerde de voor-en tegenstanders van de Maranatha-beweging in één gemeente bij elkaar te houden. Een eerste stap was een formeel neutrale houding van de kerkeraad als orgaan. Deze conclusie wordt getrokken op basis van de in het archief van de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld bewaarde briefwisselingen, waaruit nog geciteerd zal worden. De kerkeraad bleef neutraal, de gemeente bleef nog bij elkaar, maar het leverde ds.Kooiman persoonlijk veel vijanden op. Zowel de voor- als de tegenstanders van de Maranatha-beweging vonden dat hij tegen hén was, en de ander bevoordeelde.

De houding van de kerkeraad van de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld en de vele negatieve reacties op de Maranatha-beweging, moeten vanaf het voorjaar van 1931 ook gezien worden in het licht van het

ontstaan van de Gemeente des Heeren te Elim. De Gemeente des Heeren krijgt eigen geschiedschrijving, zodat hier volstaan wordt met het schetsen van enige hoofdlijnen uit de ontstaansperiode. De Gemeente des Heeren is gesticht door Johannes Orsel, die beïnvloed werd door de Pinksterbeweging, maar al in de twintiger jaren zijn eigen weg ging. Nadat in Groningen enkele schippers tot bekering kwamen, zakte Johannes Orsel met de tot drijvende kerken omgebouwde schepen de Drentse Hoofdvaart af. Uiteindelijk bleven de schepen liggen in Haarlem. Onderweg evangeliseerde Johannes Orsel op verschillende plaatsen. Op zijn tocht van Groningen naar Haarlem had Johannes Orsel ook in Rhenen aangelegd. Eén van zijn bekeerlingen daar werd Albert Otten, ooit vader van het Hooogeveense armwerkhuis. In Rhenen had hij een soortgelijke functie. Albert Otten werd ontslagen, na zijn bekering, omdat hij zelf binnen de kring van de aan hem toevertrouwde ouderen en wezen had trachten te evangeliseren. Albert Otten ging mee naar Haarlem. Hij woonde enige tijd op een van de schepen, net als zijn vrouw. Voor hem was de periode bij Johannes Orsel te beschouwen als zijn leerperiode. De vele uren bijbelstudie en praktische training zouden hem armslag geven om zelf in bredere kring te gaan evangeliseren.

Aan het eind van de twintiger jaren kwamen enkele familieleden van Albert Otten te Elim tot bekering. Er ontstond een kleine huisgemeente van de Gemeente des Heeren. Toen het voorjaar van 1931 aangebroken was begon Albert Otten te Elim een intensieve evangelisatiecampagne. Dat was maar enkele maanden na de Maranatha-conferentie. Toeval? De reacties op de Maranatha-conferentie hadden duidelijk gemaakt dat er in de buitengebieden van de gemeente Hooogeveen een geweldige honger naar de religieuze boodschap was. Via zijn contacten met zijn Elimmer familieleden moet Albert Otten van de conferentie en de reacties op de hoogte geweest zijn. Hij logeerde nogal eens bij hen. De boodschap van de Gemeente des Heeren was eveneens doordrenkt met de eindtijdverwachtingen. Men preekte in deze periode binnen de Gemeente des Heeren dat de aarde op het punt stond om Christus te ontvangen. In 1932 zou Jezus terugkomen. Albert Otten moet de religieuze honger en de positieve reacties op de Maranatha-conferentie als een teken gezien hebben, waaruit hij concludeerde dat dáár een arbeidsveld voor hem lag. Hoewel rond het ontstaan van de Gemeente des Heeren te Elim veel meer factoren een -rol gespeeld hebben, die onder meer verklaren waarom de gemeente daar zo'n vaste wortel schoot, kunnen we aannemen dat het tijdstip waarop deze gemeente door Albart Ottens prediking zo'n enorme groei door zou maken, bepaald werd door de Maranatha-conferentie van 1930.

Albert Ottens prediking bevatte meer. Hij was fel tegen de bestaande kerken. Hij was tegen de predikanten. De predikanten hielden de mensen maar voor de gek en leefden mooi van hun centen. Zijn evangelie was doorspekt met voor zijn tijd zeer linkse denkbeelden over de bezittende klasse. Dit verklaart waarom enkele vooraanstaande mensen uit de SDAP onder zijn gehoor te

vinden waren, waaronder slager Piet Kleine. Verder was de Gemeente des Heeren tegen medische behandeling. Wie ziek werd stierf, als God dat wilde, en werd behouden, als Hij dat met hem of haar voor had. Het gebed was het enige wat echt werkzaam zou kunnen zijn en gebedsgenezingen werden dan ook door diverse gemeenteleden gemeld. Al het andere in geval van ziekte was in deze periode verkeerd en in strijd met Gods wil. De gemeente van Albert Otten droeg vooral aanhang uit de Hervormde Gemeente van Elim. De groep dus waaruit in Hollandscheveld de meeste Maranatha-aanhang naar voren kwam. Het gevolg was dat de Maranatha-beweging geen vaste voet kreeg in Elim. Ook toen de Maranatha-beweging in de loop van de jaren dertig gedeeltelijk buiten de kerk kwam te staan, en er huiskamersamenkomsten belegd werden, was er van aanhang te Elim amper of geen sprake.

Omdat de Gemeente des Heeren fel uithaalde tegen de bestaande kerkelijke organen, leiders en structuren, men zich afzette tegen de bezittende klasse en er nogal wat mensen stierven zonder medische behandeling waarvan de omgeving aannam dat ze het mét behandeling gehaald hadden, werd de Gemeente des Heeren in kerkelijke kringen als shockerend ervaren. Hierdoor werd alles wat niet in het vertrouwde kerkelijke vaarwater zat met argusogen bekeken. Verschillende personen werden huiverig voor het nieuwe en het andere. De Maranatha-béwering werd hierdoor extra zorgvuldig bekeken, en afwijzingen vielen emotioneler en negatiever uit.

In 1931 kwam een derde opwekkingsgroep naar Hoogeveen, waar de kerken positiever tegenover konden staan: Het Leger des Heils. Het Leger des Heils stichtte haar eerste Hoogeveense korps in 1895. Belangstelling was er wel, maar het aantal soldaten dat ingezworen werd bleef klein. Niet lang daarna zou het korps verlopen. Hoogeveen was nog niet rijp voor het Leger des Heils. In 1931 werd getracht opnieuw een korps te stichten. Contacten met het Leger des Heils en individuele Hoogeveense burgers waren er in die voorgaande jaren steeds gebleven. De Maranatha-conferentie van Hollandscheveld van december 1930, en de daaropvolgende opwekkingsbeweging van Albert Otten te Elim (Gemeente des Heeren) hadden duidelijk gemaakt dat de gemeente Hoogeveen rijp was voor een nieuwe religieuze wind.

In de plaats Hoogeveen zelf was die wind nog niet opgestoken. Velen waren nieuwsgierig naar nieuwe indrukken, en volgden wat er in de velden gebeurde. Anderen waren er bang voor. Wat zou er gebeuren als de opwekkingsbewegingen uit de velden overwoeien naar de kom? Hoewel ook het Leger des Heils lang niet voor iedereen acceptabel was, richtte het Leger des Heils zich tenminste niet tegen de kerken, zo redeneerden sommigen. Het Leger des Heils zou tegemoet kunnen komen aan de wens van een deel van de gelovigen om hun geloofsleven met nieuwe indrukken te verrijken, terwijl de "schade" voor de bestaande kerken beperkt zou blijven. Anderen juichten de komst van het Leger des Heils juist weer toe. Al met al was Hoogeveen

verdeeld, toen in 1931 de motorboot "Febe" richting Hoogeveen vertrok, om als steunpunt te dienen van de goed voorbereide evangelisatiecampagne van het Leger des Heils.

De motorboot Febe kwam 1 oktober 1931 te Hoogeveen aan en meerde af in het zogenaamde Griendtsveengat. De gemeente Hoogeveen gaf schoorvoetend een vergunning voor de samenkomsten. Zowel de gemeente als de plaatselijke kerken gaven de kapiteins Deurloo en Klashorst de raad maar zo gauw mogelijk weer uit Hoogeveen te vertrekken. Daarmee is de officiële houding duidelijk getypeerd, voor zover het de gemeente en de kerken betreft. Door het centrum van Hoogeveen en de straten er omheen liep een man met een bel, die omriep: "Hedenavond samenkomst in het centrum. Er zal gesproken worden over: "Wat wil het Leger des Heils?" Er kwamen die eerste avond 94 mensen op de samenkomst af. Kapitein Deurloo sprak over de blinde Bartimeus. De samenkomsten werden gehouden in een grote tent, op het terrein van de latere Boerenleenbank, aan de Van Echtenstraat. Veertien dagen later vertrok de Febe. Het werk van het Leger des Heils ging door. De basis van het latere korps was gelegd. De tent aan de Van Echtenstraat werd de geboorteplaats.

Kerstfeest 1931: "Wonderbare tijden beleven we; vele zielen worden gered. Kerstfeest was een tijd van ongekende zegen. 's Morgens om 6 uur waren meer dan vierhonderd mensen tegenwoordig. Op het platform had een 50-tal bekeerlingen en christenen plaatsgenomen. Het muziekkorpsje speelde, 't zangkoortje zong, en in aanbidding knielden we in den geest bij de kribbe. Na een goede Heiligingsdienst, was 's middags de zaal stampvol, voor het kinderfeest. 's Avonds waren er ruim vijfhonderd bezoekers. Vier personen zochten den Heer. De sluitingssamenkomst op de 2de kerstdag, was overweldigend. Gedurende de beide kerstdagen, bereikten we ruim 2000 mensen." De kronieken van het Leger des Heils uit Hoogeveen laten niets aanduidelijkheid over: in Hoogeveen was een blijvende aanhang aan het groeien. Het Leger des Heils had, tegen alle achterdocht en vooroordelen in, zoveel mensen weten te boeien, dat de nieuwe start uiterst hoopgevend was.

Januari 1932 vertrok zuster Jansen-Akse als Heilsoldate naar Indië. Ze was één van de eerste bekeerlingen. De toeloop bij de afscheidsdienst was zo groot, dat meer dan 500 mensen onverrichterzake huiswaarts gestuurd moesten worden. Kapitein Deurloo zei, dat het hem een voorrecht was, de eerste Heilsoldaat van Hoogeveen in te zegenen onder de geliefde legervlag, dezelfde vlag, die zij daarna in Indië zou zien. De afscheids- en inzegeningdienst werd met een danklied besloten. De 20e maart 1932 werd voor het eerst een kind in een dienst opgedragen: "In de Heiligingsmeeting werd het kleine Febeaantje, Boukje, dochtertje van broeder en zuster Van der Veen, opgedragen aan God en het Leger."

Mei 1932 werd de post, de Hoogeveense Heilsoldaten vormden nog maar een post onder supervisie van de Febe, tot een "echt" korps verheven, onder leiding van kapitein Deurloo. De oude leider nam afscheid: "Met onze leider, commandant Vlas, hebben we wonderbare tijden gehad. Scharen van mensen stroomden naar de samenkomsten. Zondagmorgen hebben niet minder dan 25 personen een nieuwe toewijding gemaakt. Het glanspunt van de dag was echter de middagsamenkomst, waarin door de commandant 45 soldaten, waaronder een tiental gehuwde paren, en velen vol uniform droegen, onder de vlag werden ingezegend. Welk een oogst, na zo'n kort tijdperk van arbeid." Inderdaad was de oogst goed te noemen. Nog maar iets meer dan een half jaar geleden was de Febe in Hoogeveen geweest! De nieuwe commandant van het korps, kapitein Pieter Deurloo (geb.12-2-1904 te Middelburg) was 18 mei getrouwd met kapiteine Hendrika Catharina Joosse. Hun huwelijk werd mei 1932 ingezegend door kolonel Schuurman. Al deze samenkomsten trokken veel mensen.

In Hollandscheveld zat de Maranatha-beweging inmiddels stevig in het zadel. Doordat de kerkeraad onder leiding van ds.Kooiman formeel een neutrale houding in trachtte te nemen, bestond er de ruimte voor het houden van eigen bijeenkomsten. Onder de toren, zo word verteld, ontstond een bijbelstudiegroep. Met dit "onder de toren" doelt men op de consistoriekamertjes, rechts en links van de hoofdingang van de Hervormde kerk. Met nadruk word gezegd dat het geen praatgroep was. Er werd gericht aan bijbelstudie gedaan, bedoeld om elkaar in het geloof op te bouwen. Deze bijbelstudie-avonden, ook wel aangeduid als samenkomsten, werden door een 15-tal personen bezocht, op zijn minst. Het waren voornamelijk leden van de kerkvoogdij en de kerkeraad, of personen uit de groep dorpelingen waaruit deze organen de nieuwe leden kozen. Al met al waren het stuk voor stuk actieve leden van de Hervormde Gemeente, vooral afkomstig uit de bovenlaag van de arbeiders en de landbouwers en de winkeliers. Getuigen noemden in dit verband de namen van: Jan ten Cate, zijn broer Roelof ten Cate, Nicolaas Koekoek, winkelier Karst Berkenbosch, Hendrik Pol, Wolter Hartman, Vels en Berend Uiterwijk Winkel.

Na verloop van tijd, wanneer is niet duidelijk, groeide de groep uit het zaaltje onder de toren. Men ging over naar het lokaal achter de kerk, dat ook vrijgegeven was voor de conferentie van 1930. Mede doordat er zo stevig wortel geschoten was in de groep actieve leden van de gemeente, kon er een evenwicht ontstaan tussen de emotioneler ingestelde en de dogmatischer ingestelde groep kerkgangers, waardoor de Maranatha-beweging in Hollandscheveld wel getolereerd moest worden. Hoe gespannen de verhoudingen binnen dit evenwicht waren, blijkt uit kleine dingen uit de bewaard gebleven notulen. De kerkvoogdij was dus overwegend pro-Maranatha geweest, maar de minderheid die er tegen was, liet zijn stem duidelijk horen. Er werd strak vergaderd. Zaken met betrekking op het

geestelijk welzijn van de gemeente, hoorden er formeel niet thuis. Dat was voor de kerkeraad. De woorden van de Maranatha-aanhangers werden steeds gewogen op het schaalte van de tolereerbaarheid.

Toen Vels 27 april 1931 in verband met de aanslagen voor de kerkelijke belastingen begon te praten over het geestelijke leven in de gemeente, gaf men hem te kennen dat "de laatste opmerking betreffende het geestelijke leven der gemeente, voor hier geen plaats van bespreking" was. De zondag daarop zou ds.Kooiman zijn historische preek houden, over 'Al den Raad Gods'. De preek is het evenwicht ten goede gekomen, zo mogen we achteraf constateren. Ondanks de spanningen is er in 1931 geen teken van losweking van de Maranatha-beweging uit de Hervormde Gemeente. Wel zijn er verschuivingen in functies van de belangrijkste Maranatha-aanhangers, maar dan op vrijwillige basis. Alhoewel, in hoeverre heeft een onprettige werksfeer een rol gespeeld? Wolter Hartman, voorzitter van de kerkvoogdij, geeft 10 november 1931 aan dat hij terug wil treden. Hij wil nog wel kerkvoogd blijven, maar geen voorzitter meer. De kerkvoogdij kiest als nieuwe voorzitter: Vels! Stevig in het zadel dus, maar wel binnen verhoudingen die het best vergelijkbaar zijn met een kruitvat.

Dit bleek onder meer op de vergadering van kerkvoogden en notabelen van 2 december 1931, precies een jaar na de Maranatha-conferentie. Verschillende kerkelijke- en schoolkwesties kwamen op deze vergadering ter sprake. Voorzitter Vels gaf uiting aan zijn gedachten met betrekking tot het Christelijke onderwijs. Vels gaf aan van mening te zijn dat door de belofte bij de doop, waardoor de ouders beloofden hun kinderen te doen onderwijzen overeenkomstig het Heilig Evangelie, het geen plicht, geen eis was, dat gelovige ouders hun kinderen naar een Christelijke school zonden. Ze mochten hun kinderen ook wel naar een openbare school sturen. Vels' mening werd waarschijnlijk mede ingegeven doordat hij van dichtbij ervaren had hoe belastend de afstanden voor kinderen konden.

Oktober 1930 werd de toenmalige Hervormde school van Nieuw-Moscou geopend. Vels woonde zelf in het zuidelijke deel van het Hollandsche Veld. Daarvoor hadden de kinderen van Hervormde ouders voor een bezoek aan de Hervormde school grote afstanden moeten lopen en onderweg andere scholen moeten passeren. Aan de andere kant blijkt uit de tekst van de notulen niets van die afstand-motivatie. Er lag vooral een principiële verschil van mening met betrekking tot de uitleg van het doopformulier en de door de ouders afgelegde belofte. Vels maakte heel wat los. Hij werd heftig bestreden, voornamelijk door Aaldert Gruppen (later wethouder van de gemeente Hoogeveen) en J.Nijmeijer. Het liep zo hoog op, dat het eind van het verhaal was dat Vels opmerkte dat de vergadering hem blijkbaar niet meer als voorzitter accepteerde. Hij bedankte met onmiddellijke ingang als kerkvoogd.

Wolter Hartman vroeg Vels dit bedanken nog veertien dagen in overweging te nemen. Vels antwoordde bevestigend.

Daarmee was de rel nog niet uit de wereld. Vels besloot om toch aan te blijven, als kerkvoogd en als voorzitter. Toen dit bekend werd steigerden enkele personen. Ze zeiden dat ze wel gehoord hadden dat hij bedankt had, maar niet dat hem gevraagd was om dit nog veertien dagen in overweging te nemen. Blijkbaar had Vels enkele tegenstanders, voor wie zijn vertrek een prettig alternatief was. Toen Vels op de volgende vergadering, 29 december 1931, zijn functie weer aanvaarde, werd hij gesteund door de notabelen R.ten Cate en Jac. van der Haar, Deze beide heren gaven het wél gehoord te hebben, dat hem was gevraagd het neerleggen van de functie nog veertien dagen in overweging te nemen.

Er werd nogal wat tegen de gang van zaken ingebracht door Vels tegenstanders. In de notulen van de vorige keer was de vraag en het antwoord niet opgenomen, hij zou ook het oordeel van de vergadering eerst moeten vragen, en meer. Uiteindelijk werd het Provinciaal College van Toezicht ingeschakeld om aan te geven of Vels' hernieuwde voorzitterschap wel legaal was. In een brief van 11 januari 1932 schreef het College van mening te zijn dat de voorzitter door zijn terstond intrekken van zijn bedanken niet officieel ontslag genomen had en dus nog in functie was. Men voegde er aan toe: "Het is gewenst in de tegenwoordige tijdsomstandigheden zo eensgezind mogelijk te blijven." Kortom het wankel evenwicht bleef bestaan. Maar de situatie zou bij nieuwe impulsen snel kunnen ontsporen, zo moet het College blijkens de zinsnede over 'de tegenwoordige tijdsomstandigheden' gedacht hebben. In 1932 zou zo'n nieuwe impuls het evenwicht flink op de proef stellen.

Het nieuwe Hoogeveense korps van het Leger des Heils maakte zich in de zomer van 1932 op voor een nieuwe opwekkingsbijeenkomst. Er stond een tentcampagne gepland. Dinsdagavond 12 juli 1932 werd de tentveldtocht geopend door ds. C.Kroon, ooit predikant te Hollandscheveld en als zodanig de directe voorganger van ds. Kooiman. De verwachtingen waren groot. Om even voor achten brak een indrukwekkend onweer los. Geweldige watermassa's stortten zich op de tent. Het was onmogelijk voor ds. Kroon om te beginnen. Tegen negenen bedaarde het enigszins. Ds.Kroon begon aan wat een korte samenkomst zou worden. Zijn toespraak maakte veel indruk, en terwijl het noodweer weer in kracht toenam, werd de onvergetelijke samenkomst gesloten. Woensdagavond 13 juli waren kapitein Harinck en de Meppeler Muzikanten tijdens de samenkomst aanwezig. Het was een goede avond. Donderdag 14 juli werden twaalf Heilsoldaten als zodanig ingezegend. Het werd een indrukwekkende avond. Een grote schare had de tent gevuld. Zaterdag en zondag was de sluiting. Drie personen zochten de Heer, zo lezen we in het krantenberichtje. Wat eveneens belangrijk was, was dat de Hollandscheveldse Maranatha-aanhang door deze tentcampagne hun

voormalige predikant leerden kennen als een vurig prediker, met een persoonlijk gebracht evangelie en een beroep op persoonlijke inkeer. Verder was hij lid van 'Het Zoeklicht', en leek hij in alles een Maranatha-man! Hij werd uitgenodigd voor een campagne in Hollandscheveld, door Marten Faber.

2.MARTEN FABER, EVANGELIST TE HOOGVEEEN

ALBERT METSELAAR

Marten Faber werd 19 juni 1902 geboren als zoon van Riemer Faber en Jantje Kamminga. Hij was de jongste uit een gezin van elf kinderen. Marten groeide op in Grootegast, waar zijn vader een kruidenierszaak had. Het gezin was aangesloten bij de Gereformeerde Kerk. Marten had als jongeling al een droom: hij wilde graag dominee worden. Het zat er niet in. Er was geen geld om te studeren. Hij was een jongeman met veel interesses, die gevoed werden door veel lezen. De handelsgeest, van zijn ouders meegekregen, en zijn interesses werden gecombineerd in het vak van boekverkoper. Hij had een boekhandel in Friesland. Marten kwam in contact met mensen van de Vergadering van Gelovigen. De broeders van de Vergadering hadden zo'n grote indruk op hem gemaakt, dat hij zich bij hen aansloot. Hij liet zich dopen door onderdompeling en zag toen mogelijkheden voor zijn jongensdroom.

Voor dominee moest je leren. De Vergadering van Gelovigen accepteerde ook sprekers zonder theologische opleiding. In feite was een theologische opleiding niet eens nodig. Een goed verstand, veel feitelijke bijbelkennis en weten hoe die toegepast moest worden, gecombineerd met de gave van het woord, waren voldoende om als evangelist geaccepteerd te worden, omdat ze werden gezien als een teken dat de Heilige Geest je had voorbestemd om het Woord te brengen en je daarin wilde leiden. Marten Faber had dit allemaal. In ieder geval in voldoende mate om gevraagd te worden door diverse gemeenten en Vergaderingen. Als vurig verteller en overtuigd evangelist kreeg hij zoveel aanbiedingen om te komen spreken, dat hij het aandurfde om zijn boekhandel aan de kant te doen. Als het financieel tegen zat, zocht hij er voor enige tijd weer een kantoorbaantje bij.

Marten trouwde met Hendrika Debora Roeters, uit Hoogkerk. Tot ieders vreugde werden uit het huwelijk kinderen geboren: Riemer Marten Faber (29-3-1926), Hendrik Klaas Faber (10-5-1927) en Harm Liekel Faber (27-7-1928). Marten Faber zocht met zijn gezin de plaatsen op waar het meeste werk voor hem was. Aan de geboorteplaatsen is te zien waar hij actief was. Riemer

Marten werd in 's Gravenhage geboren. Volgens Marten was in die omgeving veel meer werk voor hem dan hij ooit in het noorden gevonden had. Hendrik Klaas werd in Groningen geboren. Harm Liekel zag het levenslicht weer in 's Gravenhage. Na de vreugde van de drie zonen kwam het verdriet met de geboorte van een dochter. Martens echtgenote stierf te 's Gravenhage in het kraambed. Een dag later stierf het dochttertje. Marten Faber en zijn kinderen vertrokken naar Grootegast, waar het gezin door de familie opgevangen werd. Deze familieleden waren meer dan een halve eeuw later de belangrijkste getuigen, omtrent zijn levensdroom en voorgeschiedenis.

Marten vond een nieuwe moeder voor zijn kinderen in Pieterke Weges, uit Groningen. Bij het aangaan van dit huwelijk betrokken ze hun gezamenlijke woning. Een pand in Hoogeveen. Marten Faber en Pieterke Weges zijn 9 mei 1932 getrouwd. Met ingang van die datum stond Pieterke ingeschreven in het bevolkingsregister van de gemeente Hoogeveen. Marten en zijn drie zoontjes kwamen per 11 mei over, volgens datzelfde register. Pieterke kwam uit Groningen over, Marten en de kinderen rechtstreeks uit Grootegast. Ze woonden in het toenmalige pand Kanaalweg no.42. Pieterke was lid van de Christelijke Gereformeerde Kerk. Volgens het bevolkingsregister hoorde Marten niet bij een kerkgenootschap of vereniging met godsdienstig doel. Dit staat in schrill contrast met zijn beroep, eveneens in het bevolkingsregister genoteerd: evangelist. Dergelijke wonderlijke dingen komen we meer tegen in deze registers. Als het ging om leden van kleinere religieuze groepen werden ze nogal eens niet juist ingeschreven, of inschrijvingen veranderden niet als men van het ene kerkgenootschap overging op de andere religieuze binding.

In de dertiger jaren waren er nogal wat mensen Nederlands Hervormd, volgens het bevolkingsregister, maar waren in werkelijkheid allang overgegaan naar een kleine religieuze groep. Daardoor geven de gegevens uit de Hoogeveense bevolkingsregisters een vrij onnauwkeurig en moeilijk te interpreteren beeld. Maar in feite was Martens inschrijving ook wel juist. Hij was niet lid van een kerkgenootschap. Broeders van de Vergadering waren geen deel van een kerkgenootschap, omdat de Vergaderingen dit niet wilden zijn. En in Hoogeveen stond Marten met zijn geloofsbeleving alleen. Hij was daar geen lid van een vereniging met een godsdienstig doel. Er was daar geen Vergadering en ook een Vergadering is feitelijk geen vastgestelde vereniging, met een omschreven doel, statuten, huishoudelijk regelement en dergelijke.

Wat zocht Marten Faber in Hoogeveen? Zoals gezegd zocht hij met zijn gezin steeds de plaatsen op waar hij als evangelist voldoende werk verwachtte. In de gemeente Hoogeveen waren kort achter elkaar drie opwekkingsbewegingen geweest: de Maranatha-conferentie van 1930, de openluchtcampagne van de Gemeente des Heeren van het voorjaar van 1931 en de samenkomsten van het Leger des Heils, dat kort daarop met het evangelisatieschip naar de hoofdplaats gekomen was. De drie bewegingen hadden zoveel losgemaakt, dat

het nieuws erover zich volop verspreid had. Aangenomen wordt dan ook dat Marten Faber om die reden naar Hoogeveen kwam: waar zoveel religieuze honger was, was ook voor hem wat te doen. Er is achter maar weinig bekend van het begin van Martens activiteiten in Hoogeveen. Sowieso is er maar weinig geregistreerd over de buitenkerkelijke religieuze activiteiten, maar in Martens geval speelt er ook wat anders mee. De Vergadering van Gelovigen houdt uit principe geen administratie bij, zoals kerkgenootschappen dat wel doen. Er was dus voor Marten ook geen stimulans om aantekeningen bij te houden van zijn werkzaamheden. Tussen de regels door lezend kunnen we zeer sterk vermoeden dat hij al vrij snel contact had met de Maranatha-bijbelkring, die op dat moment in het lokaal achter de Hervormde kerk van Hollandscheveld vergaderde. In een brief van ds.Kooiman aan hem, waarover later meer, wordt over de activiteiten in dit lokaal gesproken, zonder daarvan iets uit te leggen, zodat deze activiteiten als bekend beschouwd werden. De sterke verwachting van de wederkomst van Jezus Christus, en de de op het eigen gevoel en de persoonlijke keus gerichte prediking, waren al vanaf het ontstaan van de Vergaderingen in Nederland deel van hun boodschap. Marten Faber en zijn activiteiten sloten dan ook goed aan op wat er in Hollandscheveld gewenst door de Maranatha-aanhang gewenst werd. Marten zal met meer gelovigen of geloofsgroepen contact gehad hebben. We mogen aannemen dat hij zich ruim georiënteerd heeft voordat hij zijn eigen opwekking teweeg trachtte te brengen.....

Overleveringen en advertenties in de Hoogeveense Courant maken duidelijk hoe Marten Faber zijn eigen evangelisatie-campagne aanpakte. Roelof Veld woonde op een strategische plaats. Zijn woning stond aan het Oostopgaande, op de zuidkant. In de huidige situatie vinden we dit pand terug aan de Marten Kuilerweg. In de toenmalige situatie lag hier het 'Fietsepad'. Wie vanaf Hollandschevelds kern kwam, het dorp aan het Hoekje, kwam bij de woning van Roelof Veld uit, om daar het Fietsepad naar Elim te kunnen vervolgen. Het Oostopgaande was een belangrijke waterverbinding. Langs het Oostopgaande kon het landverkeer naar Nieuwlande. Of van Nieuwlande via het Fietsepad naar Elim of Hollandschevelds kern. Kortom, het pand was voor drie gebieden goed bereikbaar en lag dus centraal in het buitengebied van de gemeente Hoogeveen. Roelof Veld had contact met de Maranatha-groep uit Hollandscheveld en via hen met Marten Faber. Toen Marten Faber besloot tot het houden van openluchtsamenkomsten werd Roelof Veld gevraagd om een stuk land ter beschikking te stellen. Roelof ging in op het verzoek. Bladerend in oude Hoogeveense Couranten vinden we enkele vermeldingen van de openluchtsamenkomsten.

De krant van 24 augustus 1932 meldt dat er om half 8 's avonds (7½ uur zegt de krant) een openluchtsamenkomst is bij Roelof Veld te Hollandscheveld. Dat was op een woensdagavond. De openluchtsamenkomsten sloegen erg aan. De krant van 3 september informeerde mensen over maar liefst drie

samenkomsten onder leiding van Marten Faber. Voor de daaropvolgende zaterdagavond was om zeven uur een samenkomst gepland in de open lucht bij J.van der Weide, Langerak. Zondagmiddag om half drie zou Marten Faber weer bij Roelof Veld zijn. Zondagavond om zeven uur was Marten bij "De Sleutel" te Stuifzand. De activiteiten van Marten Faber strekten zich uit over de hele gemeente Hoogeveen en langs de randen daarvan. De krant van zaterdag 17 september gaf aan de bevolking de tip dat Marten om half drie aanstaande zondag weer bij Veld te Hollandscheveld was, en dat hij 's zondagsochtends om tien uur bij Schreurs te Stuifzand preekte. Zaterdag 24 september konden de mensen in de krant lezen dat hij de zondag daarop wederom om half drie bij Roelof Veld was. Martens activiteiten stonden niet vermeld bij de reguliere kerkelijke mededelingen en preekbeurten. Het zijn de kleine advertenties die ons inzage geven in de sprekers van de kleine religieuze groepen.

De krant van 28 september had nog een andere mededeling voor Martens publiek in petto. Hij maakte bekend dat hij van plan was om lx per week op een avond bijbelstudie te houden in de periode van november tot maart, in zijn woning aan de Kanaalweg. Dezelfde krant bracht het publiek op de hoogte van een spreekbeurt van Marten in het centrum, waarmee de Hoofdstraat bedoeld moet zijn. Zondagavond om half acht zou hij spreken over: 'Wat betekent de wederkomst van Christus voor onze tijd?' Een titel waarmee nog weer eens duidelijk werd aangegeven op welke lijn Martens prediking zat.

Wie kwamen er op de openluchtsamenkomsten bij Roelof Veld aan het Oostopgaande? Mensen die er geweest zijn spreken van "veel volk". Als er namen vallen noemt men die van Jan ten Cate, Roelof ten Cate, Nicolaas Koekoek, Vels, Wolter Hartman en Hendrik Blok. Er zijn veel meer mensen geweest, maar zover gaat de herinnering niet. Hendrik Blok was lid van de Gereformeerde Kerk van Nieuwlande. Mede onder invloed van de Maranatha-beweging uit Hollandscheveld zou hij overgaan naar de Vergadering van Gelovigen. Een geschiedenis om afzonderlijk uit te werken. De aanwas van het aantal toehoorders in het Hollandsche Veld aan het Oostopgaande was zo groot, dat Marten Faber in deze periode van verschillende personen het verzoek kreeg om een nieuwe gemeente te stichten. Een vrije gemeente, los van alle andere kerkelijke en religieuze groepen in het gebied. Marten ging er niet op in. Een nieuwe gemeente stichten en leiden (zoals Albert Otten had gedaan) ging hem te ver. De informatie komt naar voren uit de briefwisseling met ds.Kooiman, waarover zo meer. De Maranatha-beweging van Hollandscheveld zou binnen de bestaande kerk moeten blijven en daar vernieuwend bezig zijn. Maar om dat te bereiken zou men, gezien de weerstand van bepaalde groepen binnen de gemeente, met andere middelen moeten werken.

Marten Faber had ervaring met tentcampagnes. In september 1932 wilde men ook zo'n tentcampagne in Hollandscheveld houden. Net als de Maranatha-conferentie van 1930 zouden de opeenvolgende diensten, kort op elkaar, een dermate diepgaande uitwerking op de gelovigen moeten hebben, dat de hele gemeente van binnenuit gestimuleerd en herboren zou kunnen worden. De tent was nodig omdat het duidelijk was dat binnen de toenmalige verhoudingen een nieuwe campagne in de kerk zelf ondenkbaar was. De tentcampagne stond gepland voor de eerste week van september. Begin augustus was Marten al actief aan het organiseren. De openluchtsamenkomsten bij Roelof Veld, in de loop van augustus, zijn dan ook te zien als opwekkingssamenkomsten, bedoeld om met zoveel mogelijk mensen toe te werken naar de grote campagne van september. Tijdens die opwarmperiode gingen er enthousiaste verhalen rond: ds.Kroon zou meewerken aan de tentcampagne! Aangenomen wordt dat de 12e juli 1932, bij de moeilijke start van de tentcampagne van het Leger des Heils, personen uit de Maranatha-beweging van Hollandscheveld, en waarschijnlijk ook tentevangelist Marten Faber, onder het gehoor van ds.Kroon waren. Het bracht hen op het idee om ds.Kroon naar Hollandscheveld te halen, en het hele plan voor een tentcampagne in het Hollandscheveld kan door de prediking van ds. Kroon in de tent te Hoogeveen geboren zijn. Opvallend is in ieder geval dat Marten direct na Kroon's aanwezigheid te Hoogeveen aan het organiseren is geslagen en ds. Kroon een uitnodiging stuurde.

Wat voor Marten Faber nog een idee was, dat nog in overleg met ds.Kroon uitgewerkt moest worden, was voor de bevolking al een feit. Het enthousiasme nam grote vormen aan. Velen hadden nog dierbare herinneringen aan ds. Kroon, zijn prediking en zijn pastorale zorg. Als ds. Kroon mee zou doen, zou de positie van ds.Kooiman en de kerkeraad ernstig verzwakt worden. De kans was groot dat de Maranatha-beweging van Hollandscheveld zo sterk zou worden, dat het evenwicht tussen voor-en tegenstanders in hun voordeel om zou slaan. Ds.Kroon was dan ook zo'n sterke troef, dat het bijna te mooi was om waar te zijn. Het was dan ook nog niet waar. Eerst zou ds.Kroon nog "ja" moeten zeggen

Als in de zomermaanden van 1932 Marten Faber openluchtsamenkomsten in de buitengebieden van de gemeente Hoogeveen belegd, wordt ook het Leger des Heils actief in die gebieden. Zaterdag 27 augustus 1932 is er een grote openluchtsamenkomst te Noord, bij het Achterom, op de 15e wijk. Zondagmiddag 28 augustus om half vier is er een openluchtsamenkomst te Hollandscheveld. Vertelt wordt dat het Leger des Heils steeds samenkomsten hield aan wat we nu kennen als de Otto Zomerweg, op een terrein naast de woning van de vroedvrouw. Ook zondag 4 september is er om half vier 's middags een openluchtsamenkomst in Hollandscheveld. De samenkomsten staan onder leiding van kapitein Deurloo. Het lijkt wel wat op onderlinge concurrentie: Marten Faber houdt die 3e september twee samenkomsten, en

de dag ervoor 's avonds ook een. Steeds op verschillende plaatsen. Maar die zondagmiddag de 3e september houdt hij een openluchtsamenkomst om half drie, bij Roelof Veld, aan het Fietsepapad. Gezien de tijden en de afstanden moeten de gelovigen kiezen waar ze heen willen, los van het feit dat men door een dubbel bezoek overvoerd zou worden met informatie en indrukken. De 24e september is het van hetzelfde laken een pak. Om half drie spreekt Marten Faber bij Roelof Veld, om half vier kapitein Deurloo op een terrein aan de Otto Zomerweg. De dagen en tijden staan weer vermeld in de door advertenties in de Hooogeveensche Courant, waarin de bijeenkomsten werden aangekondigd. Het terrein aan de Otto Zomerweg - men sprak toen nog van Kerkhoflaan - was het terrein waar later de winkel van fietsemaker Aaldert Schonewille werd gebouwd.

De concurrentiegedachte vinden we ook terug in een overlevering, die, gezien de situatie van die dagen, redelijk betrouwbaar overkomt. Vertelt wordt dat het Leger des Heils gebruikt werd 'om andere buitenkerkelijke groepen te bestrijden'. Ook Albert Otten hield toentertijd overal openluchtsamenkomsten. De gelovigen die behoefte hadden aan een persoonlijke prediking, en aangesproken werden door openluchtsamenkomsten, konden dit vinden bij het Leger des Heils, en zouden door het Leger niet tegen de kerken opgezet worden. Het Leger des Heils bracht eveneens een indringende vorm van persoonlijke prediking, maar spoorde de mensen niet aan de kerken te verlaten, noch stimuleerde men andere uitwassen, zoals men deze in de prediking van Albert Otten dacht te herkennen. Of het Leger des Heils met deze achtergrondgedachte naar Hollandscheveld kwam, of met deze gedachte door mensen gevraagd werd, zullen wij nooit zeker weten. Wat wel zeker is, is dat de openluchtdiensten als zodanig werkten. De gelovigen konden kiezen. Het Leger des Heils was een kerkvriendelijk alternatief voor de andere openluchtsamenkomsten.

3.DE BRIEFWISSELING TUSSEN DS.KOOIMAN EN MARTEN FABER

ALBERT METSELAAR

Tussen de ingekomen stukken in het archief van de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld vinden we een interessante briefwisseling, onder de nummers 266 tot en met 270. Het betreft een gedeelte van de correspondentie uit de zomer van 1932 gevoerd, tussen ds.Kroon, ds.Kooiman en Marten Faber. Uit de stukken blijkt dat ds.Kroon, toentertijd predikant te Enter, de 13de augustus 1932 een uitnodiging ontving om in de eerste week van september naar Hollandscheveld te komen. De uitnodiging was ondertekend door Marten

Faber. Marten zei te schrijven "namens de broeders te Hollandscheveld". De uitdrukking "de broeders" is een benaming waarmee de gemeenten van de Vergaderingen van Gelovigen elkaar wel aanduiden. Als Marten Faber zo duidelijk spreekt van "de broeders te Hollandscheveld", mogen we ervan uitgaan dat de band tussen hem en de Maranatha-beweging van het Hollandsche Veld al zo hecht was, en het denken van de daarin samenwerkende mensen al zo op elkaar ingespeeld en op één lijn staand, dat we in 1932 te maken hebben met de oervorm van de eerst Vergadering van Gelovigen van het gebied, anders zou Marten Faber zichzelf ten opzichte van de andere Broeders waar hij mee samenwerkte, elders in Nederland, in diskrediet brengen. De term gaat terug op Mattheus 23:7 en 8: 'Laat u niet Rabbi noemen, want één is uw meester en gij zijt allen broeders.' Daarmee duiden de broeders van de Vergadering aan dat ze onder elkaar gelijk zijn. Voor ds.Kroon was de aanduiding te vaag. Hij had er geen idee van wie of wat in Hollandscheveld daarmee werd bedoeld. Hij kon niet eens in die eerste week van september, maar werd wel nieuwsgierig naar wat er eigenlijk speelde in Hollandscheveld. Ds.Kroon schreef het volgende briefje aan Marten Faber:

"Eerw.Heer,

Ik heb uw schrijven ontvangen. Het zou mij onmogelijk zijn in de eerste week van september naar Hollandscheveld te komen. Maar zonder dat zou ik uw uitnodiging toch zo maar niet kunnen aannemen, omdat ik niet weet van welke kring die tent-samenkomsten uitgaan. Gij vraagt mij "namens de broeders te Hollandscheveld." Wie zijn die broeders? Ik heb deze zomer heel wat keren in een tent gesproken. Meermalen heb ik ook voor uitnodigingen moeten bedanken, omdat ik verhinderd was. Maar, bij elke uitnodiging werd steeds de corporatie aangegeven, die de tentsamenkomsten belegde.

Hoogachtend,

C.Kroon

Herv.Predikant te Enter".

Op 14 augustus, direct na het ontvangen van Marten Fabers brief, schreef ds.Kroon ook een brief aan ds.Kooiman. Ds.Kroon voelde nattigheid, en hij had geen enkele behoefte om zich ten koste van zijn opvolger te mengen in problemen in ds.Kooimans gemeente. Ds. Kroon begon zijn brief met het antwoord dat hij Marten Faber geschreven had, letterlijk overgeschreven van het origineel, terwijl ook Marten Fabers eigen briefje ingesloten werd. Ds. Kroon schreef erbij:

"Ik zend je dit toe. Ik spreek veel in tenten. Vaak in tenten van het Leger des Heils. Laatst nog te Neede in die van de Gelderse tentzending. Te Enschede

eveneens. Een reuzentent. 1200 mensen er in. Ik mag het graag doen. Te Neede sprak een Geref. predikant met mij. Te Enschedé een Baptisten predikant met mij. Maar deze uitnodiging, is dit wel zuiver? Wie is die Faber? De titel tentevangelist is mij tot hiertoe onbekend. Wie zijn de broeders in Hollandscheveld? Daar werken, meen ik, Zevende Dags Adventisten. Daar is de Pinkstergemeente. De mogelijkheid bestaat, dat die luitjes de broeders zijn, en mij voor hun wagentje zouden willen spannen om mensen te lokken. Te meer komt het mij vreemd voor, omdat Meester Gaastra van Elim, dezer dagen even bij ons was. Wij spraken nog over tentsamenkomsten. Wanneer die samenkomst te Hollandscheveld van vertrouwde kring uitgingen, dan zou hij allicht ook wel gezegd hebben: in Hollandscheveld komt ook een tent. 't Kan best zijn, dat alles in orde is. Dan is dit schrijven overbodig. Doch, 't zou ook niet zuiver kunnen zijn. Ik zit ver weg. Men zou mijn naam toch kunnen misbruiken en bijvoorbeeld zeggen: "Ds.Kroon is ook uitgenodigd, doch was verhinderd." Zonder erbij te zeggen, dat ik toch niet aangenomen zou hebben, omdat ik niet wist, uit welke kring het verzoek kwam. Gij kunt dan de mensen inlichten. 't Gaat ons hier goed. Maar, men moet er eerst aan wennen een evangelist tegenover zich te hebben. Van Bondsmensen. Of beter gezegd, van mensen die al weer een station verder zijn - eigenlijk oud-gereformeerd behoorden genoemd te worden."

De laatste opmerkingen verklaren veel. Moeilijkheden in de eigen gemeente hadden ds.Kroon voorzichtig gemaakt. Hij had ook binnen zijn eigen gemeente iemand aan het werk gekregen, die van mening was dat hij in zijn verkondiging niet zuiver in de leer was. Helaas is niet alle correspondentie uit deze periode bewaard gebleven. We kennen alleen datgene wat ds.Kooiman in het archief van de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld stopte. Zeker is dat hetgeen ds. Kroon verwachtte toch nog gebeurd is: het verhaal dat hij hen steunde werd al snel verspreid. Daarmee werd de suggestie gewekt dat ds.Kroon tegen ds.Kooiman zou zijn. Ds.Kooiman kwam in het geweer en ging zondag 21 augustus 1932 vanaf de kansel in de tegenaanval. De aanhangers van de Maranatha-beweging waren woedend. Op 26 augustus schreef Marten Faber een brief aan ds.Kooiman. Hij schreef:

"Zojiust kwam mij ter ore dat U jl. zondagmorgen, van de kansel hebt afgezegd, minder aanbevelingswaardige woorden ten opzichte van de aangekondigde tentsamenkomsten. Zo moet U ook in opdracht van ds.Kroon te Enter gezegd hebben, dat ds.Kroon in geen geval zich met zulke zaakjes inliet, noch kwam spreken. Wel het meest bevreemd mij deze opdracht, daar ik juist gisteren een brief van ds. Kroon ontving, welke juist in een tegenovergestelde toon gesteld is. Daar ik op reis moet, kon ik U niet persoonlijk bezoeken, om eens nader met U te spreken. Maar dat 't toch nodig (is) U even te schrijven. Want ik wens een oplossing in deze zaak, of nu Ds.Kroon onoprecht met mij correspondeert, of wel U voorbarig handelt. In de loop der komende week denk ik ds.Kroon te bezoeken, om aan deze zijde

eens poolshoogte te nemen. Want ik zal niet eerder rusten, eer ik opgelost heb waar dit addertje schuilt.

Verder kom ik U vragen, wat is toch wel de reden, dat U zich kant tegen onze evangelisatie arbeid? Ik kan (het) niet helpen, maar mijn zienswijze is, dat U heel dwaas handelt. Verschillende keren hoor ik eens wat, en moet ik wel tot de conclusie komen, dat U niet sympathiek gezind is tegenover onze arbeid. Ik bid van God, dat Uw ogen geopend mogen worden voor deze verkeerde houding. Want zou ik zo tegenover de kerk staan, weet U wat er dan reeds gebeurd was? Dan was er al lang een gemeenschap, naast Uw kerk gekomen. Ik werk daar niet aan mee, doch U wel. U dwingt er de mensen toe, door Uw optreden. Onze evangelisatie is niet anti-kerkelijk, doch interkerkelijk. Ik werk gaarne met alle arbeiders van Gods Koninkrijk samen. En voel er niets voor om meer verdeeldheid te brengen, maar (werk) voor de opbouw en geestelijk opleven van Gods gemeente. De praktijk laat zien, waar men op kerkelijk terrein met ons samenwerkt, daar komt een opleving in de kerk. Daar ik over een groot deel van Nederland werk en gewerkt heb, kan ik zeggen, dat vele predikanten naast mij staan en stonden op 't platvorm. Ik maak mij juist weer gereed om af te reizen naar Katwijk en andere plaatsen, waar ik weer mag samenwerken met predikanten van de Hervormde kerk.

Om terug te komen op de tent, plannen waren gemaakt, en enige predikers gepolst of ze zouden komen, en ook ds.Kooiman was verwacht geworden, als wij definitief waren besloten. Maar eer 't zover is, hebt U reeds een aanvang gemaakt, met een tegenactie. Ik hoop dat U mag inzien, dat U de zaak voor Uw eigen gemeente alzo bederft. Want U kan toch geen termen hebben, om onze arbeid als gevaarlijk op één of ander terrein te betitelen? Persoonlijk vermijd ik alle schijn hiertoe, nimmer zal ik een samenkomst houden in de diensturen der kerk, of er precies voor, of nabij de kerk. Noch mij uitlaten tegen de kerk of predikant, noch trachten iets naast de kerk te plaatsen. Wel heeft men mij meermalen gevraagd om een vrije gemeenschap te stichten te Hollandscheveld, ik wijs dit steeds af. Liever zie ik dat Uw gemeente tot bloei en opleving zou komen. Maar langs deze weg kan ik zien, zal 't nooit komen. Mag ik enig antwoord van U ontvangen? Betreffende de zaak ds.Kroon. Ook ben ik ten alle tijde voor U te spreken. Tot 2 september ben ik echter afwezig."

Marten Faber schreef doorlopend 'ds.Croon'. Hier, in deze publicatie, is de schrijfwijze aangepast aan de werkelijke spelling van die naam. Speelde ds.Kroon dubbel spel? Uitte hij zich tegen ds.Kooiman anders dan tegen Marten Faber? Persoonlijk denk ik dat ds.Kroon de tentsamenkomsten op zich een warm hart toedroeg. Hij had meermalen meegemaakt dat er zegen van uitging binnen een gemeente. Maar in de Hollandscheveldse situatie was hij een tegenstander van de tentsamenkomsten, omdat dit - zoals hij uiteindelijk door de briefwisseling met ds.Kooiman te weten zou komen - inbrak op de verhoudingen binnen de Nederlandse Hervormde Kerk. En daar

lag zijn hart meer dan bij de Vergadering van Gelovigen. Waarschijnlijk is hij daar in het beginstadium niet duidelijk genoeg in geweest, bij gebrek aan informatie over de Hollandscheveldse situatie, waardoor beide partijen in het Hollandsche Veld zich op hem konden beroepen.

Aangezien Marten Faber enige tijd elders was - zijn spreekbeurten deden hem ook vanuit Hoogeveen door het hele land heen trekken - had ds.Kooiman even de tijd om zijn antwoordbrief voor te bereiden. Ds.Kooiman informeerde bij ds.Kroon wat deze nu echt aan Marten Faber geschreven had, voor hij zijn eigen brief aan Marten schreef. Ds.Kroon schreef de 1e september zijn antwoordbrief aan ds.Kooiman. Allereerst ging hij in op het antwoord dat Marten Faber geschreven had, nadat er uitleg gevraagd was over "de broeders te Hollandscheveld." Als antwoord kreeg ds.Kroon het verhaal van de Maranatha-conferentie toegestuurd "waarvan de vrucht was geweest, dat een kring gevormd was van mensen, die geregeld samenkwamen tot schriftonderzoek en ook wel in het lokaal der Hervormde Kerk vergaderd hadden. Ook noemde hij (Marten), meen ik, een kerkvoogd, die daartoe behoorde." Het citaat is uit de brief van ds.Kroon aan ds.Kooiman. Ds.Kroon was opgelucht door het antwoord. Zulke Maranatha-kringen waren er wel meer. In Leeuwarden was er ook een, zo wist ds. Kroon, bestaand uit mensen van verschillende kerken, die 's zondags trouw naar hun eigen kerk gingen. Een dergelijke voorstelling maakte hij zich ook bij de kring uit Hollandscheveld. Een rustige groep bijbellezers, gericht op de eindtijd.

Het citaat '...en ook wel in het lokaal der Hervormde Kerk vergaderd hadden', duidt op een verleden tijd. Op dat moment vergaderde men er niet meer. Dat zal kloppen, want de briefwisseling viel in de zomer en dergelijke activiteiten van gespreks- en bijbelkringen waren, net als de rest van het verenigingsleven in Hollandscheveld en omstreken, iets voor het winterseizoen. De Maranatha-bijbelkring in het lokaal van de Hervormde Kerk van Hollandscheveld is in het voorjaar van 1932 gestopt, en gelet op de problemen uit de zomer van 1932 zeer waarschijnlijk in de kerk zelf nooit weer opgepakt. Maar nu weer terug naar de brief van ds. Kroon aan ds. Kooiman.

Nadat de preek van ds.Kooiman beroering gebracht had onder de Maranatha-aanhangers (zie vorige brief) kreeg ds.Kroon weer een brief van Marten Faber, zo schreef hij ds.Kooiman. Marten vroeg hoe de vork in de steel zat in verband met de uitspraak van ds.Kooiman dat die door ds. Kroon gemachtigd was om te zeggen dat deze niet mee wilde werken aan de tentsamenkomsten. Ds.Kroon schreef ds.Kooiman dat hij Marten Faber een uitvoerige brief geschreven had. Bij het schrijven van die brief was hij uitgegaan van het idee van de rustige Maranatha-kring. Hij maakte ds.Kooiman duidelijk dat zijn toenmalige brief aan Marten Faber heel anders geweest zou zijn, als hij toen al wist wat hij later van ds.Kooiman zou horen. Blijkbaar is de brief van ds.Kooiman aan ds.Kroon, waarin ds. Kooiman aan ds.Kroon duidelijkheid

gevraagd had over het geschrevene aan Marten Faber, zo diep ingegaan op het gebeuren binnen de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld, dat ds.Kroon ervan geschrokken is en daarop de kant van ds.Kooiman koos. Hoe dan ook, ds.Kroon had Marten Faber verteld van de eerste brief aan ds.Kooiman (zie hiervoor) waarin hij geschreven had dat hij in naam van ds.Kroon mededelingen mocht doen, als diens naam misbruikt werd.

Ds.Kroon gaf in zijn brief aan ds.Kooiman aan dat er van alle kanten fouten gemaakt waren. Marten Faber had duidelijker moeten zijn over de groep die hem als spreker vroeg. Ds.Kroon had naar Marten Faber toe aangegeven dat ook hij een fout gemaakt had. Ds.Kroon schreef dat hij eerst na kunnen vragen wie de broeders waren, voor hij ds.Kooiman geschreven had, of hij had aan kunnen geven dat ds.Kooiman alleen namens hem kon spreken als die broeders Adventisten of Pinkstermensen waren. Verder had ds.Kroon aan Marten geschreven dat hij bij ds. Kooiman van geen fout wilde spreken. Ds. Kroon schreef over ds.Kooiman: "Hij zag een kring in zijn gemeente. Hij vond dat pijnlijk. Hij stelde dien kring wellicht op één lijn met de Pinksterbeweging, en heeft gemeend, dat ik dat ook deed, en het heil der gemeente gezocht door zijn waarschuwing." Ook had ds.Kroon Marten Faber op het hart gedrukt om eens goed na te gaan of ds.Kooiman wel echt gezegd had wat de zegslieden doorgespeeld hadden, of dat het misschien verkeerd overgebracht was. Tot slot had ds.Kroon verklaard: "In geen geval kom ik spreken in mijn oude gemeente, nu het gaat tegen mijn opvolger en vriend, die Christus van harte liefheeft."

Uitgaande van het idee van een rustige Maranatha-kring had ds.Kroon Marten Faber het advies gegeven om de tentsamenkomsten uit te stellen. September was eigenlijk al te laat daarvoor. Als de samenkomsten volgend jaar gehouden zouden worden, als de gemoederen bedaard waren, zouden ze ds.Kooiman ook uit kunnen nodigen. Misschien zou hij (ds. Kroon) dan ook wel als spreker op willen treden. Ds.Kroon drukte ds.Kooiman op het hart dat hij nooit aan de samenkomsten mee zou werken, ook al werd de kring "rustig", aangezien ds.Kooiman er buiten stond. Graag had ds.Kroon de inlichtingen van ds.Kooiman over de Maranatha-kring eerder gehad, dan had hij zijn tweede brief aan Marten Faber heel anders geschreven. Maar mocht Marten Faber nog eens schrijven, dat zou ds.Kroon de gegevens uit de tweede brief rechtzetten.

Hoewel de vorige brief niet al te eenvoudig te volgen is, vanwege het vele teruggrijpen op andere brieven, was het in ieder geval voor ds. Kooiman duidelijk dat ds.Kroon volledig op zijn kant stond. Net zo goed dat het voor ons duidelijk kan zijn dat Marten Faber inderdaad steun uit de brief van ds.Kroon aan hem geput kan hebben. De 2de september 1932 schreef ds.Kooiman zijn antwoordbrief aan Marten Faber:

Geachte Heer!

In antwoord op uw schrijven van 26 augustus deel ik u het volgende mede.

Eerst wat ds.Kroon betreft. Ik ontving van hem een brief, waarin hij mij meedeelde, dat hij een schrijven van u ontvangen had met verzoek in een tentsamenkomst te Hollandscheveld mede op te treden, welk schrijven hij mij tegelijk toezond, en het antwoord dat hij er op gezonden had. Deze brief heb ik naast mij liggen, en ik citeer er het volgende uit: ‘Het kan zijn, dat alles in orde is. Dan is dit schrijven overbodig. Doch, ‘t zou ook niet in orde kunnen zijn. Ik zit ver weg. Men zou mijn naam toch kunnen misbruiken, en bijvoorbeeld zegge: Ds.Kroon is ook uitgenodigd, doch was verhinderd. Zonder er bij te zeggen dat ik toch niet aangenomen zou hebben, omdat ik niet wist uit welke kring het verzoek kwam. Gij kunt dan de mensen inlichten.’ En omdat de geruchten hier werkelijk liepen, dat ds.Kroon in september hier in Hollandscheveld in een tentsamenkomst optreden zou, heb ik, om de gemoederen, die zeer opgewonden waren, tot bedraren te brengen, de aanwijzing van ds.Kroon gevolgd, en meegedeeld, dat die geruchten bezijden de waarheid waren, zonder een naam te noemen, of enige afkeuring uit te spreken.

En wat mijn houding aangaat. U beweert, dat u niet meewerkt aan de verdeeldheid in de kerk, maar ik wel. Het eerste laat ik voor uw rekening. Daar is *u* verantwoordelijk voor. Maar ik zeg u, dat als ik niet zo’n gereserveerde houding had aangenomen, er hier al lang een heftige botsing was gekomen, die op een gewelddadige scheuring was uitgelopen. Ik heb van stonde aan na de eerste Maranatha-samenkomsten in de kerk de heftigste uitingen van tegenkanting moeten bestrijden, die aanstuurden op het gebruik van de uiterste machtsmiddelen, om aan de samenkomsten, ook die in het lokaal, een einde te maken, en die heftige tegenkanters hadden de overgrote meerderheid aan hun zijde. Ik heb mij boven de partijen geplaatst, en het daardoor, natuurlijk, de uiterste voor- en de uiterste tegenstanders helemaal niet naar de zin gemaakt. Daarvoor ben *ik* verantwoordelijk.

En hiermee heb ik tevens mijn verhouding tot de Maranatha-beweging in het algemeen aangegeven. Ik beschouw haar als een eenzijdigheid, zoals er zoveel eenzijdigheden zijn en altijd geweest zijn, en altijd zijn zullen, zolang de wereld bestaat. Een eenzijdigheid, waarin veel goeds maar ook veel gevaar zit, niet alleen voor de kerk als instituut, want dat is nog zo heel erg niet, maar voor het Koninkrijk Gods en voor veel zielen. Eeneenzijdigheid, zoals ik die ook zie in de Gereformeerde Bond en in de Ethische Vereniging en in de Confessionele Vereniging als zodanig. Een eenzijdigheid, die altijd aanhangers zal hebben, zoals alle eenzijdigheden altijd aanhangers zullen hebben, omdat er altijd eenzijdige mensen zullen zijn, omdat alle mensen geneigd zijn de een of de andere kant op te gaan, zoals dat onder andere ook reeds in de Gemeente

van Corinthe het geval was. De ene mens is meer gemoedelijk, de andere meer verstandelijk aangelegd, terwijl er weer anderen zijn, die voornamelijk praktisch georiënteerd zijn. En nu heeft de Maranatha-prediking directe en vaak geweldig uitwerking op licht ontvlambare gemoederen. Maar hier schuilt ook tegelijkertijd het grote gevaar. Daarom maakt de Pinksterbeweging zoveel slachtoffers, omdat men daar de eenzijdigheid tot het uiterste drijft. En nu weet ik wel, dat niet alle Maranatha-mensen even ver gaan, en in geen geval zover als de Pinksterbeweging, maar het stuurt bij velen in die richting, zoals de Gereformeerde Bond in een bepaalde richting stuurt, al zijn volstrekt niet alle Bondsmensen even eenzijdig.

Zo ziet gij, dat ik wel degelijk het goede kan waarderen in alle stromingen, maar dat ik me niet zo gauw door een stroming laat meeslepen, al lijkt het ook nog zo mooi. En die houding komt niet voort uit louter verstandelijke overwegingen, maar uit een lange levenservaring door bange diepten heen. Ik bestrijd alleen, wat ik als gevaarlijk of als een dwaling beschouw, maar ik bestrijd geen enkele groep of richting als zodanig. En het allerminst bestrijd ik personen. Dat staat niet aan mij, dat staat aan niemand. Dat is Gods zaak. Maar waar Hij mij heeft geplaatst op deze, in menig opzicht uiterste, post, daar heb ik met ernst te waarschuwen, als er naar mijn overtuiging gevaar dreigt, al komt dat ook van een overigens in menig opzicht sympathieke zijde.

Uw d.w. in Chr.

J.Kooiman.

De brief van ds.Kooiman aan Marten Faber spreekt duidelijke taal. De predikant, die in 1930 en 1931 zijn best deed om zich zo neutraal mogelijk te houden, werd door de situatie gedwongen om zich bloot te geven. Hij liet zien dat hij ervoor geknokt had om zijn gemeente bij elkaar te houden, ongeacht de kleur van het gemeentelid, maar dat zijn persoonlijke voorkeur niet naar de Maranatha-beweging uitging, noch naar de Gereformeerde Bond, die hij beide als uitersten en eenzijdigheden beschouwde. Of de meerderheid van zijn gemeente aan de kant van de tegenstanders van de Maranatha-beweging stond, zoals ds.Kooiman beweerde, is onduidelijk. Naar ds.Kooiman toe zullen de tegenstanders zich meer geuit hebben, gezien zijn persoonlijke voorkeur. Naar Vels en Hartman toe zullen de voorstanders weer makkelijker signalen gegeven hebben. Hoe dacht de doorgangs zwijgende meerderheid binnen de gemeente over de Maranatha-beweging? De voorstanders wisten bij de conferentie van 1930 een kerk vol mensen te krijgen. Dat spreekt boekdelen. De gemeente stond voor een flink deel open voor de Maranatha-boodschap. Maar bleven al deze mensen de groep voortrekkers ook steunen, toen het tot een conflict kwam tussen Maranatha-beweging en de dogmatischer ingestelde groep? Hoeveel mensen stonden positief tegenover de Maranatha-beweging, maar niet tegenover Marten Faber en de door de Vergadering van Gelovigen

beïnvloedde evangelisatie-campagne? Waarschijnlijk had ds.Kooiman alleen in die zin gelijk, dat een meerderheid van zijn gemeente tegenstander was van de Maranatha-beweging, zoals deze in de zomer van 1932 zich via Marten Faber liet kennen. De boodschap van 'Het Zoeklicht' en de oorspronkelijke ideeën, verspreid in december 1930, werden door een veel groter deel van ds. Kooimans gemeente positief ontvangen dan de boodschap van Marten Faber. Hoe groot het deel was, dat achter de 'zuivere' Maranatha-boodschap stond, is niet bekend.

Ds.Kooiman zond een afschrift van zijn brief aan Marten Faber (die over de 'eenzijdigheden') naar ds. Kroon. In een begeleidende brief informeerde hij naar wat ds.Kroon wist van Marten Faber en "de heer Kuiper". Ds.Kroon was een trouw lezer van 'Het zoeklicht', zodat deze misschien meer informatie had. "De heer Kuiper" werd als "broeder Kuiper" algemeen bekend binnen de Maranatha-beweging. Hij was een Joods Christen die als evangelist door het land trok. In de loop van de dertiger jaren zou hij ook naar de gemeente Hoogeveen komen om te spreken. Blijkbaar circuleerde zijn naam in 1932 als een mogelijke spreker in de tentsamenkomsten, toen duidelijk was dat ds.Kroon afviel. Ds.Kroon las het afschrift van ds. Kooimans brief aan Marten Faber en zond het terug naar ds.Kooiman: "Hierbij zend ik je het afschrift van de brief aan de Heer Faber terug. Hij heeft er goed aan gedaan met je te schrijven. En uit het antwoord zal hij je standpunt duidelijk leren kennen en dat moeten waarderen, als hij tenminste het vermogen heeft om te waarderen. Het zal nu in elk geval wel wat kalmer toegaan. Ik denk dat, met je schrijven aan hem, zijn kracht gebroken is. Maar, je hebt er gelijk aan, dit afschrift in het archief te deponeren, dat is: goed te bewaren. Het zou toch mogelijk kunnen zijn, dat het in de toekomst nodig was, om te laten zien, wat je geschreven hebt." Zo begon ds.Kroon zijn brief aan ds.Kooiman van 8 september 1932. Hij noemde nog even Marten Faber, die hij niet uit Het Zoeklicht kende, en broeder Kuiper, wiens spreekbeurten er wel in genoemd werden, en ging over op de kerkstrijd die binnen zijn eigen Enterse gemeente ontbrand was.

Op het eind kwam ds.Kroon nog even terug op de aanhang van Marten Faber: "Ik ontving ook nog een kort briefje van een aanhanger van Faber uit Hollandscheveld. Ik zal hem schrijven dat ik de heer Faber geschreven heb, en niet met ieder meer ga corresponderen over deze dingen, en hem op het hart binden om te zorgen voor de eenheid der gemeente." Door ds.Kooimans zorgvuldigheid en vooruitziende blik, werd een belangrijke correspondentie bewaard. voor het historisch onderzoek waren de brieven die hij in het archief stopte van groot belang voor de toetsing van de mondelinge overlevering met betrekking tot de Maranatha-beweging, en gaven de brieven zelf een uniek beeld van wat er zich in de zomer van 1932 tussen verschillende geloofsgroepen in het Hollandsche Veld afspeelde. Marten Fabers tentcampagne in Hollandscheveld is in 1932 niet doorgegaan. Noch in de

Hoogeveense Couranten uit die tijd, noch in de overlevering is er iets wat op een tentcampagne in dat jaar wijst. Wel is er een tentcampagne van latere datum bekend.

De tentcampagne werd afgelast, maar de "eenheid der gemeente", om ds.Kroons woorden te gebruiken, keerde niet terug. Het evenwicht was duurzaam verstoord. Niet in het voordeel van de Maranathabeweging, wat de bedoeling van de tentcampagne geweest was. De emoties waren nu zo hoog opgelaaid, en door de keuzebepaling van ds.Kooiman was de feitelijke steun zo klein geworden, dat de ballans de andere kant op zou slaan. Het losmakingsproces van de beweging was op gang gezet. In enkele jaren tijd zouden alle belangrijke aanhangers buiten de kerk komen te staan. Marten Faber heeft het losmakingsproces en de daarmee gepaard gaande conflicten niet meer meegemaakt. Marten en zijn gezin vertrokken 6 mei 1933 naar de gemeente Groningen. In de gemeente Hoogeveen had hij geen vast werkveld gevonden, zodat hij elders ging zoeken. Vanaf 1935, toen een nieuwe Maranatha-gemeente al los stond van de kerk, is hij nog een enkele keer voor een spreekbeurt naar Hollandscheveld gekomen.

Na de botsing met ds.Kooiman had Marten Faber zijn werkterrein grotendeels verlegd naar de plaats Hoogeveen, waar hij voordien ook al wel werkzaam was. De Hoogeveense Courant meldde in de kleine advertenties waar hij mee bezig was. Er werd aangekondigd een samenkomst voor zondag 24 juli 1932, aan de Hoofdstraat, om 20.00 uur, met als sprekers Marten Faber en S.Zuidersma uit Groningen. Op 18 september 1932 was er weer een samenkomst in het centrum, 20.00 uur. Een evangelisatie-bijeenkomst met als spreker: Marten Faber. "Johannes de Heer zingt", staat erbij in de advertentie. Werden er grammofonplaten van Johannes de Heer gedraaid? De tekst zal de lezer net zo nieuwsgierig hebben gemaakt als de historicus, maar dat Johannes de Heer zelf daarbij aanwezig was, moet als uitgesloten worden beschouwd. Op zaterdag 24 september 1932 was er eveneens een evangelie-samenkomst in het centrum, om 7½ uur volgens de krant, 19.30 uur dus. Een bijeenkomst met zang en strijkmuziek, waar zowel Marten Faber als S.Zuidersma weer spraken. Op donderdag 13 oktober 1932 hield Marten Faber een lezing in zaal Harkema te Noordscheschut, 7.30 uur. Marten pakte ook zijn oude beroep als boekhandelaar weer op in Hoogeveen. In de Hoogeveense Courant van 19 oktober 1932 stond zijn advertentie van 'goede christelijke lektuur ter lezing. Af te halen woensdagsavonds 6-8 uur. Kanaalweg 42. Wordt op verlangen ook bezorgd.' Op 5 december 1932 werd in het centrum van Hoogeveen een Maranatha-samenkomst gehouden. Marten had er een hele campagne van gemaakt, want er waren maar liefst vier sprekers. Dhr. Van Strien, Evangelisch predikant te Groningen, dhr. J. Mulder, evangelist uit Groningen, dhr. B.Schoppert, Hervormd evangelist uit de omgeving van drachten en Marten Faber zelf spraken vanaf 19.00 uur over

crisis en christendom, als een teken des tijds. Maar alle moeite ten spijt, leverde dit alles Marten in Hoogeveen geen vaste aanhang op.

De begrafenis van ds.Kroon, enige jaren later, werd als volgt beschreven in de Hoogeveensche Courant: "Te Enter is ds.Kroon, die zo plotseling overleed, ter aarde besteld. Ds.Jukema richtte woorden van troost tot de familie en las Jesaja 35, over het laatste vers van dit hoofdstuk zou de overledene zondag hebben gepreikt. Afgevaardigden van Hollandscheveld, Strijen en Woudsend voerden het woord. Ds.Parlevliet als collega en kapitein Deurloo, officier van het Leger des Heils te Hoogeveen namens het leger waar hij zeer veel liefde voor had gevoeld en ook menigmaal in bijeenkomsten gesproken had. Alle sprekers roemden zijn grote beminnelijkheid en onnavolgbare ijver, terwijl ds. Heemskerk het zo juist zeide en wat ook de gehele gemeente gevoelt: 'Hij was er één uit duizend.' Het stoffelijk overschot van de zo geliefde leraar werd door de kerkeraad de kerk uitgedragen en vormde zich langzaam de zeer lange stoet naar de laatste rustplaats van hem, die zich in de korte tijd van tien maanden zo bemind had weten te maken. Een schoonzoon dankte voor de laatste eer zijn vader bewezen. Op het graf van wijlen ds.Kroon te Enter is door leden van de Hervormde Gemeenten Hollandscheveld, Strijen, Woudsend en Enter een keurig monument geplaatst."

4. DE AFSCHEIDING VAN DE MARANATHA-BEWEGING. UITTREDING OF UITSTOTING?

ALBERT METSELAAR

Een splitsing binnen een kerkelijke gemeente of een kerkgenootschap is over het algemeen een slepend proces met een lange voorgeschiedenis. Het maakt niet uit of de splitsing plaatsvindt binnen een formeel geïnstitueerde kerkelijke gemeente of een kleine religieuze groep. In beide gevallen zal een nauwkeurige analyse laten zien dat er reeds lang voor het punt van splitsing gevoelens, gedachten en emoties waren, waardoor de samenwerking werd belemmerd, die in omvang en frequentie bleven groeien tot op het moment dat twee of meer partijen niet meer met elkaar konden vergaderen. In de manier waarop dit hier geformuleerd is komt naar voren dat er op een gegeven moment een onvermogen is om door te gaan met elkaar. In veel gevallen is de vraag of een groep door de bestaande gemeente uitgestoten is, of dat men uitgetreden is, dan ook niet van belang. Door de partijen zelf wordt deze wel vaak gehanteerd, om het eigen gedrag te rechtvaardigen. Daarnaast zijn er in sommige gevallen momenten in de geschiedenis van een gemeente waarin het losmakingsproces heel duidelijk een bepaalde kant opgaat, waarbij dan de

vraag gesteld kan worden of partijen de mogelijkheden hadden om anders te reageren dan gebeurd is. De tragiek van de losmakingsprocessen is vaak, dat alle partijen zich gedwongen voelen tot hun keuzes op basis van hun geweten, ethiek en religieuze overtuiging. Alle partijen hebben het beste met hun gemeente voor, en in hun eigen belevingswereld gelijk. En toch kan men niet tot elkaar komen.

Het losmakingsproces van de Maranatha-beweging uit de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld valt af te lezen uit de notulen van de kerkeraad en de kerkvoogdij. Opvallend is het moment waarop de losweking begint. Zomer 1932 trachtte Marten Faber met een tentcampagne de Hervormde Gemeente van binnenuit te stimuleren. De opwekking ging niet door, de strijd die er toen losbrandde. Marten werd gesteund door een deel van de aanhangers van de Maranatha-beweging. De invloedrijkste aanhangers van de beweging in Hollandscheveld waren ouderling, diaken, kerkvoogd of notabel. Vóór de beoogde tentcampagne werden ze als zodanig gekozen. Na de beoogde tentcampagne, die dus niet eens doorging, verdwenen ze uit hun kerkelijke posities.

Het beeld wordt duidelijk als we enkele personen feitelijk volgen. 13 november 1930 zijn er maar liefst vijf kerkeraadsliden periodiek aftredend, waaronder Jan Fieten. Deze geeft aan niet weer herkozen te willen worden. Hij is al zo'n 50 jaar actief in het kerkewerk en vindt dat gezien zijn leeftijd wel genoeg. Hendrik Schonewille Gzn. is eveneens periodiek aftredend. Hij wordt herkozen. Hendrik Schonewille blijft nog jarenlang kerkeraadslid. Zijn laatste termijn zou per 1 januari 1935 aflopen. Bij de stemming van 16 november 1934 werd hij niet herkozen. Hendrik Schonewille Gzn. (1884-1965) was een zoon van Geert Schonewille en Margje Prigge. Hendrik was getrouwd met Jentje Boessenkool (1889-1975) en ze hadden geen kinderen. Hendriks zuster Margje Schonewille (1887-1937) was getrouwd met Hendrik Koekoek, later in de Tweede Wereldoorlog omgekomen doordat hij werd geraakt door een vallende vliegtuigtank. Onder de kinderen van Margje Schonewille en Hendrik Koekoek vinden we later twee voorgangers van de Gemeente des Heeren: Geert Koekoek en Tammo Koekoek.

Roelof ten Cate en Hendrik Pol zaten voor, tijdens en tot kort na de tentkwestie in de kerkeraad. Toen er 10 november 1932 gestemd werd in verband met hun periodieke aftreden, werden ze niet herkozen. Roelof ten Cate was ook notabel. De 10de november werd zijn opvolger gekozen, aangezien hijzelf als zodanig bedankt had. Dat was dus de dag waarop hij eveneens niet herbenoemd werd als kerkeraadslid! Stond het één los van het ander? De notulen geven geen duidelijkheid, maar ik denk het niet. Voor de tentkwestie was Roelof ten Cate nog herbenoemd als zodanig, op de vergadering van 10 november 1931. Hendrik Pol, Roelof ten Cate en Hendrik Schonewille zouden deel uit gaan maken van de kleine vrije religieuze groepen

die er in de jaren dertig in Hollandscheveld en omgeving ontstonden. Diaken Roelof ten Cate zou zich aanvankelijk aansluiten bij de Gemeente des Heeren (waar hij zijn bekering ervoer) en later bij de Vergadering van Gelovigen van Hendrik Blok. Hendrik Pol en Hendrik Schonewille sloten zich aan bij de Maranatha-gemeente, vergaderend in de boerderij van Wolter Hartman.

Behalve dat met behulp van de notulen van de kerkeraad en de kerkvoogdij een beeld te krijgen is van het verdwijnen van Maranatha-aanhangers uit de ambten, is er zo af en toe ook sprake van duidelijke conflicten in de stukken. Omdat de meeste geschillen buiten de formele kerkelijke kanalen bleven, is dat bijzonder genoeg om te vermelden. Het zijn de weinige schriftelijke bewijzen van wat in de overlevering algemeen bekend bleek. Al voor de tentcampagne ter sprake gebracht werd, was het mis. De 2de augustus 1932 werd er een kerkeradsvergadering belegd die geheel en al bedoeld was om één van die conflicten te bespreken. De heren hadden het blijkbaar druk, want "notulen worden om des tijds wille niet gelezen", lezen we in de kerkeradsnotulen. Roelof ten Cate en J.Nijmeijer waren opgeroepen om te verschijnen en hun meningsverschil te bespreken. De zaak was aan het rollen gekomen toen ouderlingen tijdens een huisbezoek aan Roelof ten Cate gevraagd hadden waarom hij de laatste tijd niet meer in de kerk kwam. Roelof gaf als antwoord dat hij niet meer kwam omdat Nijmeijer hem een inbreker had genoemd.

Zoals de kerkeraad al vermoedde, stond deze zaak in verband met de Maranatha-beweging. Op de vraag van de voorzitter aan Nijmeijer of dit zo was, antwoordde deze dat hij noch Roelof, noch een andere bezoeker van de samenkomsten een inbreker had genoemd, maar de mannen die als leider en spreker van buitenaf in de gemeente waren binnengedrongen. Aangezien hier sprake is van het meervoud "mannen" kunnen we ervan uitgaan dat er behalve Marten Faber toentertijd ook al andere sprekers gevraagd waren. Breedvoerig werd er die 2de augustus over de samenkomsten van gedachten gewisseld, waarbij de verschillende beschouwingen weer sterk op de voorgrond traden, maar in rustige sfeer werden gehouden. Tenslotte concludeerde de voorzitter dat de zaak zelf als zodanig opgelost was, en gaf Roelof ten Cate te kennen dat hij om deze reden zijn plaats in de kerk niet meer leeg zou laten staan. Ondanks dat de zaak in goede orde opgelost leek te zijn, zou men Roelof de 10e november 1932 bij zijn herverkiezing als diaken laten vallen.

De 6de oktober 1932 was er weer een kerkeradsvergadering die aan de Maranatha-problematiek gewijd werd. De aanleiding was het aanstaande avondmaal, waarbij gekeken moest worden of er ook mensen waren die van dat avondmaal uitgesloten moesten worden. Die kerkeradsvergadering viel dus net na de tentkwestie. De voorzitter, ds. J.Kooiman, deelde mee dat de

verhoudingen in de kerkvoogdij steeds meer te wensen overlieten. Op dat moment was er een zaak aan de gang tussen kerkvoogd Wolter Hartman en kerkelijk ontvanger Kerst Berkenbosch. De laatste voelde zich zwaar beledigd door de manier waarop hij behandeld werd door de kerkvoogden Hartman en Vels. Wetend dat Kerst Berkenbosch samen met Hartman en Vels naar de maranatha-conferentie in Hardenberg geweest zijn, waarna de zaak in Hollandscheveld aan het rollen kwam, moeten we concluderen dat het tussen oorspronkelijke voorstanders tot een breuk gekomen was. Berkenbosch was trouwens al niet de meest gemotiveerde als het om de Maranatha-beweging ging, ook in het begin niet. Vels en Hartman hadden de conferentie van Hollandscheveld voorbereid.

Op de vergadering van 6 oktober besloot de kerkeraad dat Berkenbosch en Hartman het advies zouden krijgen zich de eerstvolgende keer van het avondmaal te onthouden, aangezien de tijd te kort was om de zaak uit de wereld te helpen. Enkele kerkeraadsliden, die ook zitting hadden in de vergadering van kerkvoogden en notabelen vanwege hun dubbele ambt, kregen de opdracht om op de eerstvolgende vergadering van dat orgaan te trachten de problemen op te lossen. Mocht dat niet lukken, dan zou de voorzitter van de kerkeraad, ds. J.Kooiman dus, een gezamenlijke vergadering van kerkeraad, kerkvoogden en notabelen beleggen om dat doel te bereiken. In de notulen van de vergadering van kerkvoogden en notabelen is er niets over de zaak terug te vinden, noch kwam er een gecombineerde vergadering. We mogen dan ook aannemen dat de problemen al snel gesust werden. Opgelost werden ze niet. Wolter Hartman werd kort daarop, 21 november 1932, bij zijn periodiek aftreden als kerkvoogd de laan uitgestuurd.

Wolter Hartman was zowel diaken als kerkvoogd. In de kerkeraad, die overwegend anti-Maranatha was, maakte hij deel uit van een minderheid van voorstanders. Toen Wolter 6 november 1931 periodiek aftredend was als diaken, werd hij herkozen. Wolter werd nogal eens genoemd als er ouderlingen gekozen moesten worden. Hij kreeg achter steeds te weinig stemmen. Als diaken was zijn positie stevig, maar hij bedankte zelf, zo lezen we in de notulen van 11 januari 1935. Als kerkvoogd was hij toen al buitenspel gezet. Dit gebeurde zo onverwachts dat het zowel hemzelf als Vels compleet overrompelde. Vels, president-kerkvoogd, was zelfs niet op de hoogte van Hartmans periodieke aftreden. Wolter Hartman kreeg te weinig stemmen om verder te kunnen gaan. Op de vergadering van kerkvoogden van 13 december 1932 kwam Vels terug op deze zaak. We lezen: "Van den voorzitter was bericht ontvangen dat in hunne vergadering op 21 november tot kerkvoogd vacature Hartman was gekozen G. Veld. De voorzitter sprak hierover zijn leedwezen uit. De uitslag dezer verkiezingen door het college van notabelen kon spreker zich niet indenken. Ook omreden (dat) hij niet wist dat Hartman aftredend was. Aan Hartman werd een woord van dank gebracht voor al wat gedaan heeft tot welzijn onzer gemeente. Wederkerig werd door Hartman de

wenselijkheid uitgesproken dat ook nu met deze verkiezing de Kerkvoogdij vriendschappelijk mochten vergaderen." Wolters afscheidswaarden, hij was erbij die 13de december, gaven aan dat de inschatting gemaakt kon worden dat er mogelijk niét meer vriendschappelijk vergaderd zou worden. Het heeft hemzelf veel verdriet gedaan, dat hij aan de kant gezet werd, zo wisten zijn vrienden en kennissen zich later te herinneren. Jarenlang had hij als kerkvoogd zijn beste krachten gegeven voor het welzijn van de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld. Als hij periodiek aftredend was, werd hij steeds weer herkozen. Op zijn functioneren als kerkvoogd was, buiten het Maranatha-gebeuren om, nooit zwaarwegend commentaar geweest.

Middenin het kerkvoogdij- en kerkeradsconflict, is ds. Hoekendijk, de leider van de Maranatha-conferentie van 1930, nog op huisbezoek geweest in de velden. Via zijn radiotoespraken was zijn stem nog regelmatig in het Hollandsche Veld te horen geweest. Op een geleende fiets, waarop hij zich niet helemaal thuis voelde, fietste hij diverse gezinnen af, en liet zich ook bij Nicolaas Koekoek min of meer van de fiets vallen. Nicolaas Koekoek woonde op de Alteveerse wijken, even ten zuiden van de Riegshoogtendijk ter hoogte van de Carstensdijk. Hij was ouderling, voorstander van de Maranatha-beweging, maar brak in de loop van de dertiger jaren met de wijze waarop Vels daarmee omging, zodat Koekoek uiteindelijk binnen de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld werkzaam kon blijven. Aansluitend aan zijn bezoek aan Nicolaas Koekoek schreef Koekoek hem een brief met allerlei vragen, waaronder over de Pinksterbeweging, zoals de groepering van Albert Otten (Gemeente des Heeren) toentertijd algemeen werd aangeduid. Ds. Hoekendijk schreef Koekoek op 20 december 1932 terug.

In zijn brief verhaalt ds. Hoekendijk over zijn bezoek aan de familie Koekoek en komt nog even terug op de conferentie. De predikanten Hoekendijk en Waardenburg bleken ten tijde van de conferentie op bezoek geweest te zijn bij ds. Kooiman, maar hadden toen niets gemerkt van diens bezwaren tegen de Maranatha-beweging. Hoekendijk heeft echter, op basis van de in de velden gevoerde gesprekken, inmiddels wel een eigen visie van het hoe en waarom van diverse problemen in het Hollandsche Veld. De brief van ds. Hoekendijk aan Nicolaas Koekoek is bewaard door zijn nazaten, en luidt als volgt:

Bussum, 20 december 1932.

Waarde Broeder In Christus!

Ik was blij weer eens wat uit Hollandsche Veld te mogen horen. God gaf daar zulk een heerlijke kans en wij hebben er met zoveel genot getuigd. Natuurlijk vragen wij ons dan wel eens af wat de gevolgen zullen zijn van zulke conferenties. Als wij de zegen moesten vasthouden, dan was het een verloren zaak, maar de Heere waakt over Zijn werk en daarom kunnen wij gerust zijn.

Wat is het toch ontzettend jammer, dat uw voorganger zo tegen het rijke evangelie is. Hij zal er dan ook wel mede de oorzaak van zijn, dat de pinkstergemeente zich daar zo uitbreidt en zal ook daarvan eenmaal rekenschap geven. Wij zijn toen naar hem toegegaan om met hem te spreken en waarom kwam hij toen niet met zijn bezwaren voor de dag. Maar, ik ga daar maar niet op in. Ik betreur het zeer, dat het evangelie, dat zo rijk en heerlijk is, wordt beschouwd als een persoonlijk zaakje. Ik zal het brengen en dan heeft ieder het zwijgen. Wat dacht Mozes daar toch ruimer over, toe hij zei: "Och, dat al het volk des Heeren profeten waren".

Ik herinner mij ook nog wel die morgen waarop ik uw vrouw bezocht. Ik had een ongelukkig fietsje en ben al zo'n kruk op zo'n ding, en dan al dat water, dat ik blij was er te zijn. Maar toen ik er was genoot ik van het onderhoud met uw vrouw. En nu ligt zij nog ziek. Ik zal haar morgenochtend door de radio eens toeknikken, als zij naar mij luistert. Ik weet, dat u een radio heeft, want daar kende zij mij van. De Heere vergist zich niet en Hij zal ook wel eenmaal het antwoord geven op al de vragen naar het waarom van de lange ziekte. Dat is een stukje opvoeding voor het vaderhuis. Ik zond u heden als drukwerk een paar boekjes, die ik heb uitgegeven en ik hoop, dat u daar beiden van genieten zult.

Nu doet u mij in uw brief allerlei geweldige vragen. Wanneer ik op elke vraag uitvoerig zou ingaan dan werd mijn brief wel een boekdeel. Daarom zal ik maar heel kort zijn en kort en goed zeggen hoe ik er over denk, zonder er lange redenering bij te houden. Ik ben een verklaard tegenstander van de Pinksterbeweging. Niet de Pinkstergedachte, want die vind ik wel duizendmaal in de bijbel uitgedrukt, maar het maken van een stelsel van een enkele waarheid van de schrift en het op het spits drijven daarvan, wanneer de doop met de Heilige Geest niet leert in tongen te spreken. Maar met de moeden een woord ter rechter tijd, dan geef ik er meer om wanneer er meer liefde en meer verdraagzaamheid en meer liefde voor het verlorene komt. Dan zie ik, dat de vruchten van de Geest zijn. Maar dat openbaart zich niet door schelden en razen tegen andersdenkenden. Nee, ik ben geen vriend van de Pinkstergemeente en ik heb er persoonlijk veel ellende van beleefd.

Ik geloof, dat wij ook na onze bekering nog de wet nodig hebben, doch dan zoals de catechismus het zegt: als leerstuk van de dankbaarheid. Ik ben gered en nu wil ik de Heere mijn dankbaarheid tonen door te leven naar Zijn wil, en nu zegt de wet mij wat Zijn wil is. U vraagt mij een verklaring van het Nieuwe Testament. Lohman is heel eenvoudig, maar mooi en tegenwoordig goedkoop. Hendry is mooi, maar nogal uitvoerig en duur. U moet die niet nieuw kopen, maar een tweedehandse kopen. De mooiste vind ik Dacksel. Het Nieuwe Testament bestaat in 4 delen en ik meen dat die nieuw nu maar f 20,- kosten. Die is prachtig en kan ik zeer aanbevelen. Er is nu ook uitgegeven 'Tekst en

uitleg', en die is ook wel mooi, maar ik geloof toch niet, dat u daar veel aan zult hebben.

Nu hoop ik, dat ik uw vragen heb beantwoord. Ik ben blij u weer eens geschreven te hebben. Wees ook in uw ambt een voorbeeld voor de kudde. U weet, dat van een ouderling geëist wordt, dat hij is vol van dit geloof en de Heilige Geest en dat ook de ouderlingen rekenschap zullen moeten afleggen van de wijze waarop zij de kudde hebben geleid. Zorg vooral dat gij zelf veel van uw God ontvangt, dan kunt u ook iets voor anderen zijn en aan anderen geven. Groet uw vrouw en wees zelf recht hartelijk gegroed en de komende Heiland biddend aanbevolen.

Uw broeder in Christus,

C.J.Hoekendijk

Groet ook alle andere broeders, die zich mij nog herinneren.

Tot zover ds.Hoekendijk. Zijn brief zal de (ex-)kerkvoogdij- en (ex-)kerkeraadsleden woorden ter overdenking gegeven hebben. Vels is na het wegsturen van Wolter Hartman nog bijna een jaar in functie geweest. Op de vergadering van 7 november 1933 maakte hij bekend dat hij bedankte als kerkvoogd en als president-kerkvoogd. Als reden gaf hij aan dat hij zich niet meer kon verenigen met de kerkelijke reglementen en beheersaangelegenheden van de Nederlands Hervormde Kerk. Wel was er nog iets wat hem hoog zat. De notulen van 2 december 1931 waren nog steeds niet ondertekend. Dat waren de notulen met betrekking tot zijn tussentijdse bedanken, het door Wolter Hartman gedane aanbod om dat nog veertien dagen in bedenktijd te houden en het vervolgens toch weer terugkeren als president-kerkvoogd. In overleg met de andere leden van de vergadering kwam Vels tot een overeenkomst wat betreft kanttekeningen bij deze notulen, waarna ze alsnog ondertekend werden. Hierop volgde het afscheid van Vels als president-kerkvoogd. Samengevat verklaarde hij dat hij zijn beste krachten gewijd had aan de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld, ook al had hij zijn tekortkomingen. Hij zag de gebreken van de Hervormde Kerk, maar wilde vooralsnog niet bedanken als lidmaat. Verder verzocht hij de andere kerkvoogden "hem in den gebeden te willen gedenken, in verband met de gemeenschap der Heiligen, hoe verdeeld die hier op aarde zoo dikwijls kan zijn. Van sprekers kant hoopte hij dit wederkerig te doen."

Vels' kerkelijke loopbaan zat erop. Zo op het oog nam hij vrijwillig afscheid. De zaak is ook in een ander perspectief te zien. Als Maranatha-aanhanger was hij steeds meer geïsoleerd geraakt. De herverkiezingen en verkiezingen maakten duidelijk dat de Maranatha-aanhangers binnen de kerkeraad en de kerkvoogdij buiten spel gezet werden. Zijn eigen periodieke aftreden kwam

ook steeds dichterbij. Hij besloot zelf met het ambt te breken, om niet weggestuurd te worden. De laatste moeilijke periode van alleen doorzetten in een gemeente en een kerkvoogdij waarin hij niet meer welkom was, en min of meer uit weggestuurd zou worden, wenste hij zichzelf te besparen. Meester Wiegman werd 28 november 1933 in zijn plaats in de kerkvoogdij benoemd. Vels bedanken viel kort voor de jaarlijkse stemmingsronde. Het juiste moment. Zo bleef een vacature niet maandenlang bestaan, wat de Hervormde Gemeente ook geen goed zou doen.

Twee jaar later zou het vertonen van lichtbeelden de aanleiding tot een nieuw conflict gaan vormen. Het werd de druppel die voor verschillende Maranatha-aanhangers de emmer deed overlopen. Tegen die tijd, we hebben het over eind 1934, kwam een deel van de Maranatha-aanhangers niet of bijna niet meer in de Hervormde kerk. Men kwam bij elkaar tijdens doordeweekse samenkomsten, die voor enkelen al zozeer de plaats van de kerkgang hadden ingenomen, dat de stap naar een eigen, zelfstandige gemeente steeds kleiner werd. Zaterdag 20 oktober kwam de Hooogeveense Courant rond. Op bladzijde 2 stond een flinke advertentie, met als kop: "Lezingen met lichtbeelden over de Parijse Tabernakelzending". De rest van de tekst was: "Zr.Ekering, Evangeliste in de achterwijken van Parijs, bekend door haar radio-lezingen en haar lezing 1, gehouden in Irene het vorige jaar, komt 24 Oktober a.s. woensdagavond 7 uur in het lokaal achter de Ned.Herv. Kerk te Hollandscheveld om te houden lezing 1 en 25 Oktober Donderdagavond des avonds 8 uur in Irene op de bovenzaal voor lezing 2. Toegang vrij voor een ieder." Gebouw Irene stond te Hooogeveen. Zr.Johanna Ekering verzorgde zending vanuit de Protestantse hoek in de "onderwereld", de sloppen, onder armen en criminelen, prostituées en zakkenrollers.

Voor het verhaal is het van belang te weten dat ds.Kooiman op het moment dat de problemen ontstonden uitgeschakeld was. Hij was ten gevolge van een auto-ongeval tijdelijk uitgerangeerd. Ondanks de verdachtmakingen aan zijn adres, hij werd door sommigen wel een soort paus genoemd die dacht dat hij alles wel even zelf zou bepalen, was hij toch op de achtergrond voor voor-en tegenstanders van de Maranatha-beweging beschikbaar gebleven. Hij bleef zijn best doen om beide partijen onder één kerkdak te houden, ondanks zijn persoonlijke voorkeur. Door zijn afwezigheid kon het conflict van eind 1934 hoger opblazen dan menigeen lief was. Het conflict brandde los na het lezen van de advertentie.

De lezing met lichtbeelden was georganiseerd door Vels en was bedoeld als een bijeenkomst van de Maranatha-beweging. Vels had netjes toestemming gevraagd voor het gebruik maken van het lokaal achter de kerk. Zoals gebruikelijk had hij het lokaal ook gekregen. Bij de aanvraag hebben de kerkvoogden mogelijk niet geweten dat er lichtbeelden vertoond zouden worden. Na het lezen van de Hooogeveense Courant was de kerkeraad furieus.

De verwachting was dat de toeloop groot zou zijn, mede gezien het wervende effect van de aangekondigde lichtbeelden. In dat geval zou de groep van het lokaal achter de kerk uitwijken naar de kerk zelf, wat min of meer gebruikelijk was bij een grote toeloop. Het vertonen van lichtbeelden in de kerk kon niet, vond men. De hele kerkeraad maakte daar principieel bezwaar tegen. Daarnaast verwachtte men min of meer dat de bijeenkomst in de kerk gebruikt zou worden voor het maken van propaganda voor de Maranatha-beweging "die hier buitenkerkelijk geleid wordt door personen die nooit de kerk bezoeken, zoals dit ook met de heer Vels zelf het geval is." De kerkeraad stak een stokje voor de bijeenkomst. Vels kreeg een tegenvoorstel. De bijeenkomst zou wel door mogen gaan, desnoods in de kerk, als alleen zuster Ekering zou spreken, zonder lichtbeelden, en als de bijeenkomst onder leiding zou staan van de predikant, of een evangelist of godsdienstonderwijzer uit de naburige evangelisaties die onder Hollandschevelds verantwoording vielen. Dit laatste in verband met Kooimans ongeval.

Het voorstel was voor Vels en diens medestanders binnen de Maranatha-beweging onaanvaardbaar. Voor zover bekend is de lezing dan ook niet doorgegaan. Woedend kwam Vels 5 november 1934 op een kerkeradsvergadering, waar de problemen onder leiding van ds.Kooiman besproken werden. Vels noemde de hele kerkeraad onbetrouwbaar, exclusief ds.Kooiman die er niet bij betrokken geweest was. Ds.Kooiman wist de mensen tijdelijk weer bij elkaar te brengen. Na afloop gaf men elkaar de broederhand. Van weerskanten had men teveel dingen willen zien die er in werkelijkheid niet waren. Er was veel onduidelijkheid ontstaan, door gebrek aan onderling contact. Maar in werkelijkheid zat het conflict al te diep. Kort daarop scheidde een deel van de Maranatha-aanhangers zich formeel af van de Nederlands Hervormde Kerk, om samen met enkele nog niet afgescheiden leden een nieuwe gemeente te gaan vormen.

Uittreding of uitstoting? Met deze vraag in gedachten kunnen we in het losmakingsproces van de Maranatha-beweging van Hollandscheveld verschillende fasen onderscheiden. Na een aanvankelijk dulden van elkaar (voor- en tegenstanders) begint in 1932 de periode waarin periodiek aftredende ambtsdragers niet meer herkozen worden. De aanleiding werd gevormd door de moeilijkheden rond de aangekondigde tentcampagne van Marten Faber. De leiders van de Maranatha-beweging in Hollandscheveld verloren hun posities in een proces dat, laten we wel wezen, kerkrechtelijk gezien volkomen rechtmatig was. Als individuen niet voldoende steun hadden, konden ze volkomen rechtmatig weggestuurd worden. Menselijk gezien werden er echter mijns inziens fouten gemaakt, doordat op basis van een periodieke emotie mensen naar huis gestuurd werden (bijvoorbeeld Wolter Hartman) die jarenlang op een voortreffelijke manier hun best gedaan hadden voor de gemeente. Daarnaast ging er nogal wat fout in het beleidsmatige

langetermijns-denken, dat tijdens de stemmingen niet gestuurd werd, los van het feit dat maar een klein deel voor de hele gemeente besliste.

Beleidsmatig was het verstandiger geweest dat men enkele mensen herkozen had, ondanks het feit dat die mensen misschien niet de religieuze voorkeur had van de kiezers van dat moment. Zo werd gewaarborgd dat ook minderheden zich konden herkennen in delen van de kerkeraad en de kerkvoogdij. Door het systeem van kiezen van de ambtsdragers bepaalde de meerderheid van de kiezers (een minderheid van het aantal belijdende leden, die op zich ook weer een minderheid in de kerkelijke gemeente vormden) de religieuze kleur van de organen, en sloot zo een deel van de gelovigen uit.

De volgende fase van het losmakingsproces werd gevormd door de buitenkerkelijke activiteiten van de Maranatha-aanhangers. De ambtsdragers, de leiders, die nu buiten de formele instanties om leiding bleven geven aan een beweging, creëerden zoveel mogelijkheden om geestelijk voedsel te halen, dat de band met de formele kerk steeds dunner werd. Uiteindelijk zou hij knappen toen de band niet sterk genoeg meer bleek om de kracht van het conflict (de lichtbeelden) op te vangen. Een afscheiding volgde, een nieuwe gemeente ontstond. De vraag is of de leiders van de Maranatha-beweging in de laatste fase anders gekund hadden. Als ze geen activiteiten ontplooid hadden, los van de kerk, hadden zij en hun medestanders geestelijk in de problemen gekomen. De indruk bestaat dan ook dat er iets op gang gekomen was, wat men zelf niet meer kon keren. Een domino-effect, dat steeds zoveel losmaakte, dat de volgende fase onontkoombaar leek. Een proces dat ook niet beheersbaar bleek door ds.Kooiman, ondanks zijn goede bedoelingen. Ook hij kon het verkiezingssysteem niet beïnvloeden.

Achteraf bekeken - hoe gemakkelijk is het niet om zo iets te zeggen - had men niet in zee moeten gaan met Marten Faber. Maar ook hij had de beste bedoelingen, en stuurde niet aan op een splitsing. Ook hij was van mening dat hij juist handelde. Dat het evenwicht dat begin 1932 in de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld bestond zo ruw verstoord zou worden, was dat augustus 1932 in te schatten?

Er is nog één Maranatha-aanhanger onbesproken gebleven: Jan ten Cate. Deze hield zich gedurende de besproken periode op de achtergrond, en wist zo zijn ambt te behouden. Aanvankelijk was hij administrerend diaken. Hij werd per 1 januari 1932 ouderling. Zijn voorkeur ging ook niet meer zo sterk uit naar de Maranatha-beweging. Jan, een broer van Roelof ten Cate, zou een steunpunt van de Gemeente des Heeren worden. Vooral de maatschappelijke ideeën van Albert Otten spraken hem aan. Uiteindelijk zou ook hij vanwege zijn belevingswereld met de kerk in conflict komen. Maar dat is een ander verhaal.

5. DE MARANATHA-GEMEENTE VAN HOLLANDSCHEVELD

ALBERT METSELAAR

Holl.Veld, 28 december 1934.

Aan de Kerkeraad der Ned. Herv. Kerk te Hollandscheveld.

Ondergetekenden hebben de eer U mede te delen, dat zij ingaande 1 Jan. 1935 hun lidmaatschap bij Uwe Kerk opzeggen. De aparte redenen hiervoor op te sommen heeft voor U noch ons waarde.

Voldoende zij er op te wijzen dat de kerkelijke organisatie met de daaruit voortgekomen gevolgen, niet volgens de Heilige Schrift zijn en daardoor de Kracht van het Woord Gods, als enige Richtsnoer en Bron voor het behoud der ziel van de zondaar, gebroken wordt; en tevens oorzaak is dat de eis tot den geredden om Jezus getuige te zijn (Hand. 1:8 - Luc.8:39) en Hem uit den Hemel te verwachten (1 Thes.1:10 - 1 Thes.4:18 (13 t/m 17) niet meer wordt erkend en tot bedroefing des Geestes onmogelijk wordt gemaakt.

Zij menen in deze zaak te kunnen en moeten volstaan met dit vertrouwelijk schrijven, daar zij voldoende vertrouwen in uw collecte hebben, dat zij dit zullen aanvaarden.

Hoogachtend:

J.G.Vels.

H.Pol Hzn.

Hk.Schonewille Gzn.

Na een jarenlange periode van uit elkaar groeien was het er dan toch van gekomen: een deel van de gelovigen van de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld scheidde zich af. Formeel werden ze buitenkerkelijk, maar in geen geval hield dit in dat ze niet meer godsdienstig waren. Juist hun specifieke godsdienstige inslag leidde ertoe dat ze zich niet meer thuis voelden in de Hervormde Kerk, terwijl diezelfde Kerk, in de vorm van de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld, hen duidelijk gemaakt had dat er voor hen geen ruimte meer was in hun gelederen. Slechts drie personen scheidten zich af, terwijl in de voorgaande periode heel wat meer personen vanwege de activiteiten van de Maranatha-beweging met leden van de kerkeraad en kerkvoogdij van Hollandscheveld in botsing gekomen was. Voor

de anderen lagen andere keuzes meer voor de hand. Sommigen lieten het lidmaatschap van de Hervormde Kerk voor wat het was. Ze hechtten er geen speciale waarde meer aan, maar de banden doorsnijden ging hen te ver. Iemand als bijvoorbeeld Wolter Hartman, die 11 januari 1935 bedankte als diaken en daarmee zijn laatste kerkelijke functie neerlegde, hechtte juist bijzonder aan dit lidmaatschap, en heeft het ook nooit op willen zeggen. Dit ondanks dat juist zijn woning het pand was waar de samenkomsten van de nieuwe gemeente werden gehouden.

De Hervormde Gemeente van Hollandscheveld heeft de brief niet zomaar geaccepteerd. De kerkeraad wilde meer inzicht in de argumenten van de schrijvers. De 27e februari 1935 schreven Vels, H.Pol en H.Schonewille hun reactie op de brief van de kerkeraad. Ze schreven:

"In antwoord op uw schrijven delen wij U mede, dat wij het overbodig achten verder op de argumten tot het bedanken voor 't lidmaatschap uwer Kerk in te gaan. Wij hebben bedankt en daarop kunnen wij niet terugkomen, omdat deze beslissing op de knieën voor onze Hemelse Vader is genomen. Verder heeft het bedanken op de voor de wet geldige wijze plaats gehad, zodat het lidmaatschap op 1 Jan. is geëindigd. Uw beschouwing kan aan dit feit niets veranderen. Evenwel schuwen wij geen samenspreking met U zoals U dat wenselijk achtte in uw schrijven en wachten op een uitnodiging uwerzijds, als deze samenspreking ook maar enigszins nog door U gewenst wordt."

Van een "samenspreking" is verder niets bekend. Waarschijnlijk is deze er ook niet geweest. Tenminste, niet in de vorm waarin deze in de brief bedoeld werd. In het sociale verkeer hadden de mensen nog regelmatig contact met elkaar, maar het kwam niet tot een vergadering met het doel het opzeggen van het lidmaatschap ongedaan te maken of verder toe te lichten. Voor beide partijen was het duidelijk dat een dergelijke vergadering tussen vertegenwoordigers van de kerkeraad en de drie ex-lidmaten geen zin had.

Hoewel er zich slechts drie personen formeel afscheidden, was de groep die sindsdien in de woning van Wolter Hartman aan het Hollandscheveldse Opgaande bij elkaar kwam, veel groter. Verschillende personen schatten de schare gelovigen iedere zondag op ongeveer twintig mensen. Niet iedereen kwam exact elke zondagmorgen. Sommigen kwamen slechts af en toe, anderen sloegen zo af en toe een week over. Daarnaast groeide de groep door aanwas uit Hoogeveen en doordat in een later stadium alsnog mensen verkozen samen met hen te vergaderen, terwijl ze in eerste instantie bij de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld gebleven waren. Slechts een deel van de Maranatha-aanhang van Hollandscheveld en omstreken sloot zich aan bij de nieuwe gemeente. In de Hervormde Gemeente bleven heel wat mensen achter voor wie de Maranatha-boodschap een welkome aanvulling op de preken van ds.Kooiman was, maar voor wie de stap tot losmaking van het gemeentelven te groot of zelfs ondenkbaar was. Anderen keerden de

Maranatha-beweging de rug toe. In de nieuwe gemeente, de Maranatha-gemeente van het Hollandsche Veld, werden vooral leiders verzameld. De mensen die in de "oude" Maranatha-periode functies hadden binnen de kerkelijke organisatie. Maar ook onder hen was de keus niet eenduidig. Roelof ten Cate had weer meer contacten met de Gemeente des Heeren, terwijl hij zich later aansloot bij de Vergadering van Gelovigen van Hendrik Blok.

"We gaot naar de saamkoomst", zeiden de gelovigen. De naam Maranatha-gemeente wordt hier gebruikt om hun samenzijn van andere samenkomsten te onderscheiden, maar kenden ze zelf niet. Ze gebruikten geen enkele speciale naam voor de gemeente. Ambten kende men eveneens niet. Enkele broeders (Vels, Wolter Hartman en Van der Wal, van Zaadhandel Van der Wal uit Hoogeveen) hadden een leidende rol binnen de groep. Een voorganger had men niet. In principe konden alle mannen een inleidend woord spreken. aan de hand van een bijbelgedeelte. Een enkele keer kwam er een spreker van buiten het gebied op uitnodiging van de groep een samenkomst leiden. Ook Marten Faber had nog contact met de groep. Het was op een Pinkstermaandag of een Hemelvaartsdag, dat is niet helemaal duidelijk, dat Marten Faber een samenkomst in het hooivak leidde. Normaal gesproken vergaderden ze bij Wolter Hartman in de voorkamer, maar die keer werden er zoveel mensen verwacht, dat men naar het achterste deel van het pand uitweek. Ook Otto Daalman van het Hollandscheveldse Opgaande sprak de mensen toe. Tijdens het schriftgedeelte bleef de nadruk liggen op de wederkomst des Heeren.

Aangezien de mensen geen band meer hadden met andere gemeenten en niet meer elders ter kerke gingen, had de bijbeluitleg niet alleen betrekking op de eindtijd. Het bijbelonderzoek werd steeds verder verbreed. Maar dat was een proces wat ook al voor de samenkomsten bij Wolter Hartman ingezet was. Het zingen nam een belangrijke plaats in. Daarbij werd alleen de bundel van Johannes de Heer gebruikt. Aanvankelijk ging dit zonder muzikale begeleiding. Februari 1937 kreeg een dochter van Wolter Hartman voor het eerst les op een orgeltje. Vanaf dat moment werd het orgeltje ook bij de samenkomsten gebruikt. Hendrik Schonewille speelde erop. De samenkomsten werden alleen 's zondagsochtends gehouden terwijl men ook op christelijke feestdagen bij elkaar kwam.

Ten aanzien van de doop hield men zich aan het standpunt dat het ieders eigen keus was of hij of zij zich alsnog liet onderdompelen of dat de kinderdoop voldoende geacht werd. Wolter Hartman hield steeds vast aan de kinderdoop. Van der Wal en Vels lieten zich beiden onderdompelen. In eigen kring werd er niet gedoopt. Ook de kinderen van de gelovigen, na de afscheiding van 1935 geboren, werden niet gedoopt. In de praktijk kwam het er dus op neer dat uiteindelijk de volwassen doop volledig ingang gevonden zou hebben, stel dat de groep lang genoeg bestaan had. Het gebruik van de doop door onderdompeling was al enige jaren daarvoor in de kringen van de Hollandscheveldse- en Hoogeveense Maranatha-beweging gemeengoed geworden. De jong overleden Albert Hup had zich al voor zijn

trouwen (hij trouwde in 1933) door onderdompeling laten dopen. Mannus van Aalderen, Jaap Grote en mevrouw Schreurs van Stuifzand (waar Marten Faber thuis had gepreekt) waren op een zondagmorgen met zijn drieën naar Schoonoord geweest, waar ze alle drie tijdens een bijeenkomst van de plaatselijke Vergadering van Gelovigen gedoopt werden. Het zo vroeg ingang vinden van het gebruik van de grote doop, door onderdompeling en na het belijden van het geloof, houdt hoogst waarschijnlijk verband met de activiteiten van Marten Faber. Als evangelist van de Vergadering van Gelovigen droeg hij dit idee uit als voor hem de enige aanvaardbare vorm van dopen. Hij is hiermee van blijvende invloed geweest op de Maranatha-beweging in de gemeente Hoogeveen en werd hij één van de grondleggers van de latere Baptistengemeente van Hoogeveen.

De Maranatha-gemeente van Hollandscheveld en de Vergaderingen van Gelovigen hadden meer overeenkomsten dan verschillen. Ook de Maranatha-gemeente wilde geen instituut gaan vormen. De gemeente was volkomen zelfstandig van andere gemeenten, erkende enkel de bijbel als richtsnoer - en verwierp daarmee het aanvaarden van een kerkorde - terwijl er geen enkele ledenadministratie was. Alleen op het gebied van het avondmaal waren er verschillen met de latere groep van Hendrik Blok, een Vergadering van Gelovigen waarvan de wortels eveneens teruggaan op de Maranatha-conferentie van 1930. Verschillende personen, van wie bekend is dat ze zowel de samenkomsten van Blok als die van Vels bezocht hebben, verzekerden dat het verschil tussen beide groepen alleen op het avondmaal vastzat. Aanvankelijk moet Hendrik Blok zelfs enige tijd iedere zondag aanwezig geweest zijn bij de samenkomsten van de Maranatha-gemeente. Of dit in de Hollandscheveldse periode was, of later, toen men te Hoogeveen vergaderde, is niet met zekerheid bekend. Waarschijnlijk ging het nog om de periode te Hollandscheveld, want daarna ontstond zijn Vergadering van Gelovigen aan de Coevorderstraatweg. Hendrik Blok wilde om de verschillen in inzicht over het avondmaal, de broodbreking, niet bij de Maranatha-gemeente blijven.

De verschillen uitten zich in de frequentie van het avondmaal, welke vastzit op de rol die het avondmaal binnen het gemeentelven inneemt. De visie van Hendrik Blok, en die van de Vergadering van Gelovigen, is dat het avondmaal iedere zondag deel uit diende te maken van de samenkomst. Binnen de Maranatha-gemeente van Hollandscheveld werd dit niet zo gevoeld. Men vierde het avondmaal eens in de drie maanden, volgens enkele getuigen, of eens per maand, volgens een andere. Mogelijk kloppen beide verhalen, en zijn er onder invloed van discussies daarover verschuivingen in het ritme geweest, maar eens per week is het nooit geworden. Het avondmaal was toegankelijk voor iedereen die zich daartoe geroepen voelde.

Dat er ook buiten de kleine Maranatha-gemeente ook binnen de Hervormde Gemeente nog veel aanhang van de Maranatha-beweging in Hollandscheveld was, werd duidelijk als er sprekers van klasse gevraagd werden. Mensen met bekendheid in brede Maranathakringen, wiens namen genoemd werden in "Het Zoeklicht". In

die gevallen werd de zaal bij café Metselaar afgehuurd. Het publiek stroomde toe. Na afloop gebeurde het dat er mensen door broeders en zusters uit de Maranatha-gemeente opgezocht werden, waarna door middel van een dieper gesprek op het persoonlijke geloofsleven ingegaan werd, als men dat op prijs stelde. Soms sloten mensen zich na zo'n contact bij de gemeente aan, andere keren bleven ze met een verrijkt geloofsleven binnen de eigen gemeente. De indruk bestaat dat de activiteiten van de Maranatha-gemeente nooit bedoeld geweest zijn om aan ledenwerving te doen. Ook al stonden de vooraanstaande broeders van de groep nu buiten de kerk, als hun activiteiten konden leiden tot een bijdrage in de richting van het oorspronkelijke doel, het bijsturen van de Hervormde Gemeente zelf, was een bijeenkomst geslaagd. Wat dat betreft bleef ook de Maranatha-gemeente vasthouden aan de idealen van Johannes de Heer, die geen nieuwe kerk wilde stichten, maar de bestaande kerken en groeperingen zover wilde krijgen dat de wederkomst des Heeren een centralere plaats kreeg.

Onder de sprekers was ook broeder Kuiper, een christen-jood. Deze sprak zowel bij café Metselaar als te Noordscheschut bij Harkema. Verder moet volgens de overlevering ook ds. Hoekendijk nog eens een keer bij café Metselaar gesproken hebben. De namen van andere sprekers in de grotere openbare bijeenkomsten zijn niet blijven hangen in de herinnering. Wel de grote tentcampagne. Op het land van Berend Schonewille en Johanna, aan de Riegshoogtendijk, net voor het Jan Wintersdijkje, werd in de 30'er jaren door Kits en Zijlstra een serie samenkomsten georganiseerd. Zijlstra regelde alles rond de tent, opbouw, vervoer enz. Kits sprak. Later zou ook Zijlstra meer gaan spreken, om uiteindelijk predikant te worden. Hoewel het effect van dergelijke grote bijeenkomsten moeilijk meetbaar is, bestaat de indruk dat de invloed op de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld groot geweest is. We zagen al dat de kerkeraad van die gemeente verwachtte dat alleen al voor een dialezing de zaal achter de kerk te klein zou zijn, en de kerk zelf gebruikt zou moeten worden. Behalve meer aandacht voor de boodschap van de wederkomst des Heeren, stimuleerde men zo een gevoelsmatige, bevindelijke geloofsvisie, waarin een persoonlijk geloof op bijbelse grondslag overheerste over de regels van het instituut Kerk.

In een onderzoek uit 1959 komt zelfs naar voren dat delen van de Hervormde Gemeente, onder meer de toenmalige predikant, de Maranatha-beweging het verwijt maakt dat lijkt op een omwenteling in de verhoudingen ten opzichte van die in de 30'er jaren. Over de predikant wordt geschreven: "Het enige wat deze hun eigenlijk verwijt, is dat zij nu ze niets gevonden hebben, hiermee niet de kerk verrijken maar het voor zichzelf behouden." Kortom, de negatieve houding was verdwenen en men had de mensen zelfs graag in de eigen gemeente gehad. Van ds. Volger, de opvolger van ds. Kooiman, is bekend dat hij van mening was dat hij de zaken anders aangepakt zou hebben dan zijn voorganger. Het had nooit hoeven te gebeuren, dat een groep buiten de kerk kwam te staan, zo bracht hij naar voren bij kinderen een van de gedupeerde kerkvoogden. Misschien niet, maar gezien de

positieve bedoelingen van alle partijen, kunnen we ook stellen dat er krachten op gang gekomen waren, die niet of moeilijk beheersbaar bleken.

Behalve de vaste samenkomsten bij Wolter Hartman, werden er ook sporadisch samenkomsten in de woningen van derden gehouden. Deze werden dan door Vels geleid. Voor de oorlog gebeurde dat bij Gerrit Snippe (woonde te Nieuwlande, achterop de Jeulenvijk), bij Berend Seinen (woonde te Nieuwlande, aan het Oostopgaande), bij Jan Wieling (eveneens te Nieuwlande) en anderen. Het betrof samenkomsten in streken die te ver van het vaste vergaderadres aflagen om de geïnteresseerden een geregelde gang naar de eigenlijke samenkomsten mogelijk te maken. De samenkomsten bij Berend Seinen hebben zelfs een redelijk permanent karakter gekregen. In 1936 ontstond hier een kleine huisgemeente. Deze ging in 1937, in goed overleg met Vels, op in de toen ontstane Vergadering van Gelovigen van Hendrik Blok. Los van het houden van samenkomsten, hadden de mensen van de Maranatha-beweging onderling veel contact, en ook het bij elkaar op de koffie komen kon uitlopen in het zingen van liederen van Johannes de Heer of een bijbellezing en het bespreken daarvan. Deze informele bijeenkomsten hadden veel weg van conventikels. Ze waren er al voordat de gemeente bij Wolter Hartman vergaderde, en waren in feite de basis van waaruit de mensen hun activiteiten ontplooiden.

Ook in en rond de plaats Hoogeveen werden bijeenkomsten belegd, of zalen afgehuurd om sprekers de gelegenheid te geven het woord te doen. In de tijd dat Wolter Hartman nog leefde kwam Johannes de Heer naar Hoogeveen. Hij sprak in zaal Olde. Johannes de Heer is er meerdere malen geweest. Hij logeerde dan bij Vels. Behalve dat er dan ook in de woning van Vels samenkomsten gehouden werden, gebruikte Johannes de Heer zijn bezoeken aan Hollandsche~ veld ook om eens lekker te ontspannen. Hij werd onder meer vissend aangetroffen, waarbij hij bij Vels' woning onderin de wal van het Zuideropgaande zat. Ook Kits kwam spreken in Hoogeveen. Kits logeerde bij Van der Wal. Eigenlijk was er maar één plek in de omgeving waar geen Maranatha-bijeenkomsten gehouden werden: Elim. Daar was de invloed van de Gemeente des Heeren zo sterk, en de aandacht van Albert Otten voor de wederkomst des Heeren zo duidelijk aanwezig en zo indringend, dat er vrijwel geen aanhang van de Maranatha-beweging woonde.

De 6de oktober van het jaar 1937 was er een samenkomst in Stuifzand. Zoals gebruikelijk bij samenkomsten in de omgeving, gingen ook mensen uit Hollandscheveld er naar toe. Die avond vertrokken onder meer Wolter Hartman en zijn kinderen, samen met Vels, op de fiets naar Stuifzand. Het was een indringende bijeenkomst. Aan Wolter Hartman werd de vraag gesteld of hij wel durfde te sterven. Hij antwoordde: "Ik heb nu levensgenade en als het zover is stervensgenade. Daar zit ik niet over in." Na afloop van de bijeenkomst fietsten ze weer samen naar huis. Vels en Wolter Hartman praatten buiten nog wat na. Wolter Hartman ging naar bed. Even later stierf hij. Met hem ging een man heen, zonder wie het kerkelijke leven in Hollandscheveld en omstreken er heel anders uitgezien

had. Zijn rustige houding, gaf een tegenwicht aan de emotionelere krachten binnen de Maranatha-beweging en de toch wat gedrevenere Vels. Zo diende hij, ook na zijn vertrek, de Hervormde Gemeente van Hollandscheveld.

6.DE MARANATHA-GEMEENTE VAN HOOGVEEEN

ALBERT METSELAAR

De activiteiten van het Leger des Heils en Marten Faber leidden ertoe, dat velen in en rond de plaats Hoogeveen zich openstelden voor de Maranathaboodschap. Door openbare bijeenkomsten en sprekers in de plaats Hoogeveen zelf, kreeg de beweging daar een extra impuls. Slechts een klein deel van de mensen kwam ertoe om 's zondags naar Hollandscheveld te gaan, naar de samenkomsten bij Wolter Hartman. Sommigen verkozen binnen hun eigen kerk te blijven, anderen zouden wel willen, maar de afstand was te groot. Toen Wolter Hartman in 1937 stierf, verloor de Maranatha-gemeente van Hollandscheveld niet alleen een leider, maar ook het vaste adres van samenkomst. Er werd uitgezien naar een andere mogelijkheid om elkaar te ontmoeten. De woning van Vels was te afgelegen. Hij woonde te ver in de richting van Moscou. Verder was ook zijn echtgenote niet zo'n voorstander van de Maranatha-beweging, zodat dit adres afviel. Waarschijnlijk hebben deze motieven ook al meegespeeld in 1935, toen het eerste adres van zondagse samenkomst gezocht werd.

Er waren al ervaringen met de familie Olde, aan de Hoofdstraat te Hoogeveen. De familie had een manufacturenzaakje, met daarachter een zaaltje. Het zaaltje was sober ingericht, maar er stonden voldoende stoelen om de verwachte opkomst op te kunnen vangen. De familie Olde was bereid het zaaltje voor de zondagmorgens te verhuren. Er werden nu geen huishoudens meer belast met de opvang van gelovigen, doordat er niet meer in huiskamers vergaderd hoefde te worden. Door de centrale ligging was het zaaltje goed bereikbaar voor alle gelovigen uit Hoogeveen en omgeving. Vels was bereid iedere zondag van achterop het Zuideropgaande naar Hoogeveen te trekken. Het risico dat andere Hollandschevelders niet meer zo vaak zouden kunnen komen werd maar genomen. Over het algemeen bleven de mensen komen. Door de aanwas van Hoogeveners groeide de samenkomst al snel uit tot een groep van een 30-tal gelovigen per zondag. Aangezien niet iedereen iedere zondagmorgen kwam, moet de totale groep veel groter geweest zijn. In het licht van de ontplooiingsmogelijkheden van de Maranatha-beweging in de gemeente Hoogeveen, was de verhuizing naar de plaats Hoogeveen een succes.

Intern veranderde er niet veel. Vels en Van der Wal bleven de belangrijkste broeders binnen de groep. Zij verzorgden veelal de inleiding naar aanleiding van een bijbelgedeelte, maar ook andere aanwezigen konden het woord blijven voeren. Ook de activiteiten buiten de vaste samenkomsten om, ondermeer in de woningen van vaste bezoekers, bleven onveranderd doorgaan. Sprekers werden ook in deze fase zowel voor Hoogeveen als voor bijeenkomsten in Hollandscheveld gevraagd. Kits hield enkele samenkomsten, waarbij zijn tent opgezet werd aan de huidige De Vos van Steenwijklaan, in de toenmalige situatie op de noordkant van het begin van de Coevorderstraatweg. Ook voor de samenkomsten in kleine kring werden soms sprekers gevraagd. Hendrik Blok kwam zo af en toe langs in zaal Olde om de mensen toe te spreken. De gemeente van Hendrik Blok, de Vergadering van Gelovigen van Nieuweroord, en de Maranatha-gemeente van Hoogeveen, hadden contacten als waren ze broedergemeenten, net zo goed als Vels en Blok zelf vrienden van elkaar waren. Dit ondanks enige verschillen in theologische visies. Het kwam dan ook wel voor dat mensen van de Maranatha-gemeente van Hoogeveen gedoopt werden met behulp van de faciliteiten die Blok aan de Coevorderstraatweg ter beschikking stonden. In zaal Olde kon niet gedoopt worden.

Naast de vaste zondagmorgenbijeenkomst, kwamen de gelovigen ook in Hoogeveen wel door de week bij elkaar. Maar ook dat was geen nieuwtje in Hoogeveen. Voor 1937 is er al sprake van samenkomstjes bij Van der Wal, waarbij ook Vels en Hendrik Blok aanwezig waren. Er was een behoefte aan intensief contact tussen de gelovigen onderling, waaruit de behoefte groeide om dieper op onderwerpen in te gaan, of gewoon prettig de tijd met elkaar door te brengen door bijvoorbeeld liederen te zingen, zoals ook in Hollandscheveld nog steeds gebeurde. De bidstonden, op een gegeven moment op de zaterdagavonden in zaal Olde gehouden, kwamen voort uit dezelfde behoefte aan contact, ondersteuning en gemeente willen zijn met elkaar.

In de geschiedenis van de beide Maranatha-gemeenten, oftewel de ene van adres én groepsopbouw veranderde gemeente, was er behalve de de beide tentcampagnes (op het land van Berend Schonewille vóór, en aan de Coevorderstraatweg, na 1937) nog een derde hoogtepunt: de cursus van broeder Lucardie uit Doorn. Gedurende een winterseizoen kwam broeder Lucardie maandelijks langs. Hij sprak steeds over het zelfde thema, de eindtijd en de wederkomst des Heeren, waarbij hij op iedere bijeenkomst een gedeelte van het onderwerp uitgebreid behandelde. Hij deed dit aan de hand van lesmateriaal, dat onder de aanwezigen verspreid werd. Het was een groot stuk papier, met een oppervlakte van ongeveer drie A4-vellen, waarop schematisch weergegeven was wat er in de eindtijd zou gebeuren. Het vel was rijkelijk versierd met tekeningen, die aanschouwelijk overbrachten wat er bedoeld werd. In het schema en bij de tekeningen stonden de betreffende bijbelgedeelten vermeld. Wie de lessen eenmaal gevolgd had, kon aan de hand van het stuk papier en zijn eigen bijbel de stof overbrengen op derden. Het vel

papier werd, blijkens een handtekening linksonder, april 1938 ontworpen en getekend, naar voorbeeld van een uitgifte van een zekere Clarence Larkin. Het lesmateriaal zou een van de weinige blijvende herinneringen aan de Maranatha-gemeente gaan vormen, aangezien de gemeente geen enkele vorm van notulering of boekhouding kende. Het werd door de gelovigen met zorg bewaard.

Behalve broeder Lucardie, sprekend in zaal Olde, werden als gastsprekers van de Maranatha-gemeente van Hoogeveen genoemd: broeder Groen, uit Sint Pancras en broeder Klein Haneveld van de Vergadering van Gelovigen uit Stadskanaal, de vader van de bekende Jacob. De Maranatha-gemeente kreeg ook aanwas door sfeerveranderingen binnen het Leger des Heils.

Verschillende Heilsoldaten en -soldates voelden zich daar uiteindelijk niet meer thuis en sloten zich aan bij de gemeente in zaal Olde. In de oorlogsjaren sloten zich ook andere soldaten bij de gemeente aan, althans ze werden geregelde bezoekers in de tijd dat ze in Hoogeveen verbleven. Op een gegeven moment ontdekte men dat er twee Duitse soldaten op de gang stonden, in uniform. Ze hadden bekende melodieën gehoord. Het bleken Duitse Baptisten te zijn. Ze waren op de melodieën afgekomen waren, maar durfden niet verder dan de gang. Ze werden uitgenodigd om verder te komen. Sindsdien kwamen ze bijna iedere zondag. Ze voelden zich als Baptisten thuis in de gemeente, aangezien ze er iets in herkenden van hun eigen gemeenten. De ene soldaat kwam uit Berlijn en heette Erich Krieg. De andere heette Vos. De oorlogsjaren waren verder rustige jaren, waarin de gemeente amper meer sprekers van buitenaf kreeg, en er ook geen gelegenheid was voor andere bijzondere activiteiten. Alle vaste bezoekers van de Maranatha-gemeente overleefden de oorlog.

Na de oorlog kwam er een religieuze opleving in Hoogeveen en de buitengebieden, waar ook de Maranatha-gemeente op insprong. Naast de zondagmorgen-samenkomsten, waar meer mensen verschenen dan tijdens de oorlog, werden overal in de gemeente Hoogeveen weer kleinere bijeenkomsten gehouden, onder leiding van Vels, in de woningen van verschillende Maranatha-aanhangers. Dit gebeurde ook in het Hollandsche Veld, onder meer bij Klaas Snippen aan het Rechttuit en bij de familie Pastoor op de Beukerswijk. De samenkomst bij Olde aan de Hoofdstraat bleef echter de centrale plaats innemen. De andere samenkomsten waren daar een aanvulling op, waarbij ook mensen onder het gehoor van de Maranatha-boodschap kwamen, die niet in zaal Olde kwamen. Soms was een gezin slechts eenmaal gastadres. Bij de familie Pastoor zijn meerdere samenkomsten gehouden. De religieuze opleving had niet tot gevolg dat de vaste kring van bezoekers zich duurzaam uitbreidde. In het begin van de jaren vijftig ging het bezoekersaantal zelfs achteruit.

De Maranatha-gemeente had maar weinig jongeren onder de vaste bezoekers geteld. Van natuurlijke aanwas was maar amper sprake. De basis voor de gemeente was in de dertiger jaren gelegd. Ook toen al waren het niet de jongeren die in de Maranatha-boodschap geïnteresseerd waren. Langzamerhand vergrijsde de groep gelovigen. Enkele mensen stierven. Daarnaast haakten er mensen af omdat ze zich niet maar konden vinden in de bestaande gang van zaken of de langzaam doorgevoerde veranderingen. In godsdienstig opzicht bleef de groep stilstaan bij zoals ze in 1935 in de woning van Wolter Hartman gestart was. Er veranderden echter dingen die meer in het menselijke vlak lagen, zoals alle groepen veranderen door natuurlijke processen of doordat er zich mensen aansluiten die er aanvankelijk buiten staan. Eén van de veranderingen binnen de Maranatha-gemeente was de steeds centralere plaats van Vels. Althans, zo werd dit door enkele mensen ervaren. Kon aanvankelijk iedereen het woord voeren, later was het vooral Vels die voorging. Was aanvankelijk ieders beleving even belangrijk, later voelden sommige mensen meer leiding uitgaan van de opvattingen van Vels en minder ruimte voor hun eigen visie. Voor de één was het prettig te ervaren dat er daardoor meer structuur in de samenkomsten gekomen was. Enkele mensen haakten echter juist daarom af.

Het verschil tussen de Maranatha-gemeente, de Vergadering van Gelovigen van Hendrik Blok en de in 1954 gestichte Baptisten Gemeente van Hoogeveen, zat hem vooral in die structuur. Laatstgenoemde gemeente gaat daar verder in en geeft de leiding in de gemeente aan formeel bevestigde ambtsdragers. Wat betreft de sfeer tijdens de bijeenkomsten leken de drie hiervoor genoemde gemeenten vrij sterk op elkaar, wat goed verklaarbaar is uit de ontstaansgeschiedenis van de Baptisten Gemeente. Aanvankelijk begon ook de Hoogeveense Baptisten Gemeente met het houden van huiskamersamenkomsten. Dat was in de periode dat er nog geen sprake was van een geïnstitueerde gemeente. De samenkomsten werden gehouden bij de familie Brongers aan de Zuiderweg. Ze werden onder meer geleid door ds. Bouritius Sr. uit Zwolle. Aangezien er ook daar toen nog geen ambten ingesteld waren, werd van de eerste Hoogeveense baptisten veel persoonlijk initiatief verwacht. Tijdens een vergadering van zeven leden werd 7 januari 1951 besloten een Baptisten afdeling te gaan vormen van de Baptisten Gemeente te Stadskanaal. De afdeling huurde de voormalige Joodse school aan de Schutstraat, welke ze als "Bethel" 8 juli 1951 in gebruik nam. In 1953 ging zij in combinatie met de eveneens kleine Baptisten Gemeente van Assen, met steun van de Evangelisatie Commissie van de Unie, over tot het beroepen van een eigen voorganger. Dit werd ds. J.H. Blenkers, die zondag 17 januari 1954 werd bevestigd, tijdens een dienst in gebouw "Irene".

Op 9 februari 1954 werd de gemeente officieel geïnstitueerd als Baptisten Gemeente. De nieuwe Baptisten Gemeente sloot zich aan bij de Unie van Baptisten Gemeenten. De gemeente telde in 1957 nog maar 16 leden, maar dit

zegt niets van het aantal mensen dat de diensten bezocht. Het bezoekersaantal in de morgendienst lag tussen de 70 en 80 personen. 's Avonds kwamen er 20 tot 30 bezoekers. Enkele personen uit de Vergadering van Gelovigen van Blok waren toegetreden tot de kring van leden van de Baptisten Gemeente. Hoezeer de sfeer binnen de gemeente aansloot bij die van de Vergadering van Gelovigen van Blok, en de Maranatha-gemeente van Hoogeveen, blijkt uit de opmerking die ds.Blenkers te horen kreeg, toen hij ooit door de Unie op de vingers getikt werd. Ds.Blenkers kreeg te horen dat hij er een Baptisten Gemeente van moest maken, van die nieuwe gemeente uit Hoogeveen, en géén Vergadering van Gelovigen. Dat laatste was het geval, in de ogen van de collega-predikanten uit de Unie.

Verschillende personen die tot dan toe de Maranatha-gemeente bezochten, ervoeren de diensten van de Baptisten Gemeente eveneens als prettig. De overgang was een kleine stap. Een eigen predikant werd als een groot voordeel ervaren. Na de bevestiging van ds.Blenkers kwam een uitloop op gang. Een flink deel van de Maranatha-gemeente ging op in de vriendenkring van de Baptisten Gemeente, en bezocht sindsdien de diensten van die gemeente. Na de sterfgevallen, de vertrekkenden in verband met verschillen in inzicht over de wijze waarop de samenkomsten gehouden werden en de uitloop naar de Baptisten Gemeente, bleef er een kleine, ontgoochelde groep in zaal Olde over. De uitloop naar de Baptisten was de genadeklap voor de Maranatha-gemeente. In deze crisis stonden de achterblijvers voor de keus: óf in kleine kring verdergaan (veel energie steken in het vasthouden van de laatste bezoekers en het werven van nieuwe om de activiteiten van de gemeente in stand te kunnen houden) óf stoppen met de samenkomsten. Vels en de zijnen kozen voor het laatste. De fut was eruit. Werven was nooit hun doel geneest. Men vormde een noodgemeente, uit nood geboren, en hoefde niet koste wat kost te overleven. Daarbij komt nog dat in 1954 de situatie op geestelijk gebied wezenlijk anders lag dan in 1935, toen de gemeente in Hollandscheveld begonnen was.

In 1935 was er, buiten de bestaande kerken om, in de buitengebieden van de gemeente Hoogeveen alleen het alternatief van de Gemeente des Heeren. Dit alternatief sprak velen aan, die deel uitmaakten van de Elimse arbeidsbevolking. De middenklasse of meer gegoeden voelden zich er over het algemeen niet thuis. Voor de inwoners van de plaats Hoogeveen gold dat de overgang tussen de gemeenten waar ze uitkwamen, voornamelijk de Hervormde Gemeente van Hoogeveen, en de groeperingen buiten de grotere kerken om, te groot was en niet aansloot bij de nieuw verworven ervaringen. De Maranatha-gemeente vulde een geestelijke leegte. In 1954 lag de situatie volstrekt anders. In de buitengebieden waren in 1954 twee Vergaderingen van Gelovigen actief, terwijl uit de Gemeente des Heeren de Gemeenschap van Christenen voortgekomen was. In de plaats Hoogeveen bestonden alternatieven in de vorm van een Pinkstergemeente, ontstaan door de activiteiten van Indische Nederlanders, en de al genoemde Baptisten

Gemeente. Er was volop aandacht voor de wederkomst des Heeren, de kern van de Maranatha-boodschap. Deze boodschap werd ondermeer sterk opgepakt door de Baptisten Gemeente, wat gezien de achtergronden daarvan (een flinke aanwas uit de door de Maranatha-conferentie van 1930 ontstane groepen) niet verwonderlijk is. Een afzonderlijke Maranatha-gemeente was voor de achtergebleven bezoekers van de samenkomsten bij Olde niet meer noodzakelijk. In 1954 werd de familie Olde meegedeeld dat de zaal 's zondagsmorgens niet meer gehuurd werd. De gemeente had opgehouden te bestaan.

Oud-bezoekers van de Maranatha-gemeente werden in de loop der jaren in allerlei kleine, vrije gemeenten aangetroffen. Vels vergaderde op de zondag aanvankelijk onder meer met de groep van gelovigen, die zich ten huize van de familie Dekker te Elim met zang en bijbelstudie bezighield. Aanvankelijk was dit een van de gemeenten van de Gemeenschap van Christenen. Later, toen de Gemeenschap van Christenen naar Hollandscheveld vertrok, stond de groep ten huize van de familie Dekker er los van. Ook de achtergebleven gelovigen bij de familie Dekker zouden uiteindelijk in Hollandscheveld gaan vergaderen, omdat Jan Dekker naar het Rechthuis vertrok. Nadat de Noorse Broeders hier meer invloed kregen, was Vels weer enige tijd zonder vaste samenkomst. De Evangelische Gemeente van Hollandscheveld ontstond en een deel van de groep van Jan Dekker is daarin opgegaan. Vels vond daar een nieuw geestelijk thuis. Johan G. Vels stierf 22 februari 1975 op 81-jarige leeftijd. Hij werd 26 februari 1975 begraven op de begraafplaats van Hollandscheveld, dichtbij Wolter Hartman en naast het graf met de stoffelijke resten van zijn zoontje Hendrik en de beide levenloze kinderen. Vels' echtgenote, Roelofje Middelveldt, werd 89 jaar en werd 18 mei 1984 naast hem begraven.

In 1970, tijdens onderlinge strubbelingen in de groep van Jan Dekker over de vraag hoeveel invloed de Noorse Broeders daar konden hebben, schreef Vels een brief aan een medebroeder uit de groep. De eerste twee punten uit deze brief zijn in feite een geestelijk testament geworden. Hij schreef:

- 1. Het is mijn bedoeling steeds geweest om Jezus Naam groot te maken, zoals Hij is geopenbaard in de Schriften.**
- 2. Dat niet een verborgen doel, om iemand over te halen tot een vreemde leer of groep of sekte over te gaan of van een andere samenkomst weg te houden bij mij heeft voorgezeten.**

Dit waren de uitgangspunten geweest, waaraan hij heel zijn leven vorm heeft willen geven.

7. HENDRIK BLOK, DE FAMILIE SEINEN EN DE VERGADERING VAN GELOVIGEN

ALBERT METSELAAR

De familie van Hendrik Blok woonde oorspronkelijk bij de Groninger Pekela's, en later in Nieuw-Buinen. Hij was een zoon van Garrelt Blok en Trijntje Jonker. Hij trouwde 2 maart 1915 met Meentje Bos van Nieuw-Buinen. Ze vestigden zich te Nieuwlande, bij de Brouwerswijk, als zetboer en -boerin op een plaats van Jan Hospers. In de ogen van de omgeving was hij boer, maar als zetboer was je in werkelijkheid knecht en pispaal van de hoofdboer, zo waren zijn ervaringen. Hendrik moest tijdens de Eerste Wereldoorlog in dienst. Zijn jonge gezinnetje werd opgevangen bij de ouders van zijn vrouw, in Nieuw-Buinen. Lang heeft Hendrik het uniform niet aangehad. Hij werd afgekeurd vanwege zijn zwakke gezondheid. "Ga jij maar naar huis, jij gaat toch dood", waren de woorden waarmee men hem wegzond. Blijkbaar ware 's Heeren wegen anders. Het gezin Blok trok weer in de boerderij te Nieuwlande.

Achterop het land van Hendrik Blok woonde de familie Smand in een bouwvallig pand. Hendrik kon het goed met hen vinden. Ze spraken samen veel over de bijbel en zaten dan rond de haard van de Smands van gedachten te wisselen. Dina, de dochter van de Smands, was getrouwd met Berend Seinen. Ze woonden op de zuidkant van de Brouwerswijk, in de gemeente Hoogeveen. Hendrik Blok woonde op de oostkant van het Dwarsgat bij die Brouwerswijk en Dina's ouders, Peter Smand en Margje Okken, woonden daar nog weer ten oosten van, in de gemeente Oosterhesselen. Daar ze zo dicht bij elkaar woonden, waren Hendrik Blok en Berend Seinen in die tijd al bekenden van elkaar. Een arbeider als Berend Seinen kon niet op gelijk niveau omgaan met een Groninger boer als Hendrik Blok. De warme contacten tussen Hendrik Blok en zijn schoonouders maakten echter dat ze anders tegenover elkaar stonden dan gebruikelijk was binnen de plaatselijke sociale verhoudingen. In deze periode moet dan ook een vertrouwensbasis gelegd zijn, die in de dertiger jaren uitgebouwd werd. Hendrik Blok wilde echter weg van zijn plaats. Hij wilde boer worden op zijn eigen bedrijf. In 1919 scheidden hun wegen (voorlopig), toen "Vredesheim" gebouwd werd, Hendriks nieuwe en eigen boerderij, aan de Coevorderstraatweg, in de omgeving van Nieuweroord.

Hendrik Blok was Gereformeerd en viel onder de Gereformeerde Kerk van Nieuwlande, zoals hij ook bij alle andere maatschappelijke activiteiten op Nieuwlande gericht was. Van jongs af aan was hij actief betrokken bij het kerkewerk. Hij leidde een zondagschool, daarna een knapenvereniging, ging over op de leiding van een jongelingsvereniging en werd uiteindelijk ouderling. Goede vrienden uit zijn Gereformeerde periode waren Klaas Sminck en Frikke Norg. Ook met meester Van Goor, van de Gereformeerde School, kon hij het altijd goed vinden. Door zijn leiderschap deed Hendrik Blok veel aan bijbelonderzoek, aangezien hij regelmatig inleidingen moest houden. Hij kreeg daarbij impulsen van twee richtingen. Aan de ene kant stond daar de Gereformeerde Kerk, waar hij uiteindelijk lid van was en werkzaam in was. Aan de andere kant stond daar zijn broer Harm. Harm Blok was al jong tot inkeer gekomen en brak met de Gereformeerde wortels. Aanvankelijk was hij lid van de Vergadering van Gelovigen van Borger, later van die van Almelo, toen hij verhuisd was. Hoewel Hendrik steeds overtuigd bleef van het gelijk van de Gereformeerde Kerk, bleef de keus van zijn broer hem steeds weer dwingen om keer op keer stil te staan bij de vraag waar hij zichzelf het best thuis voelde.

Tot 1932 bleef hij vasthouden aan de Gereformeerde Kerk. Toch was in die laatste jaren de keus voor de Gereformeerde Kerk niet meer vanzelfsprekend. Hij wordt in de periode voor de breuk met deze kerk als 'zoekende' omschreven. Hendrik zocht mede tijdens de Maranatha-conferentie van 1930 te Hollandscheveld. Hij was daar aanwezig en liet de woorden van de sprekers op zich afkomen. In 1931 startte Albert Otten zijn openluchtsamenkomsten. Het kwam tot de vorming van een plaatselijke gemeente van de landelijke Gemeenten des Heeren. Hendrik Blok zocht Albert Otten op tijdens openluchtsamenkomsten en het kwam tot een debat. In 1932 hield Marten Faber van de Vergadering van Gelovigen openluchtsamenkomsten aan het Fietsep pad bij het Oostopgaande. Weer werd Hendrik Blok door ooggetuigen onder de aanwezigen vermeld. In deze periode trad hij tevens als preeklezer in het voetlicht, voor de gemeente van de Gereformeerde Kerk van Nieuwlande. De bezoeken aan de samenkomsten van derden en het eigen bijbelonderzoek deden hem zwaar twifelen aan de juistheid van de weg die de Gereformeerde Kerk volgde. De kerk was voor hem te star geworden. Er was in zijn beleving te weinig ruimte voor een persoonlijker geloof, zoals hij die in de samenkomsten, en zeker in de Vergadering van Gelovigen, dacht te vinden.

In 1932 hakte Hendrik Blok de knoop door, waarschijnlijk ten gevolge van de samenkomsten onder leiding van Marten Faber. Hij brak met de Gereformeerde Kerk. Een dergelijke keuze had direct gevolgen voor zijn hele gezin. Zijn kinderen werden uitgejouwd: "Maranatha! Maranatha!", net zoals de kinderen in Nieuw-Amsterdam na een andere keus van hun ouders "Wilson! Wilson!" nageschreeuwd kregen. De kinderen werden van de Gereformeerde school van Nieuwlande gehaald en gingen voortaan naar de

Hervormde school van Nieuweroord. Het gezin Blok, inmiddels waren er al tien kinderen, ging voortaan iedere zondag naar Schoonoord, naar de Vergadering van Gelovigen. In Hollandscheveld en omstreken was de Maranatha-beweging door de activiteiten van Marten Faber in het vaarwater van de Vergaderingen terecht gekomen. Voor de omgeving was er geen verschil meer. Tot op de dag van vandaag worden de Vergaderingen in Nieuwlande, Hollandscheveld en het Zuideropgaande door mensen mensen van buiten de Vergaderingen nog wel eens als "de Maranatha" aangeduid.

Dit is feitelijk geen juiste aanduiding, maar gezien het historisch verband tussen beide bewegingen in deze omgeving is het een verklaarbare benaming. Als de Maranatha-beweging in Hollandscheveld en omgeving de aanzet niet gegeven had, was de Vergadering van Gelovigen toentertijd niet van de grond gekomen. Alle grondleggers van de Vergadering van Gelovigen in dit gebied, waren mensen uit de Maranatha-beweging, inclusief Hendrik Blok. De Maranatha-gemeente uit Hollandscheveld, die door de problemen in de Hervormde Gemeente van dit dorp de meeste aandacht naar zich toe had getrokken, zat op één lijn met de Vergadering van Gelovigen uit de streek, behalve de visie op het avondmaal. Voor de omstanders, voor wie niet echt thuis was in wat er precies in de samenkomsten gebeurde, was het dus al gauw allemaal 'Maranatha!'.

De wekelijkse fietstocht naar Schoonoord was een hele opgave voor de familie. Omwille van de afstand werd er na enige tijd voor gekozen om naar Nieuw-Amsterdam te gaan, naar het "Maranatha"-gebouwtje. Dit was dus nog weer een reden waarom beide bewegingen moeilijk uit elkaar te houden waren. In een tijd dat zijn vader qua gezondheid achteruitging, en geregelder bezoeken op prijs gesteld werden, schafte Hendrik Blok zich een auto aan. De auto was te klein voor het hele gezin. Vader, moeder en de kleinere kinderen zaten in de auto, de oudere kinderen fietsten er 's zondags achteraan. Of Hendrik Blok te Schoonoord gedoopt werd, zoals een van de leden van deze Vergadering dacht te herinneren, of te Nieuw-Amsterdam, zoals een van de leden van Hendriks eigen Vergadering uit zijn mond zei vernomen te hebben, of te Emmer-Compasuum, zoals een zoon van Hendrik vertelde, is onduidelijk. Zeker is dat Hendrik Blok door de doop door onderdompeling zijn breuk met de Gereformeerde Kerk definitief maakte.

Met dezelfde ijver waarmee hij zich aanvankelijk inzette voor de Gereformeerde Kerk, ging hij nu aan het werk voor de Vergaderingen. Dat gebeurde zowel intern, waar hij als spreker opviel, onder meer tijdens de jaarlijkse conferenties te Schoonoord, als naar buiten toe. Hij werd een van de gastadressen voor de evangelisatiecampagnes van Jan de Jong en Frits Hofhuis. Daarnaast onderhield hij contacten met de mensen van de Maranatha-beweging uit Hollandscheveld en omstreken. De Maranathagedachte had een warme plaats in zijn hart. Hij en Vels zaten in veel opzichten

op dezelfde lijn. Hij was bevriend met hem en ze gingen graag samen een potje schaken. Daar ze op het punt van de avondmaalsviering (de broodbreking) van mening verschilden, kwam het niet tot een definitief aansluiten van Hendrik Blok bij de Maranatha-gemeente van Hollandscheveld en Hoogeveen. Hendrik ging op zoek naar andere wegen om zijn doel te bereiken: de vorming van een Vergadering in zijn eigen omgeving. Bij de vorming daarvan gaf de familie Seinen de doorslag.

De familie Seinen had steeds bij de Hervormde Kerk gehoord. In 1751 keerde zich een deel van de Hoogeveense gelovigen tegen de eigen predikant, als uitvloeisel van de zogenaamde Nijkerker-beweging. De indruk bestaat dat de roering mede een botsing waren tussen een liberale en een bevindelijke, confessionele stroming binnen de Hervormde Gemeente, waarbij de Nijkerker-beweging in de lijn van de laatste lag. Wichertien Arents, de vrouw van Seine Gosens, was een van de mensen die zich onder de Nijkerker-beweging schaarde, en tijdens de roeringen en een verstoorde kerkdienst haar stem liet horen. Uit Wichertien en Seine stamt de familie Seinen. In hoeverre de bevindelijke lijn, gericht op een persoonlijker geloof, zich in de daaropvolgende generaties ononderbroken voortgezet heeft, zullen we menselijkerwijs gesproken nooit weten. Wel is het opvallend dat in de dertiger jaren van de 20e eeuw een directe nazaat van hen, Berend Seinen, zich open stelde voor de persoonlijke prediking van de Maranathabeweging. Zo Seine Seinen, de vader van Berend Seinen, nog van het bestaan van Seine Gosens afwist, had hij die zijn bet-overgrootvader kunnen noemen. Al met al lagen er slechts vier generaties tussen Berend en de voorouders uit de Nijkerker-beweging.

Na een flinke periode op de Brouwerswijk gewoond te hebben, verhuisden Berend Seinen en Dina Smand in 1931 naar de gemeente Oosterhesselen, waar ze aan het Oostopgaande kwamen te wonen, in het huidige dorp Nieuwlands. In 1936 stelden Berend en Dina hun woning open voor Vels uit Hollandscheveld, om er samenkomsten te gaan houden. Dit maakt het waarschijnlijk dat onderlinge contacten al langer bestonden, maar hierover bestaat geen duidelijkheid. Vels hield er meerdere samenkomsten, waarbij diverse gezinnen uit Nieuwlande en omgeving aanwezig waren. De afstanden naar het vaste adres van samenkomst van de Maranatha-gemeente, bij Wolter Hartman aan het Hollandscheveldse Opgaande, werden te groot gevonden. Daarnaast speelde voor Vels het evangelisatie-element. Verschillende personen voelden zich nog niet geroepen om 's zondags naar de nieuwe gemeente te gaan, maar waren wel geïnteresseerd in de boodschap, en als die boodschap in hun eigen omgeving in de woning van een kennis gebracht werd, gingen ze er wel heen. Overigens zijn die samenkomsten bij Berend Seinen een zoveelste reden geweest om de Vergadering van Gelovigen en de Maranatha-beweging op één lijn te zetten. Voor de omwonenden was het duidelijk dat de samenkomsten te Nieuwlande/Nieuweroord onder leiding van Vels van de

Maranatha-beweging begonnen waren. Voor buitenstaanders was er enkel sprake van het wisselen van het vergaderadres, toen de samenkomsten in 1937 overgingen naar de woning van Hendrik Blok. In goed overleg met Vels, zo werd verzekerd, stopten de samenkomsten onder zijn leiding en gingen de families Seinen en Blok samen vergaderen.

11. DE MARANATHA-AUTO

ALBERT METSELAAR

Harm Blok, de broer van Hendrik Blok van de Coevorderstraatweg, woonde aanvankelijk te Nieuw-Buinen. Toen de industrie opkwam, verhuisde het gezin met tien kinderen naar Almelo. Harm werd schrijver op het kadaster, zo vertelden de mensen die hem gekend hadden. Zijn kinderen gingen de industrie in. Harm Blok was al jong geraakt door het evangelie. In het Rehoboth-lokaal te Almelo waren de samenkomsten van de Vergadering van Gelovigen, waarin Harm Blok ook een belangrijke rol speelde. Harm stelde een auto er beschikking, met een zeil, waarmee evangelisatiewerk verricht kon worden. De beide evangelisten op deze ‘Maranatha-auto’, zoals hij al snel werd genoemd, werden Jan de Jong en Frits Hofhuis.

De jongemannen leidden een zwervend bestaan. Ze kregen onderdak en de kost bij gezinnen die hen welgevallig waren. Overdag trokken ze met een bel door de dorpen en buurtschappen waar ze neerstreken. Ze riepen om waar en wanneer er samenkomsten waren. In hun vrachtwagentje hadden ze alles bij zich wat ze voor de samenkomsten nodig waren. Ze verkochten en verspreidden ook lektuur. De Levensgids van ds. Hoekendijk, leider van de Maranatha-conferentie te Hollandscheveld, hadden ze bij zich, evenals een boekje van Harm Blok en exemplaren van Het Zoeklicht van Johannes de Heer. Het boekje dat onder supervisie van Harm Blok uitgegeven was heette De Straatprediker. Het bevatte teksten van H.B. (Harm Blok), Fr.H. (Frits Hofhuis) en M.J.S. (Max J. Schreuder). De teksten van Frits Hofhuis geven een goed beeld van zijn stijl van prediking en de wijze waarop hij de mensen benaderde.

Jan de Jong kwam van Schoonoord. Hij was een zoon van Barteld de Jong, één van de leiders van de Vergadering van Gelovigen aldaar. Hij en Hendrik Blok kenden elkaar van diens bezoeken aan de Schoonoordse Vergadering. Nadat Hendrik Blok in 1932 over was gegaan naar de Vergadering, werd hij één van de vele gastgezinnen waarin Jan de Jong en Frits Hofhuis

opgevangen werden, tijdens hun evangelisatietochten. Ze streken regelmatig in Nieuwlande en omstreken neer, zingend uit de bundel van Johannes de Heeren en soms ook platen van hem draaiend. Frits Hofhuis kwam uit Hengelo. Hij was in 1930 begonnen met zijn evangelisatiewerk. Zwerven en trouwen ging niet samen. Toen Jan de Jong trouwde, stopte Jan ermee. Frits Hofhuis trouwde in 1939. Hij was na Jan de Jongs huwelijk nog enige tijd door gegaan. De auto van Harm Blok is in de laatste periode betrokken geraakt bij een ongeval en werd onherstelbaar beschadigd. Daarop kocht Frits zelf een auto, van iemand uit Rotterdam. Het was een camper met kastjes erin, een fatsoenlijk bed en een draagbaar en opvouwbaar Amerikaans orgel. Het bed in de auto maakte hem onafhankelijk van gastgezinnen. Ook met deze tweede auto is Frits Hofhuis in Nieuwlande en Hollandscheveld geweest. Verder evangeliseerden De Jong en Hofhuis veel in de veenstreken rond Nieuw-Amsterdam en Witteveen. Ze vormden samen een apart stukje religieuze geschiedenis, waarvan alleen nog wat foto's restten, en natuurlijk de laatste, bewaard gebleven exemplaren van 'De Straatprediker'.

12.DE VERGADERING VAN GELOVIGEN VAN NIEUWEROORD EN OMSTREKEN

ALBERT METSELAAR

In de woning van Handrik Blok werden vanaf 7 januari 1937 samenkomsten gehouden. De overstap naar dit adres gebeurde om puur praktische redenen. In zijn grote boerderij had Hendrik Blok veel meer ruimte dan in de kleine boerderij van Berend Seinen. De boerderij van Blok telde twee voorkamers. De ene was ingericht als kantoor. Hendrik Blok vervulde verschillende functies in het maatschappelijke leven en het kantoor diende onder meer als kantoor voor de Boerenleenbank. Dit kantoor ving de gelovigen op. De eerste samenkomst werd ook gebruikt voor het schrijven van een brief aan het koninklijk echtpaar. Prinses, later koningin, Juliana trad 7 januari 1937 in het huwelijk met prins Bernhard. In de brief werd aangegeven dat ze als gelovigen van verschillende kerken samen hadden gebeden voor het koninklijk huis. Ook de daaropvolgende samenkomsten hadden aanvankelijk vooral het

karakter van bidstonden. Uit die bidstonden groeiden "gewone" samenkomsten" van zang, gebed, bijbel lezen en brood breken. Uit dit voorzichtige begin kunnen we afleiden dat de gelovigen ook zoekende naar elkaar en elkaars grenzen waren. Wat was er samen mogelijk? Wat wilden ze wel en wat niet? In de bidstonden leerden ze elkaar beter kennen en maakten samen de keuze verder te gaan als een Vergadering van Gelovigen.

De samenkomsten groeiden. Berend Seinen en Dina hadden net als Hendrik Blok tien kinderen. De kinderen kregen aanhang. De families Vos en Faken van Nieuwlande sloten zich bij hen aan. Roelof ten Cate, een van de Maranatha-aanhangers uit Hollandscheveld die door de moeilijkheden binnen de Hervormde Gemeente zijn kerkelijke functie verloren had, verliet de samenkomsten van de Gemeente des Heeren en sloot zich eveneens bij hen aan. Met hem kwamen enkele familieleden. Het kantoor van Hendrik Blok zat propvol. Sommigen schatten het aantal aanwezigen in de kamer van 4 bij 5 meter op 40. Er zou iets moeten gebeuren, want zo kon het niet langer.

Als mensen na het bijwonen van de samenkomsten bij Blok de wens uitspraken gedoopt te worden door onderdompeling, gebeurde dit in het "Maranatha"-gebouwtje te Nieuw-Amsterdam. Daar werd, bijvoorbeeld, in 1937 Martje Blok, een dochter van Hendrik, gedoopt door Peter Wilson. De banden met deze Vergadering bleven steeds warm. Roelof Zeevat van de Vergadering van Nieuw-Amsterdam kwam nogal eens aan, als hij met zijn handeltje via de Coevorderstraatweg van Nieuw-Amsterdam naar Hoogeveen reisde. Roelof was marktkoopman. De Vergadering van Nieuw-Amsterdam bleef Blok nog tot op hoge leeftijd uitnodigen om eens te komen spreken. Zo nu en dan kwam bijna de gehele Vergadering van Nieuweroord over naar Nieuw-Amsterdam, als er iets bijzonders was. Aanvankelijk waren er maar een paar leden die de doop door onderdompeling ontvangen hadden, Hendrik Blok en enkels kinderen van hem. Een doopvont was in het eerste stadium van de Vergadering te Nieuweroord dan ook nog niet zo nodig. De groep was klein en niet iedereen was er nog aan toe om deze beslissing te nemen. Voor de eerste dopelingen was de tocht naar Nieuw-Amsterdam nog wel te doen. Later groeide toch de behoefte in eigen kring te dopen. Met de vindingrijkheid die veel Vergadering-mensen eigen is, werd een oplossing bedacht voor het doopprobleem.

Hendrik Blok kocht in Hoogeveen een grafkelder bij een betonfabriek. De grafkelder werd naar zijn boerderij overgebracht en in de koestal geplaatst. Aangezien de koestal alleen in de zomermaanden vrij was voor het houden van doopdiensten, waren de doopmogelijkheden dus beperkt door de wisseling der seizoenen. De 26e mei 1948 betrok Harm Blok, een zoon van Hendrik, een woning aan de Coevorderstraatweg in de buurt van zijn vader. Achter de woning stond een grote schuur. De grafkelder werd overgebracht naar deze schuur. Vanaf dat moment kon er het hele jaar door gedoopt worden. De

schuur bood ruimte aan zo'n 40-50 mensen, om bij de doopdiensten aanwezig te zijn. In deze schuur heeft het betonnen doopvont gestaan tot 1963, tot de bouw van "Samuël", aan de Otto Zomerweg te Hollandscheveld, waarnaar het werd overgebracht. Voor het zover zou zijn, zou de Vergadering nog verschillende onderkomens hebben.

De Tweede Wereldoorlog leek aanvankelijk voor de Vergadering niet veel belemmeringen op te leveren. Van de gelovigen heeft iedereen de oorlog overleefd. Peter Wilson kon nog af en toe naar Drenthe komen. In 1942 trouwde Garrelt, een zoon van Hendrik Blok, en Wilson heeft nog gesproken bij zijn huwelijk. De Hoogeveense Courant uit de oorlogsjaren maakte duidelijk dat er dat jaar een Pinksterconferentie te Nieuwlande gehouden werd. We lezen van "Samenkomsten Vrije Gelovigen." Zaterdagavond 23 mei 1942 20.00 uur, zondagavond 24 mei 1942 20.00 uur en maandag 2e Pinksterdag 25 mei om 10.30 uur, 14.00 uur en 19.00 uur. De samenkomsten werden gehouden in zaal J. van de Vinne te Nieuwlande. Er waren diverse sprekers, waaronder Gerrit Ernste. Het was een hoogtepunt voor de Vergadering, in deze moeilijke jaren. Het probleem van het ruimtegebrek in de woning van Hendrik Blok werd in 1944 opgelost door 's zondagsmorgens café Koster af te gaan huren. Het café van Piet Koster stond eveneens aan de Coevorderstraatweg, bij het begin van de Meerboomweg. 's Zaterdagavonds, als de laatste klant, het café verlaten had, werd de verlofruimte schoongemaakt. Alle stoelen werden netjes op een rij gezet. Als het licht uitging, was de ruimte gereed om de andere morgen de gelovigen te ontvangen.

Behalve bij Piet Koster werden er op doordeweekse dagen ook samenkomsten gehouden ten huize van de bezoekers van de Vergadering of anderen die hen een warm hart toedroegen. In Hollandscheveld gebeurde dit ondermeer ten huize van Roelof ten Cate op de Boswijk en bij Kroesen te Moscou. Dit nam in de eerste jaren na de oorlog sterk toe. Deze huissamenkomsten waren kleiner qua bezoekersaantal en er kwamen nogal wat mensen uit de naaste omgeving, die niet gewoon waren de samenkomsten op de zondagen te bezoeken. Blok had het maar druk met dit evangelisatiewerk. Op de motor reisde hij de mensen af. De samenkomst bij Kroesen te Moscou, en anderen op de Reinder van Oostenwijk, werden in de buurt van de woning van Vels gehouden. De Vergadering van Gelovigen van Blok en de Maranatha-gemeente van Vels hadden geen onderlinge grens, net zomin als de andere Vergaderingen dit hadden. Het was maar net welke samenkomst de mensen het meest aansprak.

Zelf hielden Vels en Blok hun werk strikt gescheiden. Blok kwam wel een enkele keer spreken in de Maranatha-gemeente te Hoogeveen, maar daarbuiten traden ze zelden of nooit samen in het voetlicht. Dat ze samen bijvoorbeeld de begrafenis van Aaldert Pastoor leidden, toen deze in 1951 overleed, was een uitzondering. Aaldert Pastoor, zijn echtgenote en dochter,

bezochten aanvankelijk de Maranatha-gemeente. Toen in de oorlog bij gebrek aan banden de fietsen onbruikbaar werden, kozen ze voor de samenkomst van Vels, die te voet beter bereikbaar was. Dit moet in 1944 zijn geweest, toen Blok's samenkomst door de grotere ruimte van café Koster aantrekkelijk werd voor geïnteresseerden. Zo had de familie zowel aan Blok als aan Vels dierbare herinneringen.

De persoonlijke banden met Vels' gemeenteleden bleven bestaan, ondanks het gescheiden evangelisatiewerk. Niet alleen doordat Vels bevriend was met Blok, maar ook doordat Vels contact bleef houden met Berend Seinen. Diens zoon, ook een Berend, was zelfs nog een jaar of zes knecht bij Vels. Op de vrachtfiets van Vels leverde hij bestellingen af of haalde meel. Van der Wal van de Maranatha-gemeente was een huisvriend van de familie Blok. Hij en Hendrik Blok zaten regelmatig te schaken. Ook de jongere generaties van de diverse gemeenten gingen intensief met elkaar om. De kinderen van Hendrik Blok waren bevriend met de kinderen van Berend Seinen. Sientje, de dochter van Wolter Hartman, was bevriend met Geertje Mol, waar Garrelt Blok (zoon van Hendrik) mee zou trouwen. Ada Vels, de dochter van 'de' Vels was bevriend met Martje, dochter van Hendrik Blok. Het geeft mede aan hoe goed de mensen met elkaar om bleven gaan, ondanks dat de Maranatha-gemeente en de Vergadering van Nieuweroord niet helemaal op één lijn zaten.

De samenkomsten in het café van Piet Koster hadden in hoofdlijnen hetzelfde verloop. De gelovigen kwamen binnen. Er werden wat nieuwtjes uitgewisseld. Als het tijd was om te beginnen stelde iemand een lied voor. In de ochtenddienst van 10.00u was dat een lied uit de Voorhoeve-bundel, in de middagdienst van 14.30 uur werd er gezongen uit de bundel van Johannes de Heer. Iedereen kon een lied voorstellen, jong en oud. Samen werd het gezongen. Na dit lied werd er gebeden. Eén van de broeders zette in, de anderen konden het gebed overnemen. Als er na een stilte na de laatste bidder niemand meer inhaakte, stelde wederom iemand een lied voor, dat gezongen werd. Blok had meestal al een bijbelgedeelte voorbereid. Hij las een gedeelte uit het Woord en hield er een inleiding over. Na zijn 'amen' sprak een andere broeder uit wat hem aan de hand van de tekst en de inleiding recht uit het hart kwam. Iedere broeder die wat wil zeggen kreeg daar de kans toe. Tussendoor werd zonodig nog eens weer de bijbel opengeslagen, als daar aan de hand van wat gezegd werd behoefte toe bestond. Nadat de laatste broeder gesproken had, werd er weer een lied voorgesteld en gezongen. Daarop volgde een volgende gebedsronde, als voorbereiding op de broodbreking. Na de wekelijkse broodbreking werd de samenkomst met weer een gebedsronde afgesloten.

13.DE CRISIS VAN 1952 TE NIEUWEROORD

ALBERT METSELAAR

Zo nu en dan was er een bijbelleraar of evangelist in de samenkomst van de Vergadering van Gelovigen van Nieuweroord aanwezig, die de mensen onderwees en met hen van gedachten wisselde. Dit ging nogal eens gepaard met een openbare vergadering c.q. preekbeurt in café Van der Vinne te Nieuwlande, waarbij via een advertentie in de krant de bevolking uitgenodigd werd te komen luisteren en eventueel mede van gedachten te wisselen. Dit gebeurde niet altijd. Peter Wilson, de grote man op de achtergrond, kwam veelal alleen in de samenkomsten bij Koster. Een enkele keer werden er evangelisatiecampagnes gehouden die nog groter van opzet waren. Juni 1949 bijvoorbeeld, werd een grote tent opgebouwd op het terrein van J.Lunenburg. Vrijdag 17 en zaterdag 18 juni werden er 's avonds om 8 uur samenkomsten gehouden. Zondag 19 juni was zaal Homan te Hogeveen afgehuurd. 's morgens om 10.00u was er een samenkomst, 's middags om 14.00u was er een speciale jeugdsamenkomst en 's avonds om 19.30u was er een evangelisatiesamenkomst, waarbij iedereen uitgenodigd was. Dit in tegenstelling tot de ochtend, waarbij de samenkomst meer bedoeld was voor de mensen van de Vergadering van Gelovigen. De sprekers die al die keren de mensen het evangelie zouden brengen waren Jacob Klein Haneveld, Frits Niemeijer en Albert Ramaker. De door de Vergadering uitgenodigde sprekers logeerden steeds bij de familie Blok. Behalve de hier genoemde personen kwamen ook Klaas Rozendal, Geert Huisman en anderen spreken. Klaas Rozendal had veel contact met de Vergadering van Emmen en omgeving en oorspronkelijk niet met die van Nieuweroord, wat duidelijk het werkterrein van Peter Wilson was. Maar toen Wilson door ouderdom en ziekte niet meer kon, was hij een van degenen die dit gat op probeerden te vullen.

Bijbelleraar Ramaker wist zich zijn eerste kennismaking met de Vergadering van Gelovigen van Nieuweroord nog goed te herinneren, toen hem naar informatie gevraagd werd. Zijn eerste bezoek, was naar zijn schatting in 1947. Hij ging met de trein van Rotterdam naar Hogeveen. Hij stapte over op de stoomtram. In Noordscheschut stapte hij uit. Hij kwam terecht bij een van de zoons van Blok, "Naar ik meen Eildert", vertelde hij. "Enfin, hij bracht mij achter op de motor naar Vredesheim. 's Avonds samenkomst in Nieuwlande, waar ik mocht spreken. Zondagmorgen was het zo glad dat de zoons van broeder Blok op de schaats over de weg naar de samenkomst gingen. Broeder Blok had een oude legerjeep, en hij durfde wel op de spiegelgladde straatweg.

Dat was mijn eerste kennismaking. De samenkomst was in een zaaltje achter een café, wel hartelijk en spontaan. Later zijn wij met de tent meermalen in de omgeving geweest." Tot in het begin van de zeventiger jaren kwam Ramaker in Hollandscheveld. De laatste keer was, voor zover hij zich wist te herinneren, ter gelegenheid van een conferentie op Tweede Paasdag.

In 1952 kwam het tot een scheuring binnen de open vergaderingen in Nederland. Het was een landelijke scheuring met een lang voorspel. Tussen de nagelaten papieren van Peter Wilson bevindt zich een boekje uit 1938 van Klaas Rozendal, getiteld "De boom der kennis des goeds en des kwaads". Uit de rode strepen die Peter Wilson in het boekje zette, de uitroeptekens, de vraagtekens en de aandachtskruisjes die de strepen nog bekrachtigden, en uit de de door Wilson naast de tekst geschreven bijbelteksten, kunnen we opmaken dat Peter Wilson het lang niet eens was met Klaas Rozendal. Het merendeel van de bekende evangelisten verging het net zo. Hoewel ze het onderling niet eens waren, tolereerden ze elkaar en trachtten ze de gemeenschap met elkaar te bewaren. Jarenlang ging het goed. Ook binnen de Vergaderingen hielden de voor- en tegenstanders van de verschillende richtingen elkaar in evenwicht.

In 1952 ging het mis. Albert Ramaker vertelde erover: "Een groep van Vergaderingen kon niet langer met broeder K. Rozendal meegaan, vanwege een aantal leerstukken en de uitwerking daarvan in de praktijk. Een tweede groep ging met broeder K.Rozendal mee en verbrak met ons (= ondermeer Ramaker, Niemeijer en Klein Haneveld) het contact. Een derde groep stelde zich neutraal op en ontving alle broeders. In de vierde plaats zijn er door die onenigheden en scheuringen een aantal gelovigen andere wegen gegaan. Sommigen hebben zelfs elke gemeenschap met gelovigen gebroken. Het is niet eenvoudig de leerverschillen te omschrijven. Een, misschien extreem doorgevoerde rechtvaardigingsleer, die broeder K.Rozendal voorstond, had tot gevolg, dat elke vorm van tucht werd afgewezen. In theorie en praktijk leidde dat tot bepaalde situaties, die broeder Rozendal zelf zeker niet heeft gewild. Ik heb daar veel verdriet van gehad, omdat ik een aantal broeders ben kwijtgeraakt, waarmee ik jaren gemeenschap had." En: "Als ik terug denk aan de vele jaren die voorbijgingen, kan het mij verdrietig maken, dat er zoveel moeilijkheden geweest zijn in diverse Vergaderingen van Gelovigen in Nederland." A.Ramaker kon later (1989) met enige afstand op deze periode terugkijken.

Hoe keken de gelovigen tegen Klaas Rozendal aan? Een broeder die in de periode na 1952 aan Rozendals kant stond, vishandelaar Cornelis Westman, gaf het volgende beeld, vrijwel in dezelfde woorden als hier weergegeven: God had Klaas Rozendal geroepen en leidde alles. Het kwam voor dat hij in Den Haag naar het station liep om naar elders te reizen voor een spreekbeurt, maar geen geld bij zich had. Hij ging toch in de rij staan en iemand in de rij,

die hem kende betaalde de reis. Dat stuurde God zo. Klaas Rozendal was hard, keihard. Harder dan de evangelisten Huisman en Wiebe de Jong, die ook hard waren. Hij sloeg de mensen met het evangelie voor de kop. Er was geen of weinig ruimte voor andersdenkenden, zo het er staat, zo staat het er. Zeer doen gaf niet. Men kon beter in één keer de pleister hard van een wond aftrekken, dan keer op keer beetje bij beetje zeer doen. Applaus voor een persoon was niet nodig. Het was zelfs verkeerd. Je geeft iemand zijn loon al op aarde! Je onthoudt hem zijn loon in de hemel! Hij (Klaas Rozendal) kreeg nogal eens geld toe gestopt, 10, 20 of 25 gulden. Hij zei nooit 'dankjewel'. Wie zou je moeten bedanken? Alleen God, want die had dat zo gestuurd! Het avondmaal was niet verkeerd, maar ook niet nodig. Jezus had dat bedoeld voor "de zijnen", zijn discipelen dus. Zo stond het er, het was niet voor ons bedoeld, dat was er later van gemaakt. En het gedenken? Als je als bekeerde Christen aan Jezus hand loopt, gedenk je hem toch dagelijks? Zo, zoals hier beschreven, kwamen Klaas Rozendal en zijn arbeid over op de groep gelovigen die hem steunde. De mensen waren blij met zijn duidelijkheid. Ze wisten wat ze hadden aan hem en aan de bijbel.

Maar voor zijn vijanden gaf Klaas Rozendal's houding en leer aanleiding tot verwijdering en uiteindelijk zelfs een definitieve breuk. Een in 1989 door een broeder van de Vergadering van Nieuwlande ter beschikking gesteld vlugschrift, verspreid door iemand uit Oudewater, geeft de twee voornaamste geschilpunten als volgt weer:

1. Volgens Klaas Rozendal was de Gemeente wel het lichaam van Christus, maar niet de Bruid van Christus. Dit achtte men in strijd met bijvoorbeeld Efeze 5:23
2. Volgens Klaas Rozendal was de pijniging van de ongelovige in de poel van vuur niet eeuwig, omdat door de prediking van de Heere Jezus in het dodenrijk er uiteindelijk hoop tot bevrijding voor de veroordeelden zou zijn. Dit zag men als een vorm van de leer van de alverzoening, en men achtte dit in strijd met ondermeer Openbaringen 20: 12-15.

Al langere tijd waren er meningsverschillen geweest over Klaas Rozendal en zijn leer, ook binnen de Vergadering te Nieuweroord. De broeders respecteerden elkaar, met gevolg dat ze zowel Klaas Rozendal als de evangelisten van de andere stroming binnen de open vergaderingen uit bleven nodigen. In 1952 ging het mis tijdens een doordeweekse vergadering, in de woning van Hendrik Blok. Er ontstonden twee kampen, waarvan het één geleid werd door Blok persoonlijk, en het andere door enkele jongere gelovigen, Seine en Piet, zonen van Berend Seinen en Dina Smand. De moeilijkheden bleven doorspelen in de samenkomsten van de daaropvolgende zondagmorgens. In de discussies speelden allerlei dingen door elkaar en al pratende ontstond er over meer dingen ruzie. Sommigen herinnerden zich nog

dat Klaas Rozendal verweten werd de alverzoening te preken, wat inhoudt dat uiteindelijk iedereen behouden zal worden, ongeacht zijn levenswandel of bekering. Anderen vertelden van het menselijk falen. De mensen konden niet meer met elkaar omgaan.

Eén van de ooggetuigen, met oog voor de onderlinge verhoudingen, sprak van een machtsconflict. Een groep jongeren wenste de algemene leiding van oudere Hendrik Blok niet langer te accepteren. Aan de andere kant bleef Blok zelf trachten die leiding in handen te houden. Hoewel het conflict voor het oog ging over een leerstrijd en de vraag hoe men zich op moest stellen binnen het landelijke conflict vóór of tegen Klaas Rozendal, kwamen er krachten naar boven die onder andere omstandigheden mogelijk beheersbaar gebleken waren, maar in dit specifieke geval, waarin principiële keuzes geforceerd gemaakt moesten worden, door de omstandigheden versterkt werden. Hendrik Blok trachtte de leerstrijd te beheersen door te weigeren om voorlopig nog een evangelist uit te nodigen. Geen Klaas Rozendal, maar ook geen andere. Eerst moest de gemeente intern tot rust komen. Kortom, Hendrik Blok probeerde de gemeente in het landelijke conflict een neutrale houding in te laten nemen. De aanhang van Klaas Rozendal accepteerde dit niet. Ze nodigden zélf Klaas Rozendal uit. Het gevolg was een daarna nooit meer herstelde scheuring.

Vóór de scheuring was het aantal mensen dat op de zondagmorgen bij Piet Koster in het café vergaderde naar schatting 50-60 personen. Een foto van omstreeks 1955 van de Vergadering van Gelovigen van Nieuwlande, vergaderend bij café Van der Vinne, telt 24 personen. Misschien stond niet iedereen op de foto, maar misschien is ook de schatting van 50 personen niet helemaal juist. Wel kan op basis van deze cijfers geschat worden dat 1/3e tot de helft van de vaste bezoekers van de Vergadering van Gelovigen van Nieuweroord na de problemen van 1952 niet meer naar café Koster ging. De uitloop was een schok voor de achterblijvers. Na de breuk, enkele weken voor de kerstdagen van 1952, is er zelfs enige zondagen niet meer vergaderd bij Piet Koster. We weten het van gelovigen die wel wisten dat er wat aan de hand was, maar niet van het juiste op de hoogte waren. Ze gingen naar café Koster in de veronderstelling daar een samenkomst te vinden en kwamen voor een dichte deur. De ruimte was opgezegd. Na enkele weken waren de achterblijvers de schok weer zover te boven, dat ze opnieuw in café Koster bij elkaar kwamen. Opnieuw trachtte Hendrik Blok een Vergadering van Gelovigen op te bouwen, op basis van de broeders en zusters die hem trouw gebleven waren.

Uitgaande van een leerstrijd hadden het gelijk of het ongelijk van de gescheiden partijen te maken met het wel of niet juist zijn van de lijnen van de evangelisten die men volgde. Een waardeoordeel zal dan ook afhangen van de leer die de beoordelaar aanhangt. Uitgaande van de machtsstrijd, ligt de zaak veel complexer. Hendrik Blok had een overheersende positie binnen de Vergadering van Gelovigen van Nieuweroord, en dat was gezien vanuit de

eigen historie eigenlijk ook logisch. Bij het begin van de samenkomsten in zijn woning, in 1937, was hij degene die het enige oudere mannelijke lid, dat volwassen gedoopt was. De anderen moesten nog groeien in de leer van de Vergaderingen. Als Groninger boer, wat hij in de ogen van velen nog was, genoot hij automatisch een status, waar veel arbeiders, waaruit de rest van de Vergadering van Nieuweroord voornamelijk bestond, tegenop keken. Heel wat bezoekers van de samenkomsten waren nog jong in die dagen. Voor hen was Hendrik Blok van een generatie eerder, wat nog eens extra gewicht in de schaal legde. In 1952 waren de jongeren van toen veertigers geworden, om de leiders van zijn tegenstanders maar te typeren, en als volwassen mannen, die eveneens geschoold waren in de leer van de Vergaderingen, hadden ze binnen de samenkomsten dezelfde rechten als de anderen.

Wel is het zo dat op basis van talenten, zoals de gave van het woord of een bijzondere bijbelkennis binnen de Vergadering plaatselijke, regionale of landelijke evangelisten of bijbelleraren geaccepteerd werden, iets wat ook Bloks aanvankelijke positie legitimeerde, maar ook in dit opzicht waren Hendrik Blok en zijn medebroeders naar elkaar toegegroeid, getuige het feit dat de mensen die bij Van der Vinne gingen vergaderen ook zonder hem een vruchtbare samenkomst konden beleggen. Daar komt nog bij dat de aanvankelijke status van Bloks kennis ondergraven was door incidenten, die in een andere situatie gemakkelijk vergeten waren. Blok hield zich intensief bezig met de wederkomst des Heren. Hij liet zich soms ontvallen deze nog tijdens zijn leven te verwachten. Toen in 1948 de staat Israël gesticht werd, bracht hij naar voren dat nu de tempel herbouwd zou worden. Dit alles in het licht van de profetieën. De broeders aanvaardden dit, tot iemand erachter kwam dat er nog een moskee op de plaats van de tempel stond, die herbouw onmogelijk maakte. Sommigen ervoeren dit als het afgaan van Hendrik Blok. Om kort te gaan, in het kader van de gedachte van de machtsstrijd, is de positie van beide partijen zo op het oog goed verklaarbaar en invoelbaar en is goed of fout moeilijk op de partijen van toepassing.

Ook speelde vermoedelijk een natuurlijk generatieconflict. Hendrik Blok was al 62. Als veertigers zich willen ontplooiën, omdat ze het gevoel hebben daar voldoende begaafd voor te zijn, wordt van de oudere generatie verwacht daar de ruimte toe te scheppen. Als de oudere generatie het gevoel heeft dat de jongere op een verkeerd spoor zit - hier komt de leerstrijd weer om de hoek kijken - is voor die generatie het tijdstip nog niet gekomen waarop teruggetreden kan worden. Verder zij hier opgemerkt dat binnen de Vergaderingen het terugtreden van ouderen niet vanzelfsprekend is, wat voor jongere volwassenen frustraties op kan leveren. Al met al kan de crisis van 1952 van verschillende invalshoeken belicht worden, waarvan de leerstrijd rond Klaas Rozendal er maar één is. Voor de mensen die er middenin zaten was de ruimte niet voor dit soort bespiegelingen. Pas veel later, toen er van

enige afstand op teruggekeken kon worden, konden standpunten worden gerelativeerd.

14.DE VERGADERING VAN GELOVIGEN VAN HOLLANDSCHEVELD 1961-1971

ALBERT METSELAAR

Hendrik Blok en de andere anti-Rozendalisten bleven de hoofdgroep van de Nederlandse open vergaderingen trouw en bleven in café Koster vergaderen, totdat dit verbouwd werd. In 1955 word het café omgebouwd tot winkel. Jaap Koster, de zoon van Piet, had enige tijd in een noodwoning gewoond, een gebouwtje ander het café. Aangezien Jaap een pand te Noordscheschut gekregen had, kon de Vergadering van Gelovigen in de noodwoning vergaderen. Het was er klein, maar het ging net. Toen de groep uit begon te breiden moest er naar ander onderdak uitgekeken worden. Gezien de herkomst van de toenmalige vergaderende gelovigen, leek een centraler vergaderadres dan dat te Nieuweroord wenselijk. Beide problemen werden opgelost in 1959. Dat jaar werd de huur van het gebouwtje opgezegd en ging de Vergadering over naar Hollandscheveld, waar men 's zondags in het Eigen Gebouw bij elkaar kwam.

De Vergadering had toen inmiddels al een tweede uitloop van leden doorstaan, die kleiner was dan die van 1952. Na de instituering van een Baptisten Gemeente te Hoogeveen kozen enkele broeders (o.a. Garrelt Blok, Tjalle van Dalen en Wolter van der Meer) ervoor zich aan te sluiten bij deze nieuwe gemeente. Zelf gaven ze aan dat het de structuur van die gemeente was die hen trok. Doordat de Baptisten Gemeente ambten erkende, waren bepaalde dingen beter geregeld. Onder de achterblijvers werd gesuggereerd dat het de verminderde tucht was die hen getrokken zou hebben. Hoe het ook zei, de groep gelovigen die in 1959 in het Eigen Gebouw vergaderde was qua samenstelling ten opzichte van de beginperiode sterk veranderd. Wat gebleven was, waren de oude waarden en ideeën van de open Vergaderingen van Gelovigen. Wat eraan toegevoegd was, waren enkele gelovigen uit de voormalige, inmiddels opgeheven, Maranatha-gemeente. Zowel Van der Wal uit Hoogeveen als Jan Booij en zijn echtgenote van de Coevorderstraatweg, kwamen regelmatig bij hen ter samenkomst.

In de loop van de vijftiger jaren stierven Berend Seinen en Roelof ten Cate, twee Maranatha-mensen uit de beginperiode van de plaatselijke beweging.

Berend Seinen woonde al lang niet meer aan het Oostopgaande. Hij was verhuisd naar de Beukerswijk. Na de splitsing van 1952 bleef hij bij Blok, net als Roelof ten Cate. Door zijn slechte gezondheidstoestand kon hij de samenkomsten op den duur amper of niet meer bezoeken. Hij verhuisde kort voor zijn dood naar het pand Riegshoogtendijk no.68. Roelof ten Cate kreeg een hersenbloeding, tijdens een samenkomst, en stierf. Zo verloor de Vergadering van Gelovigen nogmaals enkele broeders. Daar stond tegenover dat er in de Vergadering broeders een ontwikkeling doormaakten en doorgemaakt hadden, waardoor ze de verantwoording van het leiden van de samenkomsten en de gemeente samen met Blok konden dragen. Toen dan ook het idee uitgewerkt moest worden om zelf een vergadergebouw te bouwen, waren er mensen genoeg te vinden die zich daarvoor in wilden zetten. De groep was inmiddels zover gegroeid, dat men ook wat betref ledental en financiële draagkracht deze stap kon maken. In totaal bezochten toendertijd een 50-tal mensen de wekelijkse samenkomsten. Eén van de broeders ging de gelovigen, die toen nog in het Eigen Gebouw vergaderden, wekelijks bijlans en zamelde dan gelden in. De pot werd uitgebreid met de inkomsten uit arbeid die de gelovigen speciaal daarvoor aannamen: ze zochten karweitjes op, en stortten de verdiensten in de pot.

In 1960 werden aan het Rechttuit, in de woning van Berend Seinen (zoon van Berend en Dina) bidstonden gehouden. De bidstonden werden speciaal belegd voor het nieuwe gebouw. Hendrik Blok kwam tijdens een van die bidstonden met een advertentie. In Appelscha werd een cafetaria te koop aangeboden. Dit werd als een teken ervaren. Berend Karssies, Berend Seinen, Hendrik Blok, en Wietze Hoogeveen gingen kijken en kochten het gebouw. Het gebouw werd gedemonteerd en op een vrachtwagen door Geert Bruins naar Hollandscheveld gebracht. Gezamenlijk bouwden ze het houten gebouw weer op, aan de Otto Zomerweg, achter de woning van broeder Albert van Dalen. Behalve de al genoemde broeders worden als de medewerkers vermeld: Jan ten Cate, Roelof ten Cate, Bé Seinen, Harm Vos, Roelof Vos, Albert van Dalen en Albert ten Cate, waarbij timmerman Bé Seinen (een zoon van Berend) en Hendrik Blok als de leiders van de bouw werden genoemd. Ook de vrouwen droegen, waar mogelijk, een steentje bij. Ze waren actief bij de schoonmaak en de inrichting. De officiële opening van het gebouw stond gepland voor zaterdag 18 januari 1961. De dag daarvoor meldde de: Hoogeveensche Courant, bij een foto:

HOLLANDSCHEVELD - Morgen-, zaterdagavond, zal aan de Otto Zomerweg achter nr. 45 bovenstaand gebouwtje officieel in gebruik worden genomen als "kerk-lokaal" voor de Vergadering van Gelovigen. De Vergadering van Gelovigen is een vrij kleine groep, die hier reeds bestaat vanaf 1937. Nu, na een kwart eeuw, hebben ze eindelijk de beschikking over een eigen gebouw. Door alle leden van de groep is hard gewerkt om dit resultaat tot stand te brengen. Men heeft bieten geroid, aardappels gekrabd en andere werkzaamheden verricht, om

een financiële basis te krijgen. Het gebouw, waarin plm. 100 zitplaatsen zijn en een keuken, is met eigen krachten getimmerd en geschilderd. De leden van de Vergadering van Gelovigen zijn afkomstig uit Hollandscheveld en omliggende dorpen. Een van de pioniers is de heer H. Blok, van de Coevorderstraatweg. Een bekende figuur in het chrktelijke en algemene verenigingsleven van Nieuwtande.

Ook van de openingsavond zelf werd een verslag in de Hoogeveense Courant geplaatst:

HOLLANDSCHEVELD - Zaterdagavond vond aan de Otto Zomerweg de officiële opening plaats van het nieuwe gebouw van de Vergadering van Gelovigen, dt dankzij gezamenlijke inspanning van alle leden van deze gemeenschap achter perceel nr. 45 is verrezen. Door het barre weer en de slechte weg was de opkomst kleiner dan ze had kunnen zijn. Maar toch was er nog een redelijke belangstelling. Een openingswoord werd gesproken door de heer H.Blok naar aanleiding van 1 Johannes 5 vers 13-15: "Dit heb ik u geschreven, die gelooft in den naam van den Zoon Gods, opdat gij weet dat gij eeuwig leven hebt. En dit is de vrijmoedigheid, die wij tegenover Hem hebben, dat Hij, indien wij iets bidden naar Zijn wil, ons verhoort. En indien wij weten, dat Hij ons verhoort, wat wij ook bidden, weten wij, dat wij de beden verkregen hebben, die wij van Hem hebben gebeden." De heer Blok richtte dankwoorden tot allen, die aan de totstandkoming van het gebouw hebben meegewerkt. Hij noemde hierbij speciaal het gemeentebestuur en Gemeentewerken van Hoogeveen, die spontaan hun medewerking hadden gegeven.

Het verdere gedeelte vna de bijeenkomst stond onder leiding van de heer B.Seinen, die een gedeelte voorlas uit Romeinen 5. Muzikale medewerking verleende het eigen muziekgroepje op het podium, bestaande uit 11 personen. Als bijzondere gast was aanwezig de 85-jarige H. Bevelander uit Apeldoorn die de aanwezigen vergastte op cither-spel. Verder werd het woord gevoerd door de heren K.Wilts uit Amsterdam, die een enveloppe met inhoud aanbood, Van Zoelen uit Hilversum en J.ter Burg uit Apeldoorn. Het slotwoord van de goede en door allen als gezegend ervaren bijeenkomst werd gesproken door de heer W.Hoogeveen.

Behalve de financiële steun, in de vorm van een enveloppe met inhoud van een Vergadering uit Amsterdam, had K.Wilts in de loop van dat jaar nog een verrassing in petto. Hendrik Blok kende K. Wilts uit de oorlogsjaren, toen de laatste als etenhaler naar Drenthe kwam. K.Wilts was een van de broeders die kennigemaakt had met André Bergsma (Egbert Andrew Bergsma, geboren 16-3-1927 te Winnipeg, Canada). André Bergsma kwam in 1961 naar Amsterdam. Officieel was hij huisschilder, maar zijn komst naar Nederland had een andere achtergrond. De Canadese broeders van de Vergaderingen van Gelovigen zonden evangelisten uit, om overal in de wereld gemeenten te stichten. In hun ogen was Nederland niet meer zo recht in de leer, zodat ook

bestaande Vergaderingen omgevormd moesten worden naar Canadees model. Aanvankelijk werkte André Bergsma in Amsterdam. Van daaruit trok hij naar een gesloten gemeente in Friesland. Zijn zedende gemeenten in Canada kwamen erachter dat hij bij de gesloten broeders werkte, iets wat hen veel te ver ging, en dreigden hun financiële steun in te houden. Al met al moest André Bergsma van de ene dag op de andere omzien naar een andere gemeente, die hem van steun zou kunnen zijn en die hij zou kunnen gebruiken als basis voor zijn verdere evangelisatiewerk.

K.Wilts had nog steeds contact met hem. Deze stelde de Vergadering van Gelovigen te Hollandscheveld voor. André Bergsma ging hiermee accoord, zoveel keus was er toen ook niet, en werd door K.Wilts bij Hendrik Blok geïntroduceerd. Deze aanvaardde hem als broeder binnen de Vergadering van Hollandscheveld en met zijn drieën gingen ze daarop naar Berend Seinen aan het Rechthuis, waar hij eveneens voorgesteld werd. Hij zou daar in de kost komen. December 1963 werd hij ingeschreven als inwoner van de gemeente Hoogeveen, wonend op Rechthuis no.7. Hij zou daar zes jaar in de kost blijven, zo wisten de mensen te vertellen waar hij in huis was, en de periode Bergsma kan dan ook gesteld worden op eind 1963 tot eind 1969.

André Bergsma nam in de samenkomsten de leiding op zich. Hendrik Blok liet dit gebeuren. Hij had de broeders van de Vergadering daarvoor steeds zelf gestimuleerd dingen te gaan lezen, na te zoeken, naar voren te brengen. Ondanks dat bleef hij de leidende persoon binnen de Vergadering, tot op het moment dat André Bergsma de aangeboden ruimte met beide handen aangreep. Per slot van rekening was dat ook het doel van zijn komst: evangeliseren en de leer van de Canadese Vergaderingen overbrengen. Ondanks de door hemzelf geboden ruimte, was dit voor Hendrik Blok niet altijd een prettige ervaring, maar hij liet zich er amper over uit. Als hem er naar gevraagd werd, maakte hij bijvoorbeeld een opmerking over "twee hanen in één hok", maar hij trachtte zich in de situatie te schikken. Per slot van rekening was hij toen al flink in de 70, en dat is geen leeftijd om een machtsstrijd aan te gaan. Hij had gezien wat zo'n machtsstrijd in 1952 had gedaan, en wilde de leiding wel overgeven.

Hendrik Blok schikte zich ook in de veranderingen die onder invloed van André Bergsma doorgevoerd werden. De rol van de vrouwen werd teruggedrongen. Ze mochten niet meer spreken tijdens de samenkomsten en dienden met bedekt hoofd aanwezig te zijn. De onderlinge tucht werd strenger. De opkomende televisie, die pas in de zestiger jaren voor de meeste gezinnen toegankelijk werd, was voor de gelovigen uit den boze. Aanvankelijk ervoeren velen de prediking van André Bergsma als prettig en duidelijk, al bleef een enkeling kritisch, maar was niet voldoende van de tongriem gesneden om er iets tegen in te brengen. De Vergadering groeide in deze jaren, door de

evangelisatie van André Bergsma en doordat mensen uit religieuze nieuwsgierigheid naar hem kwamen luisteren en regelmatig bleven komen.

Op 26 februari 1966 stierf Meentje Bos, de echtgenote van Hendrik Blok. Het was een slag voor velen. In de jaren dat de samenkomsten nog bij haar thuis gehouden werden, had ze de mensen als een moeder opgevangen. Ook daarna bleef ze een moeder voor velen, in de wijze waarop ze in haar zorgzaamheid en aandacht met de vaste bezoekers van de Vergadering omging. Enige tijd daarna kwam het tot een botsing tussen de oude leider en de nieuwe leider van de Vergadering van Hollandscheveld. Het ging over persoonlijke dingen, die André Bergsma ter ore gekomen waren en die daarna binnen de samenkomsten naar voren gebracht werden. Het waren zaken over de levenswandel van Hendrik Blok. Ze hadden normaal gesproken onder vier ogen moeten blijven. Hendrik had zich steeds als een heer gedragen, maar de dame aan wie hij zijn gevoelens voorlegde kon daar niet mee omgaan.

Deze persoonlijke informatie over Hendrik Blok en de wijze waarom André Bergsma daarop reageerde maakte dat beide partijen elkaar onaanvaardbaar vonden. Het kwam niet weer tot een verbroedering. André Bergsma eiste van Hendrik Blok een schuldbelijdenis, terwijl Hendrik niet het gevoel had dat er iets verkeerd was gebeurd. Hendrik Blok weigerde Bergsma's visie te volgen en kon daarom niet anders dan wegblijven van de samenkomsten. Met hem bleven ook zijn kinderen weg, voor zover ze nog de samenkomsten in Hollandscheveld bezochten. De onderlinge strubbelingen en de wijze waarop met Hendrik Blok omgegaan was, waren voor derden een reden om eveneens Bergsma's samenkomsten de rug toe te keren. De uitloop leidde niet tot een nieuwe Vergadering. De mensen sloten zich aan bij bestaande groeperingen. Daarmee was in het midden van de zestiger jaren in feite aan de Otto Zomerweg een in sfeer, leer, leiding en in de veranderende groep aanwezigen, een nieuwe Vergadering ontstaan.

Het evangelisatiewerk van André Bergsma leidde ertoe dat er meerdere bestaande Vergaderingen overgingen tot de aanvaarding van zijn leer. Met Hollandscheveld als standplaats reisde hij als evangelist naar de gemeenten die hem uitnodigden. In deze arbeid werd hij na enige tijd bijgestaan door Lou Zwaan, eveneens door de Canadese Vergaderingen naar Nederland gezonden. Ze waren geboren uit Nederlandse families, zodat ze de taal goed machtig waren. In Hollandscheveld bouwde André Bergsma aan een evangelisatiewagen, opdat hij ook in gebieden actief zou kunnen zijn waar nog geen Vergaderingen en gastadressen c.q. zaalaccomodatie beschikbaar was. De evangelisatiewagen deed dienst als mobiele zaal. Na zes jaar in Hollandscheveld gewoond en gewerkt te hebben, moest André Hergsma weer verder. Zijn opdracht, het stichten van nieuwe Vergaderingen in de lijn van zijn opdrachtgevers, had als consequentie dat hij niet te lang in een plaats kon

blijven. Hij vertrok naar Dedemsvaart, al bleef hij nog van eind 1969 tot mei 1971 ingeschreven in de gemeente Hoogeveen.

In Dedemsvaart trachtte hij door middel van evangelisatiewerk een Vergadering te stichten, wat hem ook gelukt is. Om binnen deze Vergadering ervaren broeders aan zijn zijde te hebben, vroeg hij enkele broeders van de Vergadering van Hollandscheveld bij hem in Dedemsvaart ter samenkomst te komen. Op een gegeven moment gingen er zeker vier broeders van Hollandscheveld naar Dedemsvaart: Berend Karssies, Albert van Dalen, Albert ten Cate en Klaas Mol. Sommigen om andere redenen dan enkel op verzoek van André Bergsma, want het proces van uitloop in de Vergadering van Gelovigen te Hollandscheveld was door allerlei onderlinge moeilijkheden nog steeds niet tot stilstand gekomen. In een later stadium zouden enkele broeders weer naar de "eigen" samenkomst in Hollandscheveld komen. Berend Karssies was voor 1971 al weer terug. De Hollandscheveldse broeders, aanvankelijk zo nauw samenwerkend met Dedemsvaart, ervoeren later de sfeer als minder prettig. Nadat ze hun eigen weg waren gegaan, los van de lijn van Bergsma, voelden ze dat de broeders van Dedemsvaart zich tegen hen afzetten. Hollandscheveld, dat was in hun ogen maar niets, vertelde Berend Karssies. Na enige jaren droeg André Bergsma zijn arbeid in Dedemsvaart over aan Lou Zwaan. Hij vertrok naar zijn Canadese vaderland.

Na het vertrek van André Bergsma, in 1969, werd door de kleine groep overgeblevenen in het gebouw Samuël weer wat intensiever omgekeken naar andere evangelisten. Jacob Klein Haneveld en Martin Plomp waren enkele uitgenodigde sprekers, waarvan de namen later nog herinnerd werden. Eén van de overgebleven broeders zei: "Zullen we Anne Rozendal eens uitnodigen?" Anne Rozendal was de zoon van Klaas. Na één keer uitgenodigd te zijn, en in de samenkomst gesproken te hebben, bleef hij uit eigen initiatief eens per maand komen. Het was een periode waarin de mensen ontmoedigd raakten. Er waren zoveel vaste bezoekers van de samenkomsten vertrokken, om al genoemde redenen, de uitoefening van de tucht door André Bergsma, André Bergsma zelf of problemen tussen de broeders onderling, dat eraan getwijfeld werd of men wel door moest gaan. Ermee stoppen? Zo niet, wat dan? Het antwoord kwam naarmate men de beslissing voor zich uit schoof. Langzamerhand groeiden de laatste bezoekers van de samenkomsten, soms niet meer dan zes mensen aan een tafel, steeds meer in de lijn van Anne Rozendal. In Nieuwlande vergaderde nog een groep gelovigen, ook klein, en eveneens in de lijn van Rozendal. In 1971 kwam het tot een fusie.

15. DE VERGADERING VAN GELOVIGEN VAN NIEUWLANDE 1952-1963

ALBERT METSELAAR

In 1952, na de breuk met Hendrik Blok, begonnen leden van de Vergadering van Gelovigen samen te komen bij café J.van der Vinne, aan de Johannes Poststraat te Nieuwlande. Het waren de broeders van de lijn van Klaas Rozenda, één van de landelijke evangelisten, die vanwege zijn leerbeginselen bij velen uit de gratie geraakt was. Omdat zijn aanhang niet voldoende ruimte ervoer binnen de Vergadering van Gelovigen te Nieuweroord, kwam het na enige strubbelingen tot een uittreding. De nieuwe Vergadering van Nieuwlande werd begeleid en gestimuleerd Door Klaas Rozendal zelf. De gelovigen waren niet gewend om de algehele leiding in handen te hebben, maar ze leerden snel en waren door de steun van Klaas Rozendal uitgegroeid tot een volwaardige Vergadering. Je vooraanstaande broeders in de Vergadering uit die periode waren Seine en Piet Seinen, Arend Faken, Jan Luchies en Jan Vos.

Al binnen de Vergadering rond Hendrik Blok hadden de mensen veel aandacht gehad voor muziek en werden er instrumenten gebruikt om een zanggroepje te begeleiden. De Vergadering van Nieuwlande pakte dit werk direct weer op. Zo kwam het al in 1952 tot de vorming van J.L.O., Jezus Leidt Ons. Deze zang- en muziekgroep bracht tot grote vreugde van velen het evangelie in samenkomsten, kerken en zalen. De jaarlijkse uitvoering trekt nog steeds veel publiek. Hoewel Klaas Rozendal de belangrijkste evangelist bleef, begonnen de broeders in de loop van de tijd ook andere bijbelleraren uit te nodigen. Wiebe de Jong en Geert Huisman waren degenen die het meest kwamen. Wat betreft hun duidelijkheid in de leer liepen ze niet zo ver uit elkaar, al had een ieder wel zo zijn eigen accenten. Klaas Rozendal stierf. De Vergadering van Nieuwlande zat met een probleem, evenals andere Vergaderingen die Klaas Rozendal bij de scheuring van 1952 gevolgd waren. Ze hielden nog steeds vast aan zijn ideeën, maar er was geen enkele evangelist die deze in Nederland op zodanige wijze uitdroeg, dat hij dienst plaats in kon nemen.

Een zoon van Klaas, Anne Rozendal, woonde in het buitenland en leidde daar een gemeente. Hij had daarnaast een goede baan. Na de dood van zijn vader werd hij aangeschreven. Hem werd verzocht de plaats van zijn vader over te nemen. Het antwoord bracht enige beroering met zich mee. Anne Rozendal wilde wel naar Nederland komen, maar dan zou men voor een inkomen

moeten zorgen. Zijn vader had door een openbaring de roeping als evangelist ervaren, zo had hij de mensen verteld, en evenals de andere evangelisten had hij een onzeker inkomen, doordat dit afhing van de giften. Het was ook tegen de principes van de mensen van de Vergaderingen om een salaris te garanderen, want dan zou men in wezen in een verkapte vorm alsnog een ambt instellen, terwijl men er steeds vanuit ging dat de Heilige Geest door alle gelovigen werkte en iedereen zijn plaats in de verkondiging had. Men stelde dan ook dat Anne Rozendal geen salarisgarantie kreeg. Als het zijn roeping was om te komen, zou hij zonder dat moeten komen. Anne Rozendal ervoer inderdaad de roeping om te komen. Hij trachtte de plaats in te nemen, die door zijn vaders dood opengevallen was.

Hoewel Anne Rozendal zich met veel inzet van zijn taak kweet, had de plaats van zijn vader zoveel te maken gehad met zijn hele persoonlijkheid en wat de mensen samen met hem meegemaakt hadden, dat deze in wezen niet over te nemen was. Daar stond echter tegenover dat diverse Vergaderingen hem aanvaardden zoals hij was, zodat hij velen tot zegen was. Anderen verbraken het contact met hem. Binnen de Vergadering van Nieuwlande groeiden langzamerhand twee partijen. Een deel van de mensen ervoer zegen bij Anne Rozendals evangelisatiewerk en bijbelse leiding, een ander deel zette zich er tegen af. Ze groeiden meer naar Geert Huisman toe. Men kende hem al vanuit de veertiger jaren. Hij woonde tijdelijk in een keet bij Kremboong, in verband met een project waar hij bij betrokken was. Toendertijd kwam hij zowel privé bij Hendrik Blok thuis als in de Vergadering. Er ontstond een vriendschappelijke band tussen hem en Blok, terwijl hij ook het vertrouwen won van veel mensen van de toenmalige Vergadering. Waarschijnlijk heeft die vertrouwensband een grote rol gespeeld, toen de Vergadering van Nieuwlande na de dood van Klaas Rozendal een vaderfiguur kwijt was. Behalve dat Anne Rozendal aan de ene kant de rol van zijn vader niet helemaal over kon nemen, had hij ook geen langdurige vertrouwensrelatie met de gelovigen van Nieuwlande. Waarschijnlijk hebben al deze dingen in zijn nadeel gewerkt, toen ook nog duidelijk werd dat de leer van Geert Huisman uit Sneek en die van hem niet op één lijn te brengen was.

In de leer van Rozendal zaten punten die men veroordeelde als deel van de leer van de alverzoening. Anderen beschuldigden Geert Huisman er juist weer van de alverzoening te prediken, en zeiden achteraf dat dit op den duur de belangrijkste reden was om met hem te breken. Hoewel er onder elkaar veel over de leerpunten gesproken werd, en men er niet uitkwam, was er nog steeds voldoende tolerantie om met elkaar door te gaan in één Vergadering. Dit werd anders toen Geert Huisman en Anne Rozendal op een zondag in 1963 samen aanwezig waren. De samenkomst was bedoeld om duidelijkheid te krijgen in de standpunten en te trachten op één lijn te komen. Dit lukte niet. De samenkomst werd beëindigd toen Geert Huisman ging staan en zei: "Broeders en zusters, brood en beker zijn niet meer van ons, maar om dat na te laten,

zover zijn we nog niet!" Samen verder ging niet meer. Niet alleen speelde de discussie over de alverzoening. Ook specifieke leerpunten van vader en zoon Rozendal stonden ter discussie, en werden door Geert Huisman bestreden. De opmerking van Huisman over 'brood en beker' moet ook in dit verband worden gezien, want de Rozendals hadden daar eigen inzichten over. Het onvermijdelijke gevolg was, dat een deel van de broeders en zusters elders zou moeten vergaderen. Ongeveer een derde van de mensen volgde Anne Rozendal, de rest bleef in de lijn van Geert Huisman vergaderen. Vanaf 1963 kende Nieuwlande twee Vergaderingen van Gelovigen.

16. DE ROZENDALISTISCHE VERGADERING VAN NIEUWLANDE 1963-1971

ALBERT METSELAAR

De Rozendalisten vergaderden vanaf 1963 afzonderlijk. Aanvankelijk gebeurde dit in de Gereformeerde School aan de Dorpsstraat, later in het Dorpshuis. De broeders onder hen waren ondermeer Hendrik Huisjes, Hendrik van Nuil, Albert Mol, Cornelis Westman en Piet Seinen. Anne Rozendal bleef regelmatig langs komen. De scheuring van 1963 was wederom dwars door de familie Seinen gegaan. In 1952 leiden Piet en Seine de mensen die Klaas Rozendal steunden, nu gingen ze ieder huns weegs. De samenkomsten, iedere zondagmorgen om 10.15 uur, werden hooguit door 10-15 mensen bezocht. Zoals zovelen zochten ze de zegen niet in het aantal, maar in de verdieping van het geloof. Zeker wanneer de samenkomst een sterk persoonlijk karakter heeft, kan een kleine groep het laatste positief beïnvloeden. Na enig verloop werd de groep wel érg klein.

In 1971 bestond er zowel in Nieuwlande als in Hollandscheveld een kleine Vergadering, waarin het gedachtengoed van Anne Rozendal en zijn visie op de bijbel werden gevolgd. Samengaan zou in hun aller voordeel zijn. Anne Rozendal kon in één samenkomst doen wat hij anders in twee moest, de groep van Nieuwlande had geen eigen onderkomen en wist niet wat de toekomst zou brengen, toen bleek dat de andere groep van Nieuwlande bleef groeien, zonder dat er bij henzelf sprake was van aanwas. De kleine Vergadering van Hollandscheveld verkeerde in twijfels over al dan niet doorgaan en een (te) kleine groep mensen moest een (nog) te groot gebouw in stand houden. De afstanden stonden samengaan niet in de weg, daar de verbeterde verbindingen

door de dempingen in de zestiger jaren de wereld verkleind had. De vraag was of ze geestelijk op één lijn konden komen. De samenkomsten verschilden niet zoveel van zoals ze in de vijftiger jaren bij Piet Koster gehouden werden. Het verschil zat hem in de details. De details waren echter voor beide groepen even waardevol.

In 1971 werden er enkele vergaderingen gehouden tussen de laatste broeders van de Vergadering van Gelovigen te Hollandscheveld en de Rozendalisten van Nieuwlande. Na een stuk of vier vergaderingen waren ze eruit. De Vergaderingen van Hollandscheveld en Nieuwlande (Dorpshuis) zouden fuseren. De broeders van Nieuwlande accepteerden enkele waarden uit het geloofsgoed van de Hollandscheveldse broeders (o.a. het feit dat de vrouwen niet in de samenkomsten mochten spreken en het hoofd bedekt moesten houden), terwijl de broeders van Hollandscheveld toezeiden te zullen breken met de andere evangelisten die ze daarvoor uitnodigden. Genoemd werden de namen van Jacob Klein Hanpveld en Martin Plomp, maar ook Albert Ramaker herinnerde eraan dat zijn laatste bezoek te Hollandscheveld in het begin van de zeventiger jaren was, zodat men ook met hem brak bij de fusie van 1971. In 1971 werd de ruimte in het Dorpshuis te Nieuwlande opgezegd. Sindsdien vergaderden de hiervoor genoemde broeders van de voormalige Rozendalistische Vergadering van Nieuwlande samen met de broeders van Hollandscheveld, in gebouw Samuël aan de Otto Zomerweg. Bijbelleraar Anne Rozendal kwam veel in Hollandscheveld, nadat de fusie voltrokken was.

17. DE VERGADERING VAN GELOVIGEN VAN DE OTTOZOMERWEG 1971 E.V.

ALBERT METSELAAR

De fusie tussen de Rozendalistische Vergadering van Nieuwlande en de gedeeltelijk in die lijn meevoelde Vergadering van de Otto Zomerweg heeft tien jaar stand gehouden. Langzamerhand veranderde er het een en ander. Het ging sluipenderwijs. De veranderingen binnen de Vergadering van de Otto Zomerweg hebben sterk verband gehouden met de veranderende rol van Berend Karssies binnen de Vergadering. Berend vertelde in maart 1953 tot bekering gekomen te zijn. Berend Seinen van het Rechttuit zag hij als zijn geestelijke vader. Berend Seinen was zijn steun en toeverlaat, waardoor hij helemaal opnieuw opgevoed werd, in de geest van het evangelie. Tot Berend

Seinens dood (1990) kwam Berend Karssies daar nog regelmatig langs om te bespreken wat hem bezig hield, hoe hij de dingen aan moest pakken, en met de steeds zieker wordende Berend Seinen (ernstige CARA-patiënt) over de zaken van dood en leven na te denken.

Berend Karssies ging in de zeventiger jaren bijbelstudie volgen bij Dato Steenhuis, bijbelleraar te Meppel en later te Nijverdal. Daardoor kwam hij onder invloed van andere ideeën dan binnen de eigen Vergadering gebruikelijk waren. In de samenkomst werd hij aangesproken op zijn bezoeken aan Steenhuis. Waarom ging hij daar toch steeds naar toe? Hij gaf als antwoord, dat hij dat deed om opgebouwd te worden. De vrouw, die hem op zijn gedrag had aangesproken, gaf als reactie: "Maor wij dan Berend?" Daarmee bedoelde ze zich af te vragen of zij dan niet opgebouwd hoefden te worden. Berend nam sinds de studie bij Steenhuis, volgens Wessel Doldersum, niet meer aan wat de ouderen in de eigen Vergadering leerden, maar gaf vaak ook niet door wat hij bij Steenhuis leerde. Kortom, er ontstond afstand tussen broeders onderling in de groep. Voor Wessel Doldersum speelde ook het probleem van de oudsten. Hij vond het gebruikelijk dat de oudsten van een Vergadering degenen waren die in daadwerkelijke ervaring met de Vergadering er het langst bij waren. Wessel ging al in de 40'er jaren naar de samenkomsten bij Piet Koster. Berend Karssies was er pas bij gekomen in 1953. Voor Wessel Doldersum en een groepje sympathisanten was het daarom onaanvaardbaar dat Berend Karssies de lering van de ouderen naast zich neerlegde en zich richtte op Steenhuis.

Berend Karssies had een enthousiaste, positieve en ondernemende houding over zich, was goed van de tongriem gesneden, goed bijbels onderlegd en verdedigde actief waar hij achter dacht te moeten staan. Daarin nam hij, als het nodig moest zijn, de leiding, en regelde dan dingen. Volgens Wessel Doldersum zonder dit eerst breed te bespreken. Zijn uitstraling en kennis deden anderen overtuigen van het gelijk van de door hem naar voren gebrachte leer. Het wees hen een duidelijke bijbelse weg, wat men nodig had. Wessel Doldersum had men leren kennen als een oudere, rustige man, die de dingen voorzichtig zei, en gewend was alles eerst eens goed door te praten met de andere broeders, voor tot een duidelijk standpunt gekomen werd. Wessel had wel bijbelkennis, maar was minder goed van de tongriem gesneden dan Berend Karssies en had niet diende charismatische uitstraling. Dit alles bij elkaar maakte, dat hij en zijn medestanders in de langzamerhand ontstane leerstrijd binnen de Vergadering (Anne Rozendal's visies tegen die van Dato Steenhuis) geen invloed genoeg hadden om het overwicht in hun voordeel door te laten slaan.

Maar die leerverschillen waren volgens Hendrik Huisjes niet eens het belangrijkste geschilpunt. De breuk kwam eigenlijk om persoonlijke redenen, zo vertelde hij in 1989, toen de wonden weer wat geheeld waren en er

relativerend naar gekeken kon worden. 'Berend Karssies', zo vertelde hij, 'is een hele goeie jongen en een goeie christen. Wij gingen wel samen op pad en konden het goed met elkaar vinden. Maar hij zette zichzelf teveel op de voorgrond. Een breuk werd onvermijdelijk. We hebben alles geprobeerd, maar het ging niet.' In december 1981 was voor een deel van de Rozendalistische broeders de maat vol. Ze gingen afzonderlijk vergaderen. Volgens Berend Karssies gingen oude Rozendalistische ideeën weer de kop opsteken, en liep daarop de samenwerking stuk. Daardoor braken de Rozendalisten in feite met de afspraken, waardoor in 1971 de fusie mogelijk was geworden. Met Hendrik Huisjes, Piet Seinen, Wessel Doldersum en andere broeders en zusters verdween ook Anne Rozendal van de samenkomsten aan de Otto Zomerweg. Daar was nu de ruimte om een totaal andere leerstellige richting in te slaan.

In de Vergadering van de Otto Zomerweg van na december 1981 waren de oudste broeders Albert van Dalen en Berend Karssies. Het oude houten gebouw Samuël was in deze dagen aan vervanging toe. In 1985 werd Samuël tot de grond toe afgebroken, en opnieuw opgebouwd in steen. Een andere verandering was, behalve dat Anne Rozendal niet meer kwam spreken, dat langzamerhand de tucht onder elkaar strenger werd. In dat opzicht werd weer teruggekeerd naar de dagen van André Bergsma. 'Als iemand niet volgens de bijbel leeft, moet hij veranderen, anders moet hij vertrekken', vertelde Berend Karssies. De tucht was voor Berend erg belangrijk. Ook de uitloop uit de Vergadering naar de Baptistengemeente van Hoogeveen, toen deze in 1954 werd gesticht, had volgens Berend te maken met de tucht, welke degenen die weggingen niet wilden accepteren. Op een gegeven moment gingen er mensen aan het avondmaal, waarvan later duidelijk werd dat ze elders in een Vergadering niet aan het avondmaal toegelaten waren, omdat ze zich daar niet hadden neergelegd bij de onderlinge tucht van de broeders.

Om zekerheid te krijgen over wie wel en wie niet volgens de juiste leefregels leefde, en om daarin de tucht op een juiste wijze uit te kunnen oefenen, werd besloten een oude regel te verlaten. In 1986 werd de Vergadering van Gelovigen van de Otto Zomerweg een Vergadering van Gesloten Broeders. Wie lid wilde worden, moest papieren kunnen laten zien, of zich opnieuw in de Vergadering zelf aan een onderzoek laten onderwerpen. Men sloot zich ook meer af van de buitenwereld. De samenkomsten werden bijvoorbeeld niet meer vermeld in de Hoogeveense Courant, op de pagina met aangekondigde kerkdiensten in de vrijdagkrant. Als reden daarvan gaf Albert van Dalen in 1989: "De vele geloven in de krant zijn een aanfluiting. Wie met zijn ziel in nood zit komt voor een probleem te staan. Waar moet ik nu heen? Andere richtingen, die niet bij de Waarheid zijn, noemen zich ook Vergadering van Gelovigen, maar zijn het niet. Wij willen daar niet meer bij horen."

(Om redenen van privacy wordt verder nog niets gepubliceerd over de huidige Vergaderingen.)